

En jobb med høyere mening?

Religion som faktor i ungdoms utdannings- og yrkesvalg

Claudia Madeleine Baksa Lorentzen

Masteroppgave i Religion og Samfunn
Det teologiske fakultet

UNIVERSITETET I OSLO

Høst 2014

Veileder: Birgitte Lerheim

© Claudia Madeleine Baksa Lorentzen

2014

En jobb med høyere mening? Religion som faktor i ungdoms utdannings- og yrkesvalg

Claudia Madeleine Baksa Lorentzen

<http://www.duo.uio.no>

Trykk: Reprosentralen, Universitetet i Oslo

Sammendrag

Denne masteroppgaven har som mål å avdekke hvorvidt religion er en faktor i ungdoms utdannings- og yrkesvalg, og hvorvidt oppgavens informantutvalg er bevisst rundt egen trospraksis i forhold til fremtidig arbeidsplass. For å komme frem til dette har jeg utført en kvalitativ analyse, og intervjuet seks ungdommer. Utvalget som benyttes er ungdom som har gått siste året ved videregående skole, med unntak fra en informant som gikk siste året i 10.klasse. Utvalget har bestått av tre ungdommer som er svært aktive i Den norske kirke, og tre muslimske ungdommer.

Hovedproblemstillingen i oppgaven: *Er religion en faktor i ungdoms valg av utdannings- og yrkesretning?*

Det er også formulert to underproblemstillinger i denne oppgaven.

- i) *Ser ungdommen et behov for å praktisere egen tro på arbeidsplassen?*
- ii) *Er det samsvar mellom forventninger om egen praksis av religion på arbeidsplassen, og arbeidsplassen praksiser?*

Oppgaven har tatt utgangspunkt i identitetsteorier av Erikson og Bronfenbrenner, med vekt på Eriksons modell om utvikling i trinn og Bronfenbrenners modell om identitetsutvikling på ulike nivåer. For å vise at vi i Norge står i særstilling i forhold til våre utdanningsvalg og fremtidsaspekter har jeg lagt vekt på Maslows behovspyramide.

Underveis i undersøkelsen har det vært viktig å drøfte hvorvidt religion og kultur i dette tilfellet kan sees i fra hverandre, eller om det må sees under ett. Her ble det konkludert med at for dette tilfellet kunne ikke religion og kultur skilles, og måtte sees i en felles sammenheng. I denne drøftingen er det vektlagt teorier fra Baumann og Smart.

I samtaler med informantene ble det tydeliggjort at det muslimske informantutvalget hadde bekymringer om egen arbeidsfremtid på grunnlag av sitt utseende og navn. Det muslimske utvalget la religion til grunn som en vesentlig faktor for deres utdannings- og yrkesvalg. Av ungdommen som var aktive deltakere i Den norske kirke, var det kun en som definerte seg kristen. For denne gruppen hadde religion ingen betydning i deres valg av utdannings- og yrkesretning.

Forord

Fem år - elleve semestre til sammen, fire ulike skoler på to ulike kontinenter har ført meg frem til denne masteroppgaven. Veien har vært lang, svingete og tidvis gått i strake oppoverbakker. Arbeidet med denne masteroppgaven har vært svært lærerik og jeg tar med meg mange gode opplevelser videre, samtidig som jeg har fått styrket meg og lært av de utfordringene jeg har støtt på.

Jeg vil rette en stor takk til min veileder Birgitte Lerheim for gode samtaler, inspirerende ord, støtte og motivasjon. Tusen takk for hjelpen opp de tunge oppoverbakkene.

Til mine informanter, uten dere ville ikke denne oppgaven vært mulig. Tusen takk! Takk for at dere ga av deres tid og for at dere åpnet dere opp for meg og tok meg med inn i den prosessen dere satt i. Den beste delen med hele masteroppgaven har utvilsomt vært å snakke med dere.

Jeg vil også rette en stor takk til venner og familie som har hjulpet meg, kommet med gode råd og innspill og for alle de spennende diskusjoner vi har hatt rundt dette tema. En særskilt takk til Trine Kolbjørnsen for korrekturlesing.

Sist, men ikke minst vil jeg rette en stor takk til Stig, for all tålmodighet og støtte du har gitt i denne prosessen.

Innholdsfortegnelse

1. INNLEDNING OG PRESENTASJON AV TEMA	1
1.1 PROBLEMSTILLING	3
1.2 DISPOSISJON	4
2. BAKGRUNN	6
2.1 RELIGION SOM "ANNET"	6
2.2 TILHØRIGHET UTEN TRO	7
2.3 IDENTITET OG BESLUTNINGSMØNSTER	9
2.4 FORSKNINGSTATUS	12
2.4.1 UNGDATA	14
3. TEORETISKE PERSPEKTIVER	19
3.1 RELIGION	19
3.1.1 Kan religion og kultur skilles fra hverandre?	25
3.2 VERDIER	31
3.3 UNGDOM	33
3.4 IDENTITET	35
3.5 UNGDOM OG IDENTITET	37
3.6 MASLOWS BEHOVSPYRAMIDE	43
4. METODE	46
4.1 VALG AV FORSKNINGSSTRATEGI	46
4.2 ETISKE RETNINGSLINJER	46
4.3 USYNLIGE ULIKHETER	47
4.4 INNSAMLING AV DATAMATERIALE	49
4.4.1 Semi-strukturert intervju	50
4.5 UNDERSØKELSENS UTVALG	51
4.5.1 Utfordringer med rekruttering	52
4.6 INTERVJUGUIDE	55
4.7 GJENNOMFØRING AV INTERVJU	56
4.8 VALIDITET OG RELABILITET	57
5. ANALYSE OG DRØFTING	58
5.1 INNDELING AV MATERIALE	58
5.1.1 Presentasjon av informantene	59
5.1.2 Kristen informantgruppe	60
5.1.3 Muslimsk informantgruppe	62
5.1.4 Verdier som skillelinje	63
5.2 DIAGRAMMER	66
5.3 GJENNOMGÅENDE FAKTORER	67
5.3.1 Faktorer i valg av utdanning og yrke – KIG	68
5.3.2 Faktorer i valg av utdanning og yrke – MIG	70
5.3.3 Faktorer i valg av utdanning og yrke – samlet informantgruppe	73
5.3.4 Utseende som faktor	75
5.4 PROSESS	77
5.5 PÅVIRKNINGSKRAFT	79

5.6 FORVENTNINGER TIL ARBEIDSLIVET	83
5.6.1 <i>Et annerledes navn – en utfordring</i>	83
5.6.2 <i>Religion på arbeidsplassen</i>	89
5.6.3 <i>Fremtid</i>	94
6. KONKLUSJON	98
6.1 ER RELIGION EN FAKTOR I VALG AV UTDANNINGS- OG YRKESRETNING?	98
6.2 SER UNGDOMMENE ET BEHOV FOR Å PRAKTISERE EGEN TRO PÅ ARBEIDSPLASSEN?	101
6.3 ER DET SAMSVAR MELLOM UNGDOMMENS FORVENTNINGER OM EGEN PRAKSIS AV RELIGION PÅ ARBEIDSPLASSEN, OG DET ARBEIDSPLASSEN KAN TILRETTELEGGE FOR?	102
LITTERATUR	103
VEDLEGG	107
VEDLEGG A: INTERVJUGUIDE	107
VEDLEGG B: INFORMASJONSSKRIV: "FORESPØRSEL OM DELTAKELSE I FORSKNINGSPROSJEKT."	109

1. Innledning og presentasjon av tema

I slutten av 2008/tidlig 2009, kom debatten om bruk av hijab og andre religiøse hodeplagg sammen med politiuniform og nærmest dominerte nyhetsbildet¹. Jeg satt midt i søknadsprosessen til høyere utdanning og ergret meg over mangelen på saklig informasjon om temaet, slik som f. eks *hvorfor* det var viktig for de berørte å faktisk kunne ikle seg religiøse hodeplagg, hvilken betydning det eventuelt ville ha for arbeidsforhold, eller betydningen av selvfølelse i eget arbeid. Fokuset lå til stadighet på samfunnet rundt, og ikke menneskene som skulle utføre jobben.

Det var ikke denne saken i seg selv som utløste mitt valg om å studere religion og samfunn, men forholdet rundt religiøsitet og arbeid har stadig vært en viktig faktor som har vært med meg underveis i hele utdanningsløpet mitt.

Vi lever i et samfunn hvor innvandring er en faktor vi må ta hensyn til, inkludert religion på arbeidsplassen - og bruken av religiøse hodeplagg i politiet er ikke et unikt tilfelle. I begynnelsen av november 2013 ble det en stor mediedebatt omkring nyhetsanker Siv Kristin Sællmans bruk av et korssmykke under en nyhetssending på NRK Sørlandet². Tidligere i 2013 kom et nyhetsoppslag om en muslimsk taxisjåfør som stoppet drosjen på vei til Gardermoen, med en passasjer i baksetet som ikke rakk flyet, fordi taxisjåføren måtte be³.

Likestillings- og diskrimineringsombudet har laget en "Religionshåndbok" for arbeidsgivere, og begrunner det slik:

*"Norge har blitt et flerreligiøst samfunn og arbeidsgivere må ta hensyn til at det kan være ulike religioner og livssyn på en arbeidsplass. Både myndigheter, organisasjoner og arbeidsgivere har ansvar for å tilpasse dagens ordninger på norske arbeidsplasser til en ny virkelighet."*⁴

---

¹ <http://www.vg.no/nyheter/innenriks/artikkel.php?artid=548431> - Merk også linkene nederst i

² <http://www.vl.no/troogkirke/nrk-journalist-bedt-om-a-droppe-korset/>

³ <http://www.nrk.no/ostlandssendingen/taxisjafor-stoppet-for-a-be-1.10912388>

⁴ <http://www.ldo.no/Documents/10-01-27%20Religionsh%C3%A5ndbok.pdf> - Sitat er hentet fra innledningen, s. 4

I begynnelsen av arbeidet med tematikken for masteroppgaven var jeg opptatt av å se på arbeidstakeres behov for å utøve sin religion på arbeidsplassen. Desto mer jeg fikk jobbet med denne ideen innså jeg at jeg hoppet over noen trinn, og forsøkte derfor å bevege meg tilbake til et slags "startpunkt".

Jeg vil derfor fokusere masteroppgaven på ungdom og yrkesvalg, og se om religion i er en faktor som spiller inn på deres utdannings- og yrkesvalg. Jeg har valgt å ha ett tydelig hovedtema, med én løsbart problemstilling. Samtidig har det vært viktig for meg å ta med noen underproblemstillinger som jeg ønsker å undersøke, samtidig som jeg går dypere inn i hovedproblemstillingen. Det vil med dette være en mulighet for å tilføre oppgaven dybde og en bredere forståelse rundt hvordan ungdom tenker på religion og arbeidsliv, uten å begrense oppgaven eller personlig ta vann over hodet. Fokuset i oppgaven ligger først og fremst på å definere faktorene som ligger til grunn for ungdommenes utdannings- og yrkesvalg, men vil ha et tydelig mål om å forsøke å se dette i sammenheng med fremtidige forventninger til arbeidslivet. Oppgaven vil også fokusere på hvorvidt dette kan kombineres med eventuelle religiøse praksiser, og de eksisterende muligheter for å innfri disse forventningene.

Jeg har gått inn i prosjektet med en hypotese om at religion er en svak eller lite betydningsfull faktor, i selve valget av utdannings- og yrkesretning, til tross for at informantene mine er aktive i sine trossamfunn. Samtidig har jeg en antakelse om at etikk og moral kan spille direkte inn på ungdommenes yrkesvalg, men da den etikk og moral som de har vokst opp med hjemme, lært igjennom skolesystemet og eventuelt ifra trossamfunnet uten at de av den årsak begrunner sine valg ut ifra sin tro, til tross for at den etikk og moral de begrunner sine valg med har bakgrunn i deres tro.

Jeg har også en antakelse om at ungdommene legger store forventninger og har tydelige krav til sine fremtidige arbeidsplasser, uten at dette legger videre føringer på det direkte utdannings- og yrkesvalget de nå har stått ovenfor.

1.1 Problemstilling

Målet med oppgaven er å avdekke om religion er en faktor i ungdoms utdannings- og yrkesvalg og hvorvidt ungdommen jeg intervjuer ser en sammenheng mellom egen trospraktisering og fremtidig arbeidsplass. Samtidig har denne masteroppgaven også et formål om å øke forståelsen om religion som en faktor i utdannings- og yrkesvalg, da feltet mellom (ungdom/)religion/arbeid er svært lite forsket på.

Målet med denne oppgaven er ikke å pløye en helt ny vei, men jeg håper oppgaven kan fungere som et bidrag til fremtidig debatt om forholdet rundt religion og arbeid, slik at det i fremtiden kan komme mer forskning rundt dette feltet.

Jeg har derfor utformet en hovedproblemstilling i denne oppgaven, som lyder:

Er religion en faktor i ungdoms valg av utdannings - og yrkesretning?

Videre har jeg utformet to underproblemstillinger, for å se nærmere på ungdommens egne tanker rundt trospraktisering og arbeidsplass. Disse underproblemstillingene har jeg utformet for å skape mest mulig forståelse rundt hvorvidt ungdom utfører valg med tanke på egne forutsetninger og praksiser, eller om dette er utenfor de faktorer som spille inn i ungdoms utdannings- og yrkesvalg. De to underproblemstillingene i denne oppgaven lyder:

a) Ser ungdommen et behov for å praktisere egen tro på arbeidsplassen?

b) Er det samsvar mellom ungdommens forventninger om egen praksis av religion på arbeidsplassen, og det arbeidsplassen kan tilrettelegge for?

1.2 Disposisjon

Da denne oppgaven i utgangspunktet søker etter å forstå noe som det i dag finnes vært lite dokumentasjon og forskning på, har det vært viktig for meg å bygge en forståelse rundt tematikken, så vel som å gå inn i selve temaet. Det har derfor vært viktig for meg i denne oppgavens oppsett å skape en forståelse rundt hvordan ungdommene tar sine beslutninger og hvilken funksjoner deres beslutninger henger fast ved. Dette har jeg her valgt å gjenspeile gjennom identitet og selvforståelse.

Kapittel 2 gir en kort innføring i forskningen rundt de viktigste faktorer for ungdommenes utdannings- og yrkesvalg, situasjonen rundt deres valgprosess og identitet. Her vil jeg gå litt mer faglig inn i hvorfor jeg ønsker å skrive om tematikken rundt religion som faktor i ungdoms utdannings- og yrkesvalg og ta for meg en grunnleggende teori rundt ungdommenes valg av høyere utdanning. Videre vil jeg redegjøre for aktuell forskning og belyse manglende forskning.

Kapittel 3 tar for seg de ulike teoretiske perspektivene som skaper en ramme rundt en forståelse av ungdommenes valg av høyere utdanning og/eller yrkesretning. For å skape en slik forståelse har det først og fremst blitt vektlagt ulike identitetsperspektiver, da et slikt perspektiv kan skape et grunnlag for å forstå hvorfor ungdommene velger slik de gjør og på hvilken måte ungdommene velger. Kapittel 3 vil også i stor grad omhandle forholdet mellom religion og kultur, hvor jeg søker etter en forståelse rundt forholdet mellom religion og kultur, hvorvidt det er mulig å sette klare skiller mellom disse – eller om religion og kultur er så tett flettet sammen at det vanskelig kan la seg sees hver for seg. Dette har vært viktig å se på for å forstå hvorvidt ungdommenes valg reelt er påvirket av sin religion eller kulturelle bakgrunn, eller om det er en sammenveving.

Kapittel 4 tar for seg min metodebruk for denne oppgaven, som er en kvalitativ undersøkelse. I dette kapitlet vil jeg vise hvordan jeg har jobbet meg frem til prosjektets forskningsdesign, gi et samlet bilde av prosjektets metode og innsamling av datamateriale. Jeg vil også ta for meg de ulike utfordringene jeg har støtt på, som i all hovedsak har omhandlet at det har vært et stort problem å rekruttere informanter, men

også utfordringer knyttet til de usynlige ulikhetene som kan oppstå mellom forsker og informanter.

Kapittel 5 tar for seg selve kjernen i oppgaven hvor jeg presenterer det stoffet jeg har fått i fra mine informanter gjennom våre samtaler. Her vil jeg presentere de ulike faktorene som viste seg å ha en betydning i ungdoms utdannings og yrkesvalg. Jeg vil belyse de ulike funn i fra samtalene med mine informanter og se på analytisk representativitet i forhold til informantenes uttalelser da utvalget mitt består av en svært liten gruppe totalt sett. Videre gjør jeg rede for informantenes prosess i valg av utdannelses- og yrkesvalg, eksterne påvirkningsfaktorer, forventninger til arbeidslivet, tanker rundt fremtiden og hvordan informantene forholder seg til religiøs praksis i arbeidslivet. Underveis i dette kapitlet vil jeg drøfte rundt egne observasjoner og betraktninger jeg har gjort meg igjennom intervjuprosessen.

Til sist, i kapittel 6, vil jeg komme med en konklusjon i forhold til min hovedproblemstilling og underproblemstillinger. Her vil jeg oppsummere de konkrete funnene jeg har kommet frem til i denne oppgaven og se det i lys av min problemstilling.

2. Bakgrunn

Denne oppgaven søker først og fremst etter en forståelse rundt ungdoms beslutningsgrunnlag og grunnleggende tanker rundt valg av høyere utdanning og/eller yrkesretning, og hvorvidt religion kan forstås å være en del av dette.

I kapittel 1, §3 ved Lov om trdomssamfunn og ymist anna. står det; *"Den som er over 15 år, kan melde seg inn i eller ut or trdomssamfunn"*⁵. Dette betyr at ungdom allerede ved 15 år selv står fritt til å bestemme egen tilhørighet til trossamfunn, og kan fritt melde seg inn eller ut av ønsket trossamfunn. Dette betyr også at det ligger til grunn en forståelse om at ungdom allerede ved 15 år kan ta bevisste valg rundt sin egen trostilhørighet og dertil avgjørelser. Dette behøver ikke å være ensbetydende med at alle ungdom rundt 15-årsalderen faktisk gjør seg opp en mening rundt sin egen tro, men at de som gjør det i større grad kan ta beslutninger som også påvirker sin egen fremtid.

Dette kapitlet vil gi en kort innføring i forskningen rundt de viktigste faktorer for ungdommenes utdannings- og yrkesvalg, situasjonen rundt deres valgprosess, og identitet. Jeg vil også gå noe dypere inn i identitetsteori i kapittel 3.

2.1 Religion som "annet"

I 2008 ble det utført en undersøkelse blant 1000 ungdommer per telefonintervju, utført av Opinion⁶ på vegne av "Utdanning.no". Undersøkelsen hadde som mål å kartlegge norske ungdommers utdannings- og yrkesvalg, så vel som deres drømmer, holdninger, verdier, samt forventninger til yrke og karriere (Opinion, 2009: s. 2). Undersøkelsen innhenter informasjon både om hva som er viktig ved valg av yrke/karriere, og hvor ungdommene innhenter informasjon.

Religion og/eller trostilhørighet er ikke inkludert i noen av punktene. Det kan tenkes at dette punktet kunne ligge inn under for eksempel: "At arbeidet passer mine interesser", eller "får brukt mine evner/min utdanning", men dette blir rene spekulasjoner fra min side.

---

⁵ http://lovdata.no/dokument/NL/lov/1969-06-13-25/KAPITTEL_1

⁶ Hentet fra deres nettside: <http://www.opinion.no/>: "Opinion AS er et ledende, norskeid markedsanalyseelskap som arbeider med små og store virksomheter i offentlig og privat sektor."

Ved spørsmål om "Hvor finner du informasjon om yrke/karriere?" svarer 46% av ungdommen "familie". Mens 1% svarer "annet". Også her kan det vanskelig vites om familiens trostilhørighet påvirker de rådene eller informasjonen som blir gitt.

Her kan det altså stilles spørsmålstegn rundt hvorvidt religion kan forstås å ligge under punktet "annet", eller om det faktisk kan forstås på en slik måte at religion er en direkte årsak til andre ulike faktorer. For eksempel kan ønsket om å hjelpe de som ikke har det så godt, kan grunnes i en bakenforliggende religiøs forestilling, fremfor et generelt ønske om å hjelpe andre. Ettersom denne oppgaven i seg selv har sine begrensninger, kan jeg vanskelig fremlegge konkrete indikatorer på slike eventuelle funn. Oppgaven søker etter å se strukturer og en forståelse rundt disse valgene, og i lys av dette, i større grad forstå religionens rolle i slike spørreundersøkelser samt ungdommers valg.

2.2 Tilhørighet uten tro

I 2004 samlet representanter fra ulike kristne ungdomsorganisasjoner seg, og diskuterte ulike tanker rundt kristent ungdomsarbeid. Dette utviklet seg til å bli et stort samarbeid, som også resulterte i en kvantitativ undersøkelse basert på 1000 ungdomsskoleelever fra Oslo, Agder, Oppland og Troms. Undersøkelsen resulterte i en bok: *"Jeg tror jeg er lykkelig"*, av Morten Holmqvist (2007). Boken er primært skrevet for ungdomsarbeidere, særskilt rettet mot kristne ungdomsarbeidere, men det har i denne undersøkelsen blitt gjort flere funn som er svært interessante for denne oppgaven. Ved spørsmål om hva som er viktig her i livet, med mulighet for å krysse av for flere faktorer, svarer 76% venner, 63% familie, 51% kjæresten/kjærligheten og 11% av ungdommen svarer religiøs tro. Samtidig svarer 69,1% av ungdommen at de tilhører et trossamfunn, henholdsvis kristendom 59%, islam 9%, hinduisme 0,2%, og buddhisme 0,9%. Dette viser at selv om ungdommen anser seg selv for å tilhøre et trossamfunn eller en tro, så synes de ikke selv at troen er viktig.

Dette kan også være en tydelig indikator som støtter min hypotese i denne oppgaven: Religion som konkret faktor har antakeligvis lite betydning i ungdoms valg av utdannings- og yrkesretning.

Forholdet rundt å tilhøre et trossamfunn uten å anse troen som "viktig" (jeg ordlegger meg her ut ifra spørreundersøkelsen i "*Jeg tror jeg er lykkelig*") er også en faktor den britiske professoren i sosiologi, Grace Davie, har funnet i sine studier rundt religiøs deltakelse i Vest-Europa. Davie har med sitt begrep "*Believing without belonging*" påpekt gjennom sine studier at det har vært en nedgang i kirkedeltakelse i Vest-Europa (Davie, 2000: s. 9)⁷. Dataene Davie viser til er fra 1990, men oppdatert statistikk viser lite, eller ingen, endring i disse tallene⁸. Det Davie fant i disse tallene var at storparten av befolkningen fremdeles hadde religiøse opplevelser og identifiserte seg selv innen en religiøs kontekst, mens prosentandelen av kirkegående minsket. Det viste seg at menneskene som identifiserte seg med religiøse opplevelser, ikke identifiserte seg innen religiøse grupperinger. Så innenfor den generelle befolkning gikk antallet troende opp, men tilhørigheten til religiøse grupper og trossamfunn ned.

Dette er hva Davie kaller "*Believing without belonging*". De religiøse opplevelsene kan knytte seg til en spesifikk religion, eller et flertall av ulike religioner mikset sammen til en personlig blanding. Dette betyr altså at religionen blir noe langt mer sammensatt enn en allerede definert religion, med nedskrevne og internaliserte verdier og holdepunkter for alle tilhørende i det gitte trossamfunnet/fellesskapet. Religionen blir istedenfor en sammenblanding av alle de faktorer, verdier og holdninger en selv ønsker å ta i bruk – uavhengig av kryssende verdier og holdninger. En kan altså lage en egen personlig religiøs kontekst, med deler hentet fra kristendommen, buddhismen og islam og sammenfatte alle disse delene til noe som passer en selv.

Slik sett kan det tenkes at det ikke nødvendigvis er gudeaspektet i religionene som er hovedprioriteten i en slik sammenfatning av egen tro, men heller de livspraksisene som kan føre til en følelse av økt livsglede eller tilstedeværelse (Beyer, 2006). Dette kan sees tydelig i f. eks. den økende bruken av meditasjon og praksisen rundt "*Mindfulness*" i Vesten, med klare elementer hentet fra Buddhismen⁹.

---

⁷ Datamateriale tilpasset fra Ashford og Timms, og EVSSG data.

⁸ http://www.nationmaster.com/graph/rel_chu_att-religion-church-attendance

⁹ <http://greatergood.berkeley.edu/topic/mindfulness/definition>

<http://www.haraldsplass.no/hogskole/studier/mindfulness-tverrfaglig-videreutdanning>

<http://www.klikk.no/foreldre/helse/article693256.ece>

Davie fant også en annen interessant faktor: I Skandinavia var prosentandelen av kirkedeltakelse lavest i hele Europa, men tilhørigheten til de religiøse trossamfunn (størsteparten til et kristent trossamfunn) var en av de høyeste i hele Vest- Europa.

"On a superficial level, the Scandinavians appear to reverse the British idea: they belong without believing." (Davie, 2000: s. 3)

Tanken rundt å tilhøre et religiøst samfunn, uten å faktisk praktisere en religiøs tro, (i dette tilfelle: Gå i kirken) ble definert av Davie som *"what the Scandinavians believe in, is in fact belonging"* (Davie, 2000: s. 3). Altså, skandinaviere tilhører, uten å tro. Dette viser seg å være en gjennomgående faktor over flere generasjoner, da undersøkelsen og tallene Davie baserer seg på er fra 1990, mens tallene fra Holmqvist er fra 2007.

2.3 Identitet og beslutningsmønster

Asbjørn Birkemo skriver i sin artikkel "Utdannings- og yrkesvalg i ungdomsalderen":

"Utdannings- og yrkesvalg er en integrert del av individets identitetsutvikling i ungdomsalderen.

Denne oppgaven preges av en dynamisk utviklingsprosess med flere trinn som ungdom gjennomløper med ulik hastighet og på ulike måter. Dette medfører at noen er bedre forberedt enn andre på å sikte seg inn mot et gjennomtenkt utdannings- og yrkesvalg når skolestrukturen krever at elevene må foreta slike valg." (Birkemo, 2007: s. 183)

Birkemo tar i sin artikkel utgangspunkt i data som ble samlet inn ved pedagogisk forskningsinstitutt ved Universitetet i Oslo, hvor cirka 2000 elever ble fulgt opp over en toårsperiode i tidsperioden 1999-2000. I denne prosessen skiller Birkemo mellom tre ulike stadier (trinn) i yrkesvalgprosessen. Eleven kommer inn i trinn en når eleven selv begynner å orientere seg mot et utdannings- og yrkesvalg. Denne orienteringen kan utløses av foreldre, jevnaldrende, eller prosessen i å allerede være i et skolesystem hvor fokuset er på videre fremgang. Trinn en består her av å begynne med å utforske potensielle muligheter, og innhente informasjon om de aktuelle mulighetene.

I trinn to er det vurderingen som er hovedfaktoren, hvor eleven selv aktivt må gå inn og vurdere aktuelle utdannings- og yrkesmuligheter. Det er også i dette trinnet at ungdommen selv må veie opp sine muligheter mot sitt eget verdisystem. *Hvilken jobb passer for meg? I hvilken grad er lønn viktig? Hva er viktig for meg når jeg skal ut i arbeidslivet?* Er spørsmål ungdommen kan spørre seg selv før de tar noen beslutninger om veien videre. I trinn tre, beslutningsfasen, vil eleven ta et valg utfra den informasjon

og planlegging den unge har gjort seg, og eventuelt bestemme seg, eller starte hele prosessen på nytt.

Birkemo tar ikke opp i sin artikkel om de nevnte trinnene må tas i rekkefølge, eller om de kan tas om hverandre. Personlig tror jeg disse trinnene kan utføres i ulike rekkefølger, noe jeg også opplevde informantene mine i stor grad gjorde. Dette diskuterer jeg mer i 5.4 *"Prosess"*.

Tre-trinns-modellen som Birkemo her presenterer oppleves som svært tankevekkende på flere nivåer. Både i forhold til å vite hvordan ungdommene foretar sine valg, men også at ungdommens egen verdivurdering tar så stor plass i deres beslutning. Uavhengig av om denne prosessen tar ukesvis eller årevis, i forhold til ungdommens egen prosess rundt utdannings- og yrkesvalget.

Birkemo påpeker hvordan utdannings- og yrkesvalg er en integrert del av individets identitetsutvikling i ungdomsalderen. Dette støttes også noe opp under Erik Eriksons teori rundt menneskets identitetsutvikling som en utvikling i stadier, ut ifra "de åtte aldrene", hvor hvert enkelt stadium har naturlig innlagte kritiske perioder med "utviklingsoppgaver" som må løses for å utvikle grunnleggende dyder (*basic virtues*) som en vil ta med seg videre i ens egen identitets- og personutvikling som en ressurs eller som et problem (Erikson, 2000). Et eksempel på dette er utviklingsoppgaven i det første stadiet, som utgjør det første leveåret, hvor stadiet handler om å utvikle en grunnleggende tillitt til sine omgivelser, da spedbarn uten trygghet og nære relasjoner til andre mennesker vil utvikle en utrygghet til sine omgivelser, som kan prege barnet i barnets holdning til sine omgivelser i senere tid (Aagre, 2003: s. 39).

Tanken bak Eriksons teori om identitetsutvikling i stadier handler om at alle erfaringer og utviklingsoppgaver som individet har gått igjennom vil prege individet i alle ens fremtidige faser. Det er erfaringene og de dydene individet oppnår igjennom dette som gjør individet i stand til å møte og klare de kommende faser, samtidig som individet vil trekke med seg positive, eller dårlige erfaringer som kan føre til videre hemninger av et individ.

Urie Bronfenbrenner fokuserte på sin side rundt helheten i den menneskelige utviklingen (Aagre, 2003: s. 33) og skapte en teori rundt 4 ulike nivåer: mikronivået, mesonivået, eksonnivået og makronivået. I disse nivåene fokuserte Bronfenbrenner på tre særskilte forhold: roller, relasjoner og aktiviteter.

Bronfenbrenners teori omhandler hvordan menneskets utvikling påvirkes av sine omgivelser og relasjoner, avhengig av omgivelsenes/relasjonens forhold til individet. I makronivået er det individets systemer som står i fokus, som nærmiljø, skole, venner og familie. I mesonivået er det samspillet mellom disse ulike systemene som utspilles. I eksonnivået utspilles det forhold som individet selv ikke direkte kan spille inn på, som endring av skolegrenser eller sammenslåing av klasser. På makronivået er det mer samfunnsmessige strukturer som kommer til syne, som lover, politiske beslutninger eller historiske endringer. En hendelse på mesonivået for alle norske ungdommer i dag kan sies å være terrorhandlingen Norge opplevde 22.07.2011.

Bruker jeg Eriksons teori om identitet skapt i stadier, er jeg nødt til å gå dypere inn i mine informanternes bakgrunn og skape en dialog rundt deres tankegang om hvordan de har forholdt seg til ulike utviklingsoppgaver i tiden opp mot ungdomstid og i ungdomstiden, for å best forstå de valg de er i ferd med å ta fremover.

Benytter jeg Bronfenbrenners teori, vil jeg måtte se på mer enn bare ungdommen som et individ, men forsøke å kartlegge deres nærmeste miljø, miljømessige strukturer og forhold som kan virke direkte inn på ungdommene.

I denne oppgaven vil jeg forsøke å utforme en tolkning inspirert av både Erikson og Bronfenbrenner, da jeg personlig mener at individet vokser basert på egne utfordringer ("utviklingsoppgaver"). Det er derimot ikke nok å kun se på individet og deres utfordringer. Det er helt nødvendig å se på menneskets omgivelser; både i nærmiljø og i den samfunnsmessige struktur de lever i. Jeg vil gå dypere inn i ulike teorier rundt identitet i kapittel 3, med et særskilt blikk på Erikson og Bronfenbrenner.

2.4 Forskningsstatus

Jeg vil gå dypere inn i hver enkelt tematikk rundt identitet, religion og ungdom i kapittel 3, og velger derfor å ta et noe forenklet blikk på forskningen rundt disse temaene i dette avsnittet. Jeg har allikevel valgt å kalle dette avsnittet "Forskningsstatus" for å kunne diskutere litt rundt det store spennet av forskning som finnes der ute, innenfor de ulike kategoriene. Samtidig har jeg allerede dekket over noe av den aktuelle forskning og teori ovenfor, med Birkemo, Holmqvist, Davie, Erikson og Bronfenbrenner.

Selve området rundt religion som en faktor i ungdoms valg av utdanning- og yrkesretning er svært lite forsket på. I min jakt etter eksisterende forskning, har jeg ikke kommet over en eneste forskningspublikasjon hvor forholdet mellom religion og valg av utdannelse hos ungdom har vært tydeliggjort i selve forskningsspørsmålet. Det jeg derimot har opplevd flere ganger er å "snuble"¹⁰ over tematikken i relaterte oppgaver og forskningspublikasjoner, da særskilt innenfor masteroppgaver. Med dette mener jeg at de begynner å bevege seg innenfor tematikken, men tar seg ikke tid til å utforske tematikken nærmere, eller vier lite eller ingen oppmerksomhet til det. Et flertall av masteroppgaver levert ved Universitetet i Oslo de seneste årene har tatt for seg forholdet mellom samfunn og innvandring, da ofte med et fokus på innvandringsungdommen:

- *IDENTITET; En analyse av hvordan religionen påvirker norskpakistanske unges jenters identitet, og hva dette medfører i forhold til sosialisering i det norske samfunn* – Kristin Berge, 2006
- *Utdanning – et resultat av tilfeldigheter?: En kvantitativ studie av hvordan ulike trekk ved familiebakgrunn virker inn på ungdoms motivasjon mot utdanning, og hvordan sammenhengen mellom sosial bakgrunn og utdanningsrelaterte kjennetegn ved ungdom er ulik i 2002, og 1992.* – Inger-Johanne Danielsen, 2005
- *Arbeidsmarkedstilknytning blant ungdom som har falt fra videregående skole: - Betydningen av sosioøkonomisk bakgrunn og ungdomsskolekarakterer* – Line Rak Haugen, 2011

---

¹⁰ Jeg bruker her ordet "snuble" som et bevisst grep. Med dette forsøker jeg å indikere at det er noe der, men ikke nødvendigvis helt tydelig. Jeg kunne brukt ordlyden "kommet over" eller "funnet spor av" – men velger altså å bruke ordet snuble for å tydeliggjøre min mening.

Dette er kun et fåtall av de mange masteroppgavene som i dag tar for seg området rundt ungdom og de årsaker og faktorer som legges til grunn for et så viktig valg som utdanning og fremtidig yrkesretning, noe som viser at dette er et område som er verdt å ta et dypdykk lengere ned i, samtidig som det er et felt som åpenbart engasjerer. På den annen side finnes det flere undersøkelser og publikasjoner som omhandler hvordan ungdommene tar valg i forhold til valg av utdanning- og yrkesretning, samt bakgrunnen for de valgene som ofte tas.

Et knippe slike undersøkelser og publikasjoner er Birkemo sin artikkel *"Utdannings- og yrkesvalg i ungdomsalderen"* (Birkemo, 2007), Erikssons teori rundt ungdoms valg i stadier (Aagre, 2003: s. 38-43), *"Frafall i høyere utdanning: Hvilken betydning har sosial bakgrunn?"* Arne Mastekaasa og Marianne Nordli Hansen, ISS, UiO¹¹ og *"Ung i jobb"*, en forskningsartikkel basert på årsaker og konsekvenser av ungdoms frafall i videregående skole av Sidsel Natland, som videre har medvirket til prosjektet *"ung i jobb"* gjennom Mølla kompetansesenter¹².

Det er også i disse oppgavene eller artiklene jeg ofte "snubler" over tematikk relatert til min problemstilling. Det er åpenbart at i en masteroppgave, rapporter og artikler som er svært begrenset til sin egen tematikk er det lite tid til å utdype slike andre "funn", eller faktorer. Men jeg finner det svært interessant at det til stadighet går igjen, og at jeg ofte drar kjensel på de samme faktorene uavhengig av oppgavens tematikk eller hvilket år oppgaven ble publisert. Dette viser altså at min problemstilling kan være verdt å ta en nærmere titt på, om ikke annet enn for å avkrefte.

Det finnes svært mye forskning rundt forholdene ungdom og yrkesvalg, identitet, identitet og yrkesvalg, ungdom og identitet, ungdom, yrkesvalg, osv. Det gjennomgående er at det er tre ulike faktorer som kan settes sammen på alle mulige måter, og som i stor grad har møtt mye interesse og forskningsvilje. Likeså er religion et svært utforsket felt. Både i sammenheng med identitet, ungdom og yrkesvalg.

Men det er her jeg opplever at dagens eksisterende forskning har klare mangler: det tar ikke utgangspunkt i begynnelsen. Forskingen ser ikke sammenhengene mellom identitet, religion og de ulike valgene ungdommene tar. Jeg må presisere at jeg tar

---

¹¹ <http://www.ssb.no/a/publikasjoner/pdf/sa74/kap-5.pdf>

¹² <http://www.ungijobb.no/index.html>

utgangspunkt i et svært innsnevret felt her: religion som faktor for ungdoms valg av utdanning og yrkesretning. Et søk i DUO sine arkiver (Digitale Utgivelser ved universitetet i Oslo¹³), viser at det er 923 treff på "identitet", 461 treff på "religion", men kun 13 treff på "yrkesvalg" (82 treff på "yrke").

Det kan også være en fordel å reflektere rundt forholdet at til tross for at det ikke finnes et rikt utvalg av eksisterende forskning i forhold til min problemstilling, så fungerer den eksisterende forskningen som en tydelig veiviser for hvordan en kan gå frem i forhold til denne problemstillingen. Birkemo belyser de ulike stegene ungdommene tar, mens Erikson og Bronfenbrenner belyser forholdene rundt identitet og kan vise tydelige strukturer og sammenhenger rundt identitet, roller, sosiale strukturer og de valgene som tas ut ifra dette. Det har derfor vært viktig for meg i søken rundt aktuell forskning til min problemstilling at jeg også har gått litt utenfor den aktuelle tematikk, for å kunne skape en helhetlig ramme rundt prosjektets problemstilling, men også for å kanskje kunne finne informasjon og sammenhenger ved informasjonskilder som ikke nødvendigvis var så åpenbare til å begynne med.

2.4.1 Ungdata

Rapporten Ungdata er en oppdatering av den første nasjonale rapporten fra Ungdata, som ble utgitt i 2013. Den tidligere rapporten ga en oversikt over nasjonale resultater fra Ungdata i årene 2010-2012. Ungdata viser resultatene fra 2013 og ser disse i sammenheng med resultatet fra den tidligere utgitte rapporten (Ungdata, 2014: s.1). Rapporten tar for seg tematikk rundt nære relasjoner, skole og utdanning, fritidsaktiviteter, helse og trivsel, rusmiddelbruk og risikoadferd og vold. På grunnlag av denne oppgavens tematikk vil jeg først og fremst forholde meg til nære relasjoner, skole og utdanning og fritidsaktiviteter.

Det er viktig å trekke frem fra denne rapporten at ungdom generelt er optimistiske med tanke på fremtiden. Over halvparten tror de kommer til å ta høyere utdanning, og svært få tror de kommer til å bli arbeidsledige. Tre av fire ungdommer uttrykker også at de

---

¹³ <https://www.duo.uio.no/>

tror de kommer til å få et godt og lykkelig liv (Ungdata, 2014: s. 2-3). Dette vitner om en generasjon med tro på seg selv og sin fremtid¹⁴.

Rapporten påpeker at det aldri har vært så mange unge som tar lang utdanning som i dag. Blant ungdommene i aldersgruppen 19-24 er mer enn en av tre jenter og en av fire gutter i høyere utdanning. De fleste ungdommene begynner direkte på videregående skole etter grunnskolen, men om lag en av tre faller fra underveis i videregående, eller har ikke bestått videregående etter fem år. Denne andelen har vært stabil siden 1994. Rapporten bemerker at dette kan bli et stadig større problem da videregående utdanning i større grad har blitt en "betingelse for en inntreden i arbeidslivet" (Ungdata, 2014: s. 30). I samtale med mine informanter ble denne oppfattelsen bekreftet. Samtlige av informantene ga til uttrykk for at de ville ta høyere utdanning (eller direkte yrkesrettet utdanning med fagbrev), slik at de kunne være sikret en fremtidig jobb. Da jeg konkret har kontaktet ungdom som var i ferd med å fullføre videregående utdanning (med unntak av en informant som var i ferd med å fullføre grunnskole) er det naturlig at jeg ikke har et analytisk representativt utvalg innenfor denne statistikken.

Ungdata belyser at mange unge med innvandrerbakgrunn har høye utdanningsambisjoner, til tross for at det er et relativt lavt utdanningsnivå i denne foreldregruppen. Ungdommer med innvandrerbakgrunn som er født i Norge går i større grad enn etnisk norsk ungdom direkte over i høyere utdanning, og da velges det ofte de mer prestisjefylte studiene (Ungdata, 2014: s.30).

Ved spørsmål "Tror du at du vil komme til å ta utdanning på universitet eller høyskole" svarer 61% ja, 8% nei og 31% vet ikke. Til sammen er altså 39% i en situasjon hvor de ikke vil ta høyere utdannelse.

"Det er grunn til å tro at andelen som faktisk vil oppnå høyere utdanning, blir noe lavere. Likevel viser tallene at utdanning regnes som viktig, og er en sentral verdi for mange ungdommer." (Ungdata, 2014: s. 31)

---

¹⁴ Jeg har i arbeidet av denne rapporten vært bevisst på at det fremkommer informasjon om økende andel ungdom som sliter psykisk – noe som også har blitt tatt opp i mediebildet (med utgangspunkt i Ungdata); <http://www.dagsavisen.no/samfunn/unge-jenter-sliter-psykis-k/>, http://www.nrk.no/norge/unge_-prektige_-og-stressa-1.11873587. Jeg har allikevel valgt å ikke vektlegge dette, da dette handler om langt større faktorer enn kun høyere utdannelse – samtidig som ingen av mine informanter har gitt noen signaler om at de selv sliter. Jeg har derfor bevisst valgt å kun fokusere på de delene av Ungdata (2014) som er konkret relatert til min problemstilling i denne oppgaven.

Blant mine informanter ville 5/6 gjennomføre høyere utdanning (den siste informanten ønsket å ta fagbrev i et spesifikt yrke), og 4/6 ønsket å gjennomføre dette direkte etter videregående skole. Dette blir noe forhøyet i forhold til de originale tallene rapporten publiserer, men dette kan tenkes å være fordi jeg har snakket med elever fra videregående skole (5 av 6 av mine informanter er fra videregående skole), mens Ungdata 2014 baserer seg på elever fra ungdomsskoler.

Ved spørsmål "Trives du på skolen?" (Ungdata, 2014: s. 23) svarer kun 5% svært dårlig eller nokså dårlig, mens 95% trives nokså godt eller svært godt. Disse svarene viser altså at det store flertallet av elevene opplever en positiv skolehverdag og at den norske skole har "lykkes med å skape et godt læringsmiljø".

Sett i lys av at skolen også fungerer som en arena for sosialt samvær, er dette svært positive tall. Nasjonale studier fra de siste 20 år viser at norske ungdomsskoleelever trives på skolen, og at det er en minskende grad av de som kjeder seg eller gruer seg til å gå på skolen. Dette vil også være en viktig faktor i ungdommenes egen utvikling, da samspill med andre jevnaldrende ungdommer har en stor betydning for utvikling selvbilde og sosial kompetanse (Ungdata, 2014: s. 12).

"Ungdom blir den de er, ut fra sine opplevelser og erfaringer på sosialiseringsarenaer" (Aagre, 2003: 58)

Skolen blir en naturlig integrert del i ungdommenes daglige liv, og det er derfor positivt å se at Ungdata bekrefter at trivselen i norsk skole er svært høy sammenlignet med andre land (Ungdata, 2014: s. 22). Det er på de felles sosialiseringsarenaene ungdommene får både bearbeidet opplevelser og uttrykket seg selv. Det er i disse arenaene ungdommene kan prøve ut ulike tilnærmingmåter – og både feile og lykkes i trygge omgivelser, avhengig av sosialiseringsarenaen.

Familien fungerer også som en svært sentral sosialiseringsarena hvor ungdommen kan få et grunnlag for kontinuitet og sammenheng, og hvor den grunnleggende basis for deres evner til å kommunisere med andre legges (Aagre, 2003:59). Dette kommer til uttrykk i Ungdata hvor det fremkommer at foreldrene har en stor betydning i barnas valg. Til tross for at mesteparten av barndommen og ungdomstiden foregår innenfor utdanningsinstitusjonene (barnehage, skole, SFO), er foreldrene fremdeles de viktigste omsorgspersonene i oppveksten for flesteparten. Det er foreldrenes ressurser som

skaper grunnlaget for barn og unges levekår, enten det er økonomisk, kulturelt eller sosialt (Ungdata, 2014: s. 8).

Men dette har også noen utfordringer som fremkommer i rapporten:

"Etter hvert som barnet blir eldre blir barnets egne meninger og interesser viktigere. En del av det å være ung handler også om løsrivelse og det å bli en selvstendig person. I dette kan det ligge kimer til konflikter mellom unge og foreldre. Likevel vedvarer det som regel den emosjonelle nærheten til foreldrene utover i ungdomstiden og for mange unge er foreldrene deres viktigste støttespillere når det oppstår problemer av ulik art." (Ungdata, 2014: s. 8)

Dette henger tett sammen med ungdommens identitetsarbeid, og i tråd med at de forsøker å skape seg selv som et eget individ blir løsrivelsen og selvstendiggjøring en naturlig prosess for ungdommen. Ser vi dette i tråd med Erikssons teoretiske perspektiv rundt identitetsutvikling er dette et stadium i egen identitetsforståelse hvor ungdommene i større grad vil identifisere seg og sammenligne egne ferdigheter med jevnaldrende, fremfor foreldre eller andre autoriteter (Aagre, 2003: s. 40). Samtidig fremkommer det i rapporten at dagens ungdomsgenerasjon er svært hjemmekjær og fritiden tilbringes i stor grad hjemme, da i all hovedsak med digitale aktiviteter (Ungdata, 2014: s. 3). Dette i seg selv fremstår ikke som noe urovekkende, men det er noe betenkelig i forhold til Erikssons perspektiv rundt sammenligning med andre jevnaldrende i forhold til egen identitetsutvikling, når ungdommen ikke fysisk møter jevnaldrende – men da først og fremst forholder seg til dem på sosiale medier i sin fritid (Ungdata, 2014: s. 42–45).

Foreningsliv er en annen sosialiseringsarena for ungdom i dag som står veldig sterkt. Enten det er igjennom idrett, musikk, speideren eller andre organisasjoner, har det blitt skapt en møteplass for både unge og voksne med de samme interesser og ønsker, og foreningene fungerer ofte som et "sosialt lim" i lokalsamfunnene (Aagre, 2003: s. 61).

"Foreningslivet bidrar til at ungdom får et nettverk av voksne som de hilser på, snakker med og blir kjent med. Foreningslivet skaper samlet en bred vifte av muligheter for at barn og ungdom skal kunne bruke seg selv og sine evner, og ikke minst bli mer kjent med seg selv og sine egne kroppslige, sosiale og intellektuelle evner på forskjellige områder." (Aagre, 2003: s. 62)

Det er derfor noe nedslående at Ungdata viser til at andelen aktive ungdommer i fritidsorganisasjoner er redusert fra 66% i 2010-2012 til 61% i 2013. Undersøkelsene

deres viser at det er organisasjoner som speider, korps, kor og religiøse foreninger som har opplevd størst medlemssvikt, så vel som færre aktive i fritidsklubber og ungdomshus (Ungdata, 2014: s. 36-37).

Totalt sett viser tallene fra Ungdata at vi kan være optimistiske i forhold til ungdommenes tanker og forhold til høyere utdanning og egen yrkesfremtid, og ungdommene har en positiv holdning til foreldres påvirkning og innspill i ungdommens valg. På den annen side er det noe urovekkende å se at ungdommenes sosialiseringsarenaer blir mindre – i form av minsket foreningsliv og lite fysisk sosial aktivitet med venner.

3. Teoretiske perspektiver

I dette kapitlet vil jeg gå grundigere inn i de ulike teoretiske perspektiver som danner et bakgrunnsteppe i analysen av min problemstilling. Jeg vil også bruke de teoretiske perspektiver som en "veiviser" som leder oppgaven igjennom til en endelig konklusjon. I arbeid med ungdom og ungdoms handlingsmønstre kan det vanskelig gjøres å tilegne dem en fasit for *hva* slags valg de gjør, men ved hjelp av konkrete teoretiske perspektiver vil jeg forsøke å se om det kan være en mulighet for å skape en slags forståelse rundt *hvordan og hvorfor* de velger som de gjør.

3.1 Religion

Religion er et begrep som kan forstås på mange ulike måter og som har mange ulike begrepsdefinisjoner. Det en person kan omtale og forstå som religion, kan være helt fremmed og ukjent for en annen. Når jeg i denne oppgaven stiller spørsmålet "Er religion en faktor i ungdoms valg av utdannings- og yrkesvalg" anser jeg det derfor som svært viktig å avklare hvilken forståelse av religionsbegrepet jeg her legger til grunn.

En definisjon jeg ofte legger til grunn for å skape en forståelse rundt selve religionsbegrepet er definisjonen av Ingvild Sælid Gilhus og Lisbeth Mikaelsson; "*Religion er kommunikasjon med overnaturlige vesener.*" (Gilhus mfl., 2007: s. 10). Med "overnaturlige vesener" viser Gilhus og Mikaelsson her til noe som har en "*opphøyet status i forhold til sanseverden og eksisterer på et overordnet plan*" (Gilhus mfl., 2007: s. 10). Dette vil i praksis oppleves å være det vi kaller for guder. Gudene blir tillagt egenskaper som går langt ut over egenskaper som er vanlig å besitte innenfor vår sanselige verden, og gudene står som symbol på verdier og grunnelementer som står sterkt innenfor den spesifikke trostilhørighet. På grunnlag av de egenskapene guden(e) blir tillagt, kan det søkes etter trøst, mening, tilhørighet, forståelse, tilgivelse eller aksept fra guden(e)s tilhengere. Gilhus og Mikaelsson legger til grunn at det er kommunikasjon med overnaturlige vesener – altså at det å inngå i en samtale eller dialog med Gud vil være en essensiell del av det å forstå religionsbegrepet. De fremlegger at religion er noe aktivt i den funksjon at det krever aktive handlinger fra religionens tilhengere, enten det er i form av bønn eller lesing av hellige skrifter – aktiviteter som oppretter en form for kommunikasjon mellom tilhenger og ens Gud.

Legger vi kun Gilhus og Mikaelsson sin definisjon til grunn blir begrepsforståelsen svært smal i forhold til tematikken jeg tar for meg i denne oppgaven. Gilhus og Mikaelsson vektlegger forholdet mellom aktøren og "det opphøyde", mens det i denne oppgaven er mer interessant å se på forholdet mellom aktøren og samfunnet.

Ninian Smart (1927 – 2001), religionsforsker og professor i komparativ religionsvitenskap, har presentert syv ulike religiøse dimensjoner hvor hver enkelt dimensjon tar for seg en egen dimensjon av religionsforståelse.

Smarts syv dimensjoner er:

1. *The Practical and Ritual Dimension* (Den rituelle dimensjon)
2. *The Experiential and Emotional Dimension* (Den erfaringsmessige/opplevelses dimensjon)
3. *The Narrative or Mythic Dimension* (Den mytiske dimensjon)
4. *The Doctrinal and Philosophical Dimension* (Den dogmatiske dimensjon)
5. *The Ethical and Legal Dimension* (Den etiske dimensjon)
6. *The Social and Institutional Dimension* (Den sosiale dimensjon)
7. *The Material Dimension* (Den materielle dimensjon)

1. Den rituelle dimensjon

Alle religioner har noen former for rituelle handlinger knyttet til seg.

I kristendommen finner vi sentrale ritualer som gudstjeneste, bønn, nattverd og pilegrimsreise. "Lys og Liv" skrev i 2013 om trospraksis som noe *trendy*. Det har blitt populært å utføre trospraksis igjen, og da særlig lystenning og nattverd var to praksiser/ritualer som ble spesielt trukket frem¹⁵.

Innen islam er ritualer svært viktig. For en muslim er rett handling like viktig som selve troen (Rian mfl., 1999: s. 161). Det er særlig 5 sentrale praksiser som er vesentlig innenfor Islam – *de fem søyler*. Disse praksisene er trosbekjennelse, bønn, fasten – hvor en muslim gjennom hele måneden ramadan skal avstå fra mat, drikke, rusmidler og seksuell omgang fra soloppgang til solnedgang (barn, gamle, gravide, menstruerende og syke kan avstå fra fasten). De to siste søylene er pilegrimsreise og zakah – en rituell avgift hvor tanken er at det er en plikt å hjelpe de som trenger det. Det er ingen fastsatt

---

¹⁵ "Lys og Liv" er medlemsbladet til Det Teologiske Menighetsfakultetet. *Lys og Liv*, Nr. 4/13, 79. Årg. s. 4-5

sum, men målet er å gi en sum penger (ofte 2,5% av formuen) til nødstedte (Rian mfl. 1999: s. 167). Smart vektlegger i denne dimensjonen at ritualene vil variere på tvers av både religioner og geografiske landskap, og selv innenfor samme religion vil geografi ha en stor betydning på de ritualer og praksiser som gjennomføres. Smart påpeker også at ritualer ikke nødvendigvis må grunnes i religiøse former, men at ulike riter kan kombineres med religiøse aspekter, for eksempel yoga som et verktøy for å utvikle egen selvbevissthet og med det skape en dypere forståelse for egen spirituell tilværelse (Smart, 1998: s. 14).

2. Den erfaringsmessige / opplevelsesdimensjon

De erfaringsmessige / opplevelsesdimensjon omhandler de religiøse opplevelsene, og at det ofte er knyttet til ritualene. Følelsene kan komme ut igjennom synlige handlinger som sang og dans, eller bestå av indre følelser som kommer til uttrykk gjennom bønn eller meditasjon. Når muslimer faster gjennomføres det som en lydighetshandling mot gud. Det er en øvelse i selvdisciplin, det påvirker sinnstilstanden og man "fullkommengjøres" som et menneske (Rian mfl., 1999: s. 168). Meditasjon er en annen form for erfaringsmessig / opplevelsesdimensjon – meditasjonen blir fremstilt som "*en vei til lykke og harmoni i livet*" (Aadnanes, 2002: s. 220). Gjennom meditasjonen stenger en verden ute, skjerper konsentrasjonen og øker egen tilstedeværelse i øyeblikket.

Det er i denne dimensjon aktøren forenes med det hellige, og gir aktøren noe trygt og fast å holde fast i innenfor sin tro (Kvamme mfl., 2013: s. 27).

3. Den mytiske dimensjon

Dette er det Smart omtaler som den fortellende delen av religion. Smart poengterer at selv om det kalles myter, betyr det ikke at det ikke er sant – men at det i denne forstanden omhandler de (muntlige) fortellinger (Smart, 1998: s. 15). Fortellingene om dommedagsprofetier, Moses, Buddha, Jesus og Mohammed, eller historiske hendelser, går i arv fra generasjon til generasjon. For eksempel er historien om Moses som delte Rødehavet en slik fortelling. Disse mytene kan være med på å forklare praktiske aspekter ved en religion, samtidig som det kan forklare rituelle aspekter ved en religion. Selv bruker jeg å fortelle juleevangeliet til mine tantebarn rundt juletider, hvorpå det ofte utvikler seg en samtale om hvorfor vi feirer jul slik vi gjør.

Jeg opplever ikke at Smart vektlegger generasjonsaspektet av fortellingene, men at perspektivet rundt at disse fortellingene også går i arv er en viktig del av denne dimensjonen. Det er samtidig viktig å merke seg at Smart skiller mellom mytene og den dogmatiske dimensjon. Selv om det dogmatiske aspektet kan utspringe fra fortellingene (mytene), er det ikke gitt at fortellingene er selve grunnlaget for det dogmatiske.

4. Den dogmatiske dimensjon

I denne dimensjonen vektlegger Smart det sentrale læreinnholdet i religionen, hvor uttrykket for troens innhold kommer til syne. Det er her vi skaper vår grunnleggende forståelse av en religion og dets religiøse grunnlag.

Trosbekjennelsen oppsummerer ofte de sentrale forhold i en religion, som for eksempel islams *Shahada*: *"Det er ingen Gud uten Allah, og Muhammad er hans profet"*. Ved denne trosbekjennelsen kommer både det dogmatiske og tilbedelsen til syne (Rian mfl., 1999: s. 161). En sentral dogmatikk innenfor kristendommen vil være treenighetslæren, om Gud som Faderen, Sønnen og Den hellige ånd. Treenighetslæren indikerer da også en streng monoteisme innenfor kristendommen.

5. Den etiske dimensjon

Denne dimensjonen omhandler de lover og regler som har en direkte påvirkning på livsførselen. Dette kan være klare "lover", som de 10 bud eller den islamske lovtradisjonen sharia. Sharia står nok i en litt større særstilling enn kristendommens 10 bud, da et flertall av muslimer faktisk ønsker å innføre sharialoven i sine land¹⁶, og hvor sharia i flere samfunn, særskilt i Midtøsten, blir håndholdt som en reell juridisk lov. Men det er i dag store diskusjoner om å tilpasse sharia til en mer "moderne" livsførsel.

"Sharia er moralsk høyverdig, rasjonell og i harmoni med menneskets natur. Den dekker i prinsippet hele spekteret fra strafferett til dagliglivets praktiske gjøremål." (Rian mfl., 1999: s. 174)

Slik jeg forstår det, er forskjellen på religiøs og sekulær etikk her at sekulær etikk kommer innenfra aktøren selv og gjennom egne tanker rundt rett og galt, mens religiøs etikk stammer ifra den etiske og moralske overbevisningen innad i religionen selv gjennom nedskrevne skrifter eller en felles forståelse skapt av trossamfunnet.

---

¹⁶ <http://www.nrk.no/verden/muslimer-flest-vil-ha-sharialov-1.11008037>

6. Den sosiale dimensjon

Den sosiale og institusjonelle dimensjonen omhandler den sosiale og institusjonelle formen av religionen. Dette innebærer hvordan religionen /trossamfunnet er organisert og det sosiale fellesskapet innad i religionen / trossamfunnet. De formelle styringsstrukturene i Den norske kirke er bygd opp av menighetsråd, kirkelig fellesråd, bispedømmeråd og kirkeråd. Men dette totalt beskriver ikke den fullstendig samlede virksomheten som utgjør den norske kirke. I tillegg til disse utvalgte organene er det samtidig også mange ulike frivillige organisasjoner og sammenslutninger som har et tett samarbeid med Den norske kirke. Samtidig er det andre sosiale aspekter som utgjør denne sfæren – kvinner kan for eksempel ikke be i kirke, tempel, moské eller synagogen under menstruasjon, da de betegnes som "urene" (Kvamme mfl., 2013: s. 26). Nå er dette et syn som for lengst har forlatt Den norske kirke, men som i høy grad fremdeles gjelder innenfor islam. Slik kan en altså se hvordan denne dimensjonen påvirker de store strukturelle forholdene, men samtidig også de sosiale forhold helt ned på individnivå.

7. Den materielle dimensjon

Denne dimensjonen omhandler alle de sanselige fysiske objektene innenfor en religion – religionens uttrykk innenfor geografi, symboler, eiendommer og kunst. Eiendom som kirke og moskeer, kunst, symboler, ikoner, selve kirkerommet og rent geografiske steder som Jerusalem og Mekka er eksempler på hva den materielle dimensjon inneholder. Kvamme mfl. (2013: s. 24) legger til begrepet "estetiske uttrykk" til denne dimensjonen, og legger med det til grunn en forståelse om et fullstendig estetisk inntrykk av religion også som noe sanselig.

Ved å dele opp religionsbegrepet i syv slike dimensjoner, opplever jeg at Smart forsøker å skape tydelige skiller mellom de ulike praksiser ved religion. Smart tar også her utgangspunkt i at å være religiøs ikke er ensbetydende med å tilhøre en religion.

"In thinking about religion, it is easy to be confused about what it is. Is there some essence which is common to all religions? And cannot a person be religious without belonging to any of the religions? ..... And in answer to the second question, why yes: there are plenty of people with deep spiritual concerns who do not ally themselves to any formal religious movement, and who

may not themselves recognize anything as transcendent. They may see ultimate spiritual meaning in unity with nature or in relationships to other persons. " (Smart, 1998: s. 12)

På denne måten tydeliggjør Smart at han ikke tar utgangspunkt i religionen selv, men i forståelsen av hva en religion er.

Det Ninian Smart her altså gjør med sine syv dimensjoner er å beskrive de ulike sidene ved religion som fenomen, istedenfor å gi en klar definisjon av begrepet religion. Slik jeg forstår Smarts syv dimensjoner, er de alle tett sammenvevde og det kan vanskelig oppleves kun en dimensjon for seg selv, selv om en kan oppleve en dimensjon i større grad enn en annen. Jeg opplever at ritualer er den dimensjonen som i størst grad knyttes til alle de andre dimensjonene, mens den dogmatiske er den som i størst grad (men ikke i fullstendig grad) klarer å stå alene.

Religionssosiologen Peter Beyer påpeker hvordan det i dag ikke finnes en global forståelse for religion, men heller et globalt religiøst system.

"There exist a global religious system, but certainly not a single global religion. On the contrary, our social world is populated with an increasing number of mutually identified religions, very much in the plural." (Beyer, 2006: s. 3)

Beyer påpeker altså hvordan det vanskelig kan gjøres å skape en felles forståelse av begrepet religion, når det i dag finnes religioner på tvers av geografiske avstander og kulturer. Det han derimot påpeker er hvordan det kan finnes en felles forståelse for religion som et system eller samhold – i den grad at religion på mange måter inneholder mange av de samme faktorer som tilhørighet, moralske grunnlag, etikk og bønneformer. Innad i dette kan det også tolkes at selv like religioner kan praktiseres ulikt, på tvers av verden. Islam i Vesten kan oppleves annerledes enn i Midtøsten – mens Buddhisme i Østen kan fremstå som svært annerledes for Buddhismen i Vesten.

Dette kommer også tydelig til syne gjennom Smart sine dimensjoner, hvor det tydeliggjøres at det i stor grad er de strukturer rundt som påvirker dimensjonene innad, og hvordan dimensjonene påvirker hverandre. Videre tydeliggjør også Smart hvordan riter er fullstendig avhengig av kultur og geografi, og viser til hvordan en baptistkirke i sørstatene i USA vil ha en helt annerledes praksis enn en østlig ortodoks kirke i Romania – og hvordan dette videre vil ha en påvirkning på alle de konkrete dimensjoner (Smart, 1998: s. 12).

3.1.1 Kan religion og kultur skilles fra hverandre?

I arbeidet med denne oppgaven har jeg flere ganger opplevd å måtte stille meg spørsmålet *"er dette basert på kulturell bakgrunn eller religiøs tro og/eller bakgrunn?"*. Dette spørsmålet har kommet opp først og fremst i samtalene med informantene hentet ifra det kristne trossamfunnet, men også i noen grad med informantene som tilkjenner seg islam. Religion og kultur er utvilsomt svært sammenflettet, uavhengig av hvor en (geografisk sett) befinner seg. En muslim kan uttrykke at "Islam er ikke kun en religion, det er en levemåte". Lignende utsagn kan en også finne eksempler på i andre religioner, og kan derfor ikke sies å være et spesielt uttrykk for kun islam (Beyer, 2006: s. 6). Derimot viser dette at religionen påvirker alle aspekter av ens liv og at det derfor kan være viktig å være oppmerksom på dette, slik at dette kan være en bevisst tanke i samtaler med informantene.

Kultur er et komplekst begrep, hvor det finnes mangfoldige versjoner av ulike begrepsdefinisjoner. Til tross for et flertall av ulike definisjoner er det stadig et begrep som diskuteres og tillegges nye merkelapper. Kulturbegrepet kan gjøres helt vidt, eller svært smalt – fullstendig avhengig av hvilken definisjon en anvender, og hvilket utgangspunkt de ulike debattantene har. Det ligger også store ulikheter mellom en akademisk tolkning og oppfatning av dette begrepet, og en generell folkelig oppfatning av kulturbegrepet (Fuglerud mfl., 2007: s. 11).

Jeg ønsker derfor å unngå en lang drøfting av selve kulturbegrepet, eller forsøke meg på en ren definisjon av "kultur". Istedenfor har jeg valgt å trekke frem to begrepsforklaringer av Annick Prieur, som gir en overordnet forståelse av "kultur". Begge utdragene er hentet fra hennes artikkel "Ulykkespunkter i kulturtrafikken".

"Det setter ord på både en form for fellesskap og en form for sosialisering vi ikke så lett får fanget med andre begreper. Kulturelle fellesskap – det kan være språklige, etniske, subkulturelle eller annet – og kulturell preging gjennom oppvekst eller senere sosialisering i et bestemt miljø – det kan være en sosial klasse, en institusjon eller andre – er to av de mest sentrale fenomenene vi studerer både innenfor sosiologi og antropologi."

(Fuglerud mfl., 2007: s. 27)

"Hensikten med et kulturbegrep er å betegne et fellesskap mellom mennesker."

(Fuglerud mfl., 2007: s. 28)

Religion er ikke kun å "snakke med overnaturlige vesener" (Gilhus mfl., 2007: s. 10), eller "å være bundet til noe" (Aadnanes, 2002: s. 11), men inngår i et totalt levesett som vist ved Ninian Smart sine syv dimensjoner. Ens religiøse ståsted kan påvirke ens overordnede ståsted, som politisk, filosofisk og samfunnsmessig, men også langt mer nære ståsted, som familieforhold, hverdagsrutiner og grunnverdier og normer for egen livsførsel. Men der hvor livsførsel og tro er blitt noe personlig, har religion også blitt en "privatsak". Det er viktig å merke seg at mens "religion som privatsak" er blitt et moderne fenomen, er ikke personlig religiøsitet noe nytt. En personlig tilegnelse og opplevelse av en religion er ikke det samme som når kontakten med religionens organiserte former og ytringer forsvinner, og dermed omgjøres til noe eget (Aadnanes, 2002: s. 12). Religionen blir dermed noe "privat" når en tar bort det organiserte fellesskapet, og en selv skaper premissene for sin egen tro. Dette opplevde jeg i stor grad gjaldt for den delen av mine informanter som falt inn under kategorien "kristne", men i ingen grad i den delen av mine informanter som falt inn under "muslimer".

På samme måte som religion ikke kan defineres som kun én ting og kun innenfor én kategori - vil heller ikke kulturbegrepet kunne innpasses som kun én ting og innenfor én kategori. Religionen vil kunne påvirke kulturen gjennom skriftspråk, talespråk, dans, ritualer, grunnverdier og normer. Men det samme gjelder også andre veien, kulturen kan påvirke religiøse former, og ha en påvirkning på for eksempel ritualer, grunnverdier og normer. Det kan derfor oppleves som svært vanskelig å skille mellom hva som er kultur, og hva som er religion.

Liv Bjørnhaug Johansen skrev i sin masteroppgave *"Eget Rom"* (2007) om (pakistansk) ungdom med utgangspunkt i diskusjonstråder på en norsk-pakistansk nettside. Her oppdaget Johansen at ungdommene selv var svært opptatt av å etablere et skille mellom kultur og religion.

"Kompleksiteten i kulturbegrepet gjenfinnes på nettsiden. Forumistene bruker også ofte et kulturbegrep som inkluderer skikker, væremåter og mentalitet i tillegg til kulturelle artefakter som klær, mat og poesi. Noen steder betyr kultur væremåter som er typisk for en avgrenset gruppe og peker på atferd og skikker i dette miljøet, andre steder brukes det om nasjonalkultur og da kan det inkludere både matvaner, tradisjoner og natur. Andre steder igjen betegner begrepet en individuell verdenshorisont. Gjennomgående er det at kultur omtales som noe kvalitativt annerledes enn religion." (Bjørnhaug Johansen, 2007:

s.46) Videre viser Bjørnhaug Johansen hvordan ungdommene i diskusjonsforumet skiller mellom kultur og religion seg i mellom ved at en av ungdommene i forumet refererer til en hadith i diskusjon om hvorvidt øyesminken surma er kultur eller religion. Ettersom denne øyesminken har blitt nevnt i en hadith er det altså en på forumet som da betegner at dette ikke kan ansees for å være tradisjon (kultur), men religion.

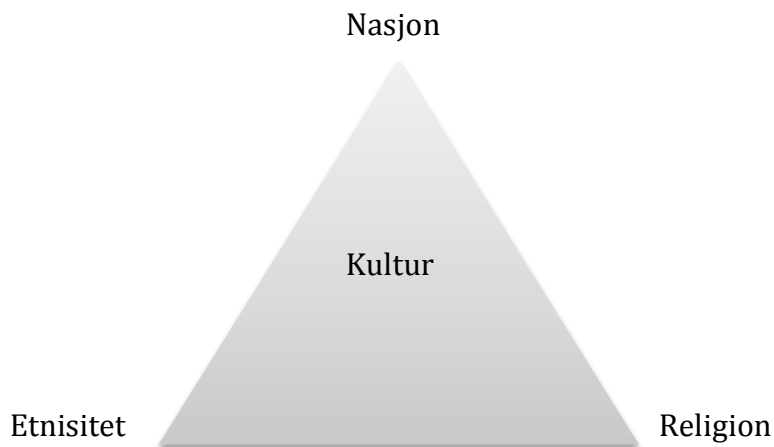
" [...] angående surma det er sunnah. Skal finne hadith så fort som mulig men det er slik at Profeten Muhammed (fvmh) brukte surma når han pleide å legge seg... så det er ingen tvil om at det ikke er tradisjon. ☺ [...]" (Bjørnhaug Johansen, 2007: s. 46)

Bjørnhaug Johansen viser med sin masteroppgave at ungdommen har et behov for å skape klare skiller mellom religion og kultur, først og fremst for å skape en egen forståelse rundt hva som ligger til grunn for ungdommens egen religion og hva som kan sies å ligge til grunn for deres egen kultur. Ungdommens behov for å skape et slikt skille mellom egen religion og kultur opplever jeg at i svært stor grad omhandler ungdommenes eget identitetsarbeid. Dette er også noe Bjørnhaug Johansen drøfter inngående i sin oppgave hvor hun ser klare tegn på at ungdommen knytter sin identitet til sin geografiske tilhørighet (Norge), familiære tilhørighet (Pakistan) og religiøse tilhørighet (Islam) (Bjørnhaug Johansen, 2007: s. 79).

Den tyske sosial-antropologen Gerd Baumann (1953 – 2014) tok for seg forholdet mellom religion og kultur inngående i sin bok *"The Multicultural Riddle"* (1999).

Baumann argumenterer for at det ikke kan skilles mellom religion og kultur, da det ikke finnes noen rene religioner i seg selv. De ulike religioner er grunnleggende det samme – men det kommer til syne i ulike kulturelle utgaver (Baumann, 1999: s. 25-26).

Videre forsøker Baumann illustrere tvetydigheten innad i det å fortolke kultur, og forstå de påvirkende faktorene med det han kaller "the multicultural triangle" - her oversatt til "det flerkulturelle triangel".

Modell 2. Baumanns flerkulturelle triangel.

Baumann legger kultur til grunn for forståelsen av det flerkulturelle og gir til uttrykk for at det er kulturen som er de samtliges utgangspunkt. Videre setter han nasjon¹⁷ som det første hjørnet, da hovedsakelig det han kaller "moderne nasjoner" eller "vestlige nasjoner" (Baumann, 1999: s. 18). Her argumenterer Baumann for at det er de vestlige nasjoner som legger til grunn en felles selvforståelse langt utenfor nasjonens grenser. Baumann nevner ingen land spesifikt, men er opptatt av faktorer som borgerrettigheter, individuelle rettigheter og innbyggernes aksept av statens (nasjonens) styre - og styresett. Jeg tolker derfor Baumann slik at Norge faller godt innenfor hans definisjon av "moderne nasjon" og anser derfor hans modell som et godt utgangspunkt for denne drøftingen.

Innenfor denne kategorien er det det overordnede som er vesentlig. Det er de lover og regler som gjelder, de økonomiske forutsetningene, de samfunnsmessige "vernene" (i Norge er dette godt representert gjennom NAV) og de generelt grunnleggende forutsetningene nasjonens innbyggere har. Videre poengterer Baumann at det er i situasjoner hvor disse grunnleggende forhold blir truet (eller en opplevelse av at de blir truet) hvor det oppstår konflikter.

---

¹⁷ Jeg har her brukt oversettelsen "Nasjon" fra Baumanns ord "State". Dette er en oversettelse av Geir Afdal, presentert på hans forelesning ved det Teologiske Menighetsfakultetet 13.11.2009

Hallo-dame og programleder i NRK, Yasmin Syed, mottok i 2013 et hatbrev da hun var programleder for NRK-programmet "Dialektriket". Yasmin er selv vokst opp i Norge – men hennes utenlandske bakgrunn opplevdes da for avsenderen av hatbrevet som truende for det norske språket¹⁸.

Dette fenomenet omtaler også Randi Gressgård, i hennes artikkel "Det beste fra to kulturer: frihet og fellesskap":

"Dersom vi plasserer forestillingen om <<to kulturer>> inn i en kulturhistorisk ramme, ser vi at det dypest sett handler om et spenningsforhold mellom to verdier, frihet og fellesskap, innenfor én og samme kulturelle logikk: den vestlige moderniteten."

(Fuglerud mfl., 2007: s. 80)

Det neste hjørnet i triangelet er etnisitet. Baumann går imot forestillingen om at kulturell identitet er det samme som etnisitet og at etnisitet som en "naturlig identitet" har utgangspunkt i geografiske røtter. Baumann argumenterer for at etnisitet som utgangspunkt for identitet ikke kan være absolutt ut ifra geografisk tilhørighet. Baumann legger kulturen til grunn – og påpeker videre at kulturen i seg selv ikke er statisk, men svært dynamisk og endrer seg i takt med generasjonene.

"Yet in the end, all the comforts of having a culture rely upon making that culture, and the dominant discourse of culture as an unchangeable heritage is only a conservative-sounding subcomponent of the processual truth: All the culture to be had is culture in the making, all cultural differences are acts of cultural identification. At the same time, we must take care not to rule out of court the genuine views of the people whose lives we try to understand."

(Baumann, 1999: s. 95)

Baumann legger også til grunn at etnisitet kan oppleves på ulike måter. Han tar her opp forholdet rundt "skiftende identiteter" og "kontekstuell etnisitet" hvor det vektlegges at en person kan ha ulike elementer av etnisitet innad i seg, og derfor skifter sin etniske identitet i forhold til situasjon. Ser vi på ungdommen i Bjørnhaug Johansens oppgave om norsk-pakistanere er nok dette en svært reell hverdag. Etter å ha gjengitt et flertall av sitater fra ungdommene i hennes oppgave som omhandler deres syn på egen identitet og tilhørighet konkluderer hun med at deres identitet er knyttet til flere geografiske tilhørigheter så vel som religiøs tilhørighet.

---

¹⁸ http://www.dagbladet.no/2013/11/06/kultur/yasmin_syed/brev/nrk/norsk/30176632/

"Disse sitatene viser et mangfold av identifikasjonsmåter, men de er alle varianter over samme tema: de knytter identitet til Norge, Pakistan og Islam."

(Bjørnhaug Johansen, 2007: s. 79)

Det tredje, og siste, hjørnet i Baumanns flerkulturelle triangel er religion. Baumann presenterer en forståelse av religion som noe absolutt, og hvordan religion kan brukes som en forståelse av kimen i grunnleggende konflikter mellom grupper.

"Religion can sound absolute, that is, it can be made to sound as if it determines objective and unchangeable differences between people. These are often thought to be basic and cast in stone by powers above human will and human history. Religions are, after all, concerned with the seemingly absolute matters, of life and death, good and evil, merit and failure – in other words, the meaning and mortality of life." (Baumann, 1999: s. 21)

Baumanns mål er å poengtere at religion ikke er noe absolutt, men at religion i seg selv også kan være dynamisk og hvorvidt noe kan sies å være av religiøs art eller ikke bunnes i historiske årsaker. Dette betyr ikke at Baumann avviser religionenes eksistens, da denne eksistensen i høy grad befinner seg i historien – selv betegner Baumann seg som en "katolikk gjennom sin kultur", men påpeker at han selv ikke tror på noen gud (Baumann, 1999: s. 23). Det er altså ens forståelse av religion Baumann legger til grunn som det tredje punktet i sitt triangel. Ikke kun nødvendigvis ens egen forståelse, men en generell forståelse om religion i sin helhet. Baumann argumenterer for at det er forståelsen av religion som legges til grunn for en videre forståelse av "det flerkulturelle".

"Precisely because religion sounds so absolute, it can be used as a translation for other, more relative, forms of conflict. In complex situations of social strife, one can often find ethnic, national, or migratory boundaries transformed into religious ones." (Baumann, 1999: s. 23)

I en tid hvor økt innvandring er et faktum¹⁹, blir tematikken rundt de møtende kulturene viktig å ta opp. Baumanns modell om det flerkulturelle triangel er i all hovedsak laget for å skape en forståelse rundt det "flerkulturelle", men, slik jeg tolker det, også for å skape en forståelse om identitetsskapelse i et moderne samfunn med økt

---

¹⁹ <http://www.ssb.no/innvandring-og-innvandrere/nokkeltall> - Det fremkommer tydelig at det har vært en stadig økning i innvandringen til Norge de siste 40 årene i diagrammet "Hvor mange inn- og utvandrere årlig?".

innvandring. Baumanns modell ble presentert for 15 år siden, men jeg opplever hans modell som høyaktuell i forhold til møtet med mine informanter da det gir meg et svært verdifullt verktøy til å tolke de utsagn mine informanter gir uttrykk for og for å skape meg en noenlunde dekkende forståelse av informantenes utgangspunkt.

I forhold til mitt spørsmål innledningsvis – ”Kan religion og kultur skilles fra hverandre”, er jeg fristet til å si at det vanskelig kan skilles fra hverandre. Jeg har forståelse for at ungdom som selv møter problemstillingen har et ønske om å skille de ulike aspektene fra hverandre og i høy grad forsøker å være seg bevisst på dette i sin personlige identitetsskapelse for å skape en forståelse av ”hva er kjernen i min religion” og ”hva er kjernen i min kultur”, men som fagperson kan jeg vanskelig se på hvert enkelt aspekt alene da det ikke er religionene i sin rene form som finnes ute i samfunnet, men de sosiale og kulturelle praksiser som religionen vises igjennom.

3.2 Verdier

I arbeidet med denne oppgaven, vurderte jeg å endre fokuset fra religion som faktor i ungdoms utdannings- og yrkesvalg til verdier som markør for ungdommenes utdannings- og yrkesvalg. Etter mange tankerekker frem og tilbake, ble det besluttet at det fremdeles skulle opprettholdes at religionen skulle være ”hovedfaktoren” det letes etter. Men samtidig kan en umulig se bort ifra verdier i en slik oppgave. For hvor kommer egentlig verdiene fra? Jeg kan umulig anta at alle verdier kommer fra religiøs oppvekst, samtidig som jeg umulig kan avfeie muligheten for at noen verdier faktisk gjør det. Verdier og verdibegrepet vil ikke få svært mye oppmerksomhet i denne oppgaven, men det vil allikevel være en svært viktig faktor og kan derfor ikke utelukkes.

Selve ordet verdi er et ord hentet ifra økonomiske termer, hvor verdi da er noe vi ”*setter pris på*” (Leirvik mfl., 2008: s. 7).

Å definere hva en verdi er kan vanskelig la seg gjøres. Alle mennesker innehar ulike verdier, og det som fremkommer som verdi for en person, er ikke nødvendigvis en verdi for en annen. Samtidig er det noen verdier som er relativt universale som man ofte kan enes om at er overordnede felles verdier i et samfunn.

Nestekjærlighet, åndsfrihet, likeverd og solidaritet er eksempler på slike verdier vi kan enes om at er overordnede verdier i det norske samfunnet²⁰.

"... samfunnets verdier ikke er abstrakte, men lades med innhold av en rekke kulturelle og religiøse tradisjoner som både påvirker hverandre og er i stadig utvikling." (Leirvik mfl., 2008: s. 9)

Verdier er altså noe som kan endres over tid og gjennom hendelser, og det er vi som personer/samfunn som gir verdiene sitt innhold. Samtidig kan en oppleve at samfunn, personer eller grupperinger går imot hverandre på de samme verdier, da særlig i forhold til å konkretisere hva en enkelt verdi skal bety i praksis, enten det er moralsk eller politisk - og en kan da snakke om verdikonflikter, eller verdidebatter.

"Det er likevel noe luftig ved verdiladde ord som (for å nevne noen flere) likhet, frihet og rettferdighet. Når de skal konkretiseres, løser den tilsynelatende enigheten seg opp i moralsk og politisk uenighet om hva de sterke verdiene som flagges, skal bety i praksis. Da blir det også tydelig at de reelle verdikonfliktene i samfunnet ikke følger tros- eller livssynsgrensene, men går helt på tvers av disse." (Leirvik mfl., 2008: s. 9)

Verdiene jeg vil fokusere nærmere på i denne oppgaven, er de eventuelle verdier ungdommene selv vektlegger i sitt valg av høyere utdanning og yrkesretning. Der vil jeg også se hva ungdommene selv legger i sine verdibegrep, for å se om det sammenfaller med andres forklaringer av de samme begrepene, eller hvorvidt det ligger grunnleggende ulike forståelser av de samme verdier.

Verdier er altså noe som er viktig for oss, enten det er i form av moralske handlinger eller igjennom politisk handling. Å sørge for en god eldreomsorg kan være et verdi-politisk standpunkt, mens likeverdig behandling av alle mennesker kan være en personlig eller samfunnsmessig moralsk verdi. Slik jeg tolker det er verdier egenskaper eller handlinger som er positivt ladede, ofte basert på moralske overbevisninger.

---

²⁰ Disse 4 verdiene er de verdiene Bostadsutvalget (2007) la frem som konkrete verdier skolen skal bygge på;
<http://www.regjeringen.no/nno/dep/kd/dok/nouer/2007/NOU-2007-6/12.html?id=471592>

3.3 Ungdom

Aagre setter ingen startalder på ungdomstiden, men legger til grunn at det er en glidende overgang inn i en ungdomskultur, da ofte på bakgrunn av samlede samfunnsforhold og lokale forhold. Inngangen til ungdomsstadiet begynner tradisjonelt når en blir tenåring, som en blir ved fylte tretten år (og frem til nitten år).

De fleste har nok en klar forståelse av hva ungdom er, og har et cirka forhold til en aldersgruppe de selv kategoriserer ungdom innunder. Men dette blir jo en høyst personlig tolkning av ungdomsbegrepet, og ettersom disse oppfatningene kan variere en god del fra person til person, særlig i takt med alder, oppvekst og kulturell bakgrunn (Aagre, 2003: s. 11-13). På grunn av dette har jeg derfor besluttet å også avklare ungdomsbegrepet, slik at det i denne oppgaven kan samles om en forståelse rundt hva ungdom og ungdomsbegrepet er. Mitt mål er ikke å avklare en ren aldersdefinisjon, men skape en forståelse rundt begrepet ungdom og hva det vil si å være ungdom i dag i forhold til kulturelle og samfunnsmessige faktorer.

".... ungdomsteoriene både blir påvirket av vitenskapelige endringer utenfor samfunnsfagene og av samtidens debatt i kultur- og samfunnsliv." (Aagre, 2003: s. 12)

Sitatet ovenfor er en konklusjon fra Aagre etter å ha gått igjennom forandringer i ungdommens historie fra tidlig 1900-tallet til hans datid. Forandringer som omhandler hvordan selve ungdomsbegrepet blir fremstilt, sosiale endringer i ungdomskultur, og ikke minst de psykiske forutsetninger og teorier rundt ungdomstiden. Fra et romantisk syn hvor ungdom ble sett på som en kilde til kraft og fornyelse og særskilt frihetselskende på 60-tallet, til de radikale ungdommene som brøt ned den kulturelle og samfunnsmessige nyorienteringen på 70-tallet, til 80-tallets ungdom som ble beskyldt for å være narsissistiske og selvopptatte (Aagre, 2003: s. 13-14). Ser vi derimot på dagens ungdom vitner det om en svært hjemmekjær generasjon, som er svært pliktoppfyllende og nære med sine foreldre, men som har en økende statistikk av psykiske problemer (Ungdata, 2014).

Slik sett kan vi oppleve "ungdom" som en flytende kategori. Aagre påpeker riktignok her at det er ungdomsteoriene som blir påvirket, og ikke selve forholdene innad i ungdomskulturen, men samtidig opplever jeg i det han skriver at det også er i samfunnet endringene skjer. Dette går Aagre også litt dypere inn i ved å utdype et syn fra den amerikanske historikeren Christopher Lasch: *"Han mener at samfunnsutviklingen de siste tiårene har bidratt til å skape en narsissistisk kultur med en*

ungdom som kun er opptatt av seg selv og sine egne behov. I sin tur blir disse også dårlige oppdragere, med liten evne til å overføre sosiale verdier til sine egne barn." (Aagre, 2003: s. 14). Mitt utgangspunkt er her å vise at endringer i den samfunnsmessige strukturen på sikt vil endre de kulturelle og iboende strukturene for ungdommene.

"Ungdom er bare et ord."

Utsagnet stammer fra Pierre Bourdieu, og med hans utsagn gis det uttrykk for at det å være ungdom ikke er en konkret tilstand, men heller en "livsfase som i stor grad er definert av krefter som er større enn dem selv" (Aagre, 2003: s. 26). Her kan vi se at Lasch uttalelser om samfunnsutvikling som påvirker i tråd med Bourdieus utsagn i stor grad er svært gjeldende i dagens samfunn, hvor ungdomsbegrepet virker å bli strukket høyere og høyere opp i alder. Samtidig kan det bemerkes at det innenfor ungdomsbegrepet er stor forskjell i det å "være ungdom", og det å "være ungdommelig". Regjeringen stadfester at ungdom har rett til å fullføre videregående utdanning ut det året de fyller 24 år, etter fylte 25 år er en nødt til å søke videregående utdanning for voksne²¹. Ettersom denne oppgaven forholder seg til ungdom i overgangen mellom utdanningssituasjoner – er det her greit å forholde seg til at den øvre alder for å betegnes som ungdom er 24 år.

Innledningsvis brukte jeg Aagres betegnelse hvor inngangen til ungdomsstadiet begynner ved tretten år, og varer frem til nitten år. Denne aldersinndelingen passer i og for seg greit i denne oppgaven, men på et litt mer generelt grunnlag vil det nok være mer realistisk å si at ungdomstiden starter noe tidligere²², og avsluttes langt senere. Aagre sin bok er fra 2003, og selv om han ser mange av de samme tendensene har det nok skjedd mye innenfor ungdomskulturen de siste 11 årene. Til tross for det har jeg satt et eget startpunkt for ungdomstiden ut ifra oppgavens tematikk, som starter ved påbegynt ungdomsskole. Ungdom i denne oppgaven blir altså avklart i aldersgruppen rundt 13 år (påbegynt ungdomsskole) frem til fylte 24 år.

---

²¹ http://www.regjeringen.no/nb/dep/kd/tema/grunnopplaring/videregaende-opplaring.html?regj_oss=1&id=87102

²² <http://www.nrk.no/sorlandet/leker-er-ikke-lenger-interessant-1.11429767> - artikkelen omtaler at barna vil bli raskere "voksne", i konteksten tolker jeg det som at barna vil vokse opp raskere: komme inn i ungdomsalder.

Samtidig kan det være interessant å merke seg at ungdomstiden i dag blir strukket lenger og lenger. Dette illustreres godt med den relativt nyutgitte reklamefilmen til Den Norske Bank (DNB), hvor en litt eldre mann gjør alt han kan for å fremstå som ung. Reklamen begynner med mannen som sier *"Å være ung, det har ingenting med alder å gjøre. Å være ung, det har alt med lifestyle å gjøre – og jeg, jeg har valgt en ung lifestyle."*²³ Reklamen spiller åpenbart på humor, men det viser samtidig at dette er noe vi åpenbart møter mye i hverdagen ettersom DNB velger å satse på en slik type reklamefilm som er rettet mot den allmenne innbygger.

Aagre setter forlengelsen av ungdomstiden i direkte sammenheng med økt utdannelsesnivå: *"I de siste tre tiårene har for eksempel masseutdanningen etter grunnskolen – først på videregående skoles nivå og dernest på høyskole- og universitetsnivå – hatt en helt avgjørende betydning når det gjelder å forlenge ungdomstiden."* (Aagre, 2003: s. 26)

Personlig tror jeg dette kan ha mye å gjøre med ungdommens behov for selvrealisering, i tråd med at vi er på toppen av behovspyramiden (jeg går grundigere inn på teorien rundt Maslows behovspyramide i 3.6).

3.4 Identitet

Store norske leksikon (SNL) forklarer identitet slik; *"Identitet, fullstendig likhet; personlighet, den man er; selvbilde, selvoppfatning"*.²⁴

Å definere identitet vil på mange måter bli det samme som å definere religion. "Alle" har en egen mening om det og det finnes mange ulike definisjoner, også avhengig av hvilken vitenskap en befinner seg i. Identitet i psykologien, vektlegger noe helt annet enn identitet i sosialantropologien. Å definere identitetsbegrepet kan derfor vanskelig gjøres på en enkel måte, og derfor søker jeg her heller etter å forstå identitetsbegrepet. Aagre definerer identitetsbegrepet slik: *"Begrepet identitet henspeiler på at noe holdes sammen, og at de ulike delene av utviklingsoppgaven som kommer fra ulike stadier i det biografiske forløpet blir samlet og integrert."* (Aagre, 2003: s. 40)

Aagre tar her utgangspunkt i Erikssons stadier for utvikling og identitetsdannelse.

---

²³ <https://www.youtube.com/watch?v=p05CsMGMN4c>

²⁴ <http://snl.no/identitet>

Ettersom flere av mine informanter har flyttet til Norge i ung alder, har de med seg en identitet fra en annen kultur enn den norske. I ung alder har de måttet tilpasse seg et nytt land, en ny kultur, en ny hverdag, og et nytt samhandlingsmønster. I alle undersøkelser som omhandler ungdom, vil identitet være en faktor – enten det er underliggende eller tydeliggjort. Dette fordi ungdom ofte er i et stadium hvor de skal ”finne seg selv”: hva de ønsker å bli når de blir voksne, hvor ligger interessefeltet deres, hvem er de, hva står de for etc.

SNL tar utgangspunktet videre fra sin definisjon og definerer hvordan identitet er noe personlig og selvdefinerende innenfor psykologien, mens identitet kan fungere som en rollemarkør i samfunnet innenfor sosialantropologien. Det blir derfor tydelig at en må skille hvilket fagfelt en befinner seg innenfor når en skal definere begrepet identitet. Ettersom jeg befinner meg i et samfunnsvitenskapelig fagfelt, er det nærliggende å tolke identitetsbegrepet innenfor dette fagfeltet, men ettersom denne oppgaven samtidig søker etter å forstå ungdommenes handlinger, er det viktig å avklare de psykologiske faktorene som ligger til grunn, og derfor vil det samtidig være svært gunstig å samtidig se på identitetsbegrepet også innenfor det psykologiske fagfelt. Samtidig er det vanskelig å alltid kunne lage et konkret skille mellom hvilken definisjon som ligger innenfor hvert enkelt fagfelt. Aagres definisjon ut ifra Erikssons modell for identitetsutvikling ligger i begge fagfelt (psykologisk og sosialantropologisk/samfunnsvitenskapelig), da det legges vekt på at identiteten er noe personlig for den gitte personen, samtidig som det er noe som skapes gjennom stadig utvikling og de samfunnsstrukturer en selv er en del av. For å ikke gape over alt for mye innenfor en slik begrepsavklaring, har jeg derfor valgt å forholde meg til Aagre / Erikssons definisjon som en overordnet definisjon.

En slik forståelse om identitet som skapes over stadier i egen utvikling og utviklinger i samfunnet rundt en egen person kan en også finne hos Bourdieu, men da uten selve identitetsbegrepet. Bourdieu bruker begrepet ”*habitus*”.

Habitus er et begrep som omtaler en persons iboende kunnskap eller ”kroppslig kunnskap” (Bourdieu, 1999: s. 141). Habitus er et stort og omfattende begrep å skulle dykke inn i ettersom begrepet vanskelig kan forklares på en ”enkel” (kort) måte. Begrepet tar først og fremst for seg det underforliggende som skjer når kroppen

tilegner seg kunnskap igjennom handlinger og tillærte situasjoner. På samme måte som identiteten vår vil fungere som en markør i hvordan en forholder seg til ulike situasjoner, hendelser, estetikk osv., vil habitus fungere som en markør i de kroppslige handlingene i de samme forhold.

"Idet kroppen derfor har tilegnet seg et system av disposisjoner som er tilpasset disse regelmessighetene, har den en tilbøyelighet og en evne til praktisk å kunne foregripe dem gjennom handlemåter som tar i bruk en kroppslig kunnskap, en kunnskap gjennom kroppen som sikrer en praktisk forståelse av verden som er helt forskjellig fra den intensjonelle og bevisste fortolkning som vi vanligvis tenker på i vår forestilling om forståelse." (Bourdieu, 1999: s. 141).

Det er altså de sosiale strukturer og ens egen tilegnelse av sosiale strukturer som spiller inn på ens habitus som da fungerer som et mønster for atferd og tankeprosesser. I følge Bourdieu er habitusbegrepet videreutviklet for å analysere de forhold en person tar i forhold til samfunnet, valg og relasjoner. Deres habitus viser hvordan de har kommet seg til sin gitte posisjon i samfunnet, og hvordan dette er med på å opprettholde et samfunns makthierarkier (Bourdieu, 1999: s. 141 - 144). Jeg har tatt med Bourdieus begrep om habitus for å vise en annen forståelse av begrepet identitet. Begge begrepene omhandler tillærte kunnskaper igjennom det levde liv, som fungerer som markører for atferd, smak og livsførsel. Identitet vil allikevel være noe vanskeligere å definere enn habitusbegrepet, da habitusbegrepet er videreutviklet av én person, med én gitt forklaring, mens identitetsbegrepet er et begrep som har fått mangfoldige begrepsdefinisjoner uten at det er blitt samlet rundt en konkret definisjon. I denne oppgaven forholder jeg meg som tidligere nevnt til Aagre / Erikssons definisjon av identitet.

3.5 Ungdom og identitet

Jeg har i 3.4 gitt til uttrykk for at jeg i denne oppgaven vil forholde meg til Aagres definisjon av identitet: *"Begrepet identitet henspeiler på at noe holdes sammen, og at de ulike delene av utviklingsoppgaven som kommer fra ulike stadier i det biografiske forløpet blir samlet og integrert."* (Aagre, 2003: s. 40). Denne definisjonen kan sees i direkte sammenheng med Erikssons identitetsperspektiv om identitet som dannes i stadier, gjennom ulike utviklingsoppgaver.

Erikson deler de ulike stadiene i åtte ulike aldre; 0-1.5 år, 1.5 – 3 år, 3 – 5 år, 5 år – puberteten, ungdom, tidlig voksen, voksen, og alderdom²⁵. Hvert enkelt av disse stadiene har i følge Erikson særegne utviklingsoppgaver som må løses. For å demonstrere det potensielle utfallet av utviklingsoppgavene satte Erikson opp utfallene som to ytterpunkter, som for eksempel grunnleggende tillit til verden, eller en mistillit til sine omgivelser (Aagre, 2003: s. 39). Aagre tar kun for seg de fem første stadiene fra Eriksons modell, og tar derfor ikke for seg spennet fra voksen til alderdom.

De åtte livsstadiene Erikson skiller mellom er: ²⁶

Stadium	Utviklingsoppgave
0-1.5 år	Tillitt vs. mistillit
1.5-3 år	Autonomi vs. tvil og skam
3-5 år	Initiativ vs. skyldfølelse
5 år – puberteten	Arbeidsevne vs. mindreverd
Ungdom	Identitet vs. rolleforvirring
Tidlig voksen	Intimitet vs. isolasjon
Voksen	Generativitet (skaperkraft) vs. stagnasjon
Alderdom	Egointegritet vs. fortvilelse

²⁵ Aagre (2003: s. 38-43) fokuserer i sin bok mest på de 4 første aldersfasene - jeg har derfor sammenfattet en generell oversikt på grunnlag fra Aagre, 2003: s. 38-43 og Øia m.fl, 2010: s. 29-33.

²⁶ Tabell basert på Aagre, 2003: s. 38-43 og Øia mfl., 2010: s. 29-33

Modellen viser hvilken utviklingsoppgaver individet vil møte opp igjennom oppveksten og hvilke konkrete utfordringer individet da vil stå ovenfor i forhold til sin egen personlige utvikling. Alle stadiene knyttes til særskilte utfordringer og er dermed også avhengige av de konkrete sosiale relasjoner knyttet til den spesifikke utviklingsoppgave. I begynnelsen av livet er det "morsfiguren" som står barnet aller nærmest, dette behøver ikke å være barnets mor, men den personen som står aller nærmest barnet. Videre er det foreldre og familie som spiller en stor rolle, opp mot puberteten hvor skole- og nærmiljø begynner å utspille en stor rolle i barnets identitetsskapelse. I ungdomstiden og inn i voksenlivet er det venner og egne (seksuelle) partnere som vil fungere som de sterkeste identitetsmarkørene. I voksenlivet vil den sosiale relasjonen skifte mot egen familie, før den til alderdommen vender seg mot hele menneskeheten for en gjennomgang av eget levde liv og et regnskap over egen tilfredshet med levd liv²⁷. Erikson mente at ungdom kunne ha stor utnyttelse av å ha en periode i livet som fungerte som et frirom hvor ungdommene selv kunne praktisere egen interesse og dermed bli bedre kjent med seg selv uten overhengende krav om prestasjon fra andre instanser. Denne perioden mente Erikson ungdommene burde bruke på å reise og dermed kun måtte stå til ansvar for seg selv og egen utvikling. Denne friperioden omtalte ham som "moratorium". Selve begrepet moratorium er hentet fra økonomiske termer og betyr betalingsutsettelse²⁸ (Aagre, 2003: s. 43).

Dette kan minne om det vi i dag kaller "dannelsesreise" – hvor ungdom tar fri en lengre periode for å reise. Jeg har ikke lyktes å finne en fullstendig konkret definisjon av begrepet "dannelsesreise", men personlig sitter jeg med en oppfattelse av at begrepet har blitt et allment begrep med en relativ allmenn forståelse. Dette kan vi se gjennom bruken av ordet i medieoppslag og privatpersoners bruk av ordet. Dette kommer til syne gjennom f. eks den private bloggen "Den store dannelsesreisen"²⁹, eller nyhetsoppslagene rundt kronprinsparet når de i 2010 valgte å ta ut barna fra skolen for å ta en lengre reise. Mediene gjenga da en kommentar fra kronprinsen slik³⁰:

---

²⁷ Aagre, 2003: s. 38-43 og Øia mfl., 2010: s. 29-33

²⁸ Definisjon fra bokmålsordboka: <http://www.nob-ordbok.uio.no/perl/ordbok.cgi?OPP=moratorium&bokmaal=+&ordbok=bokmaal>

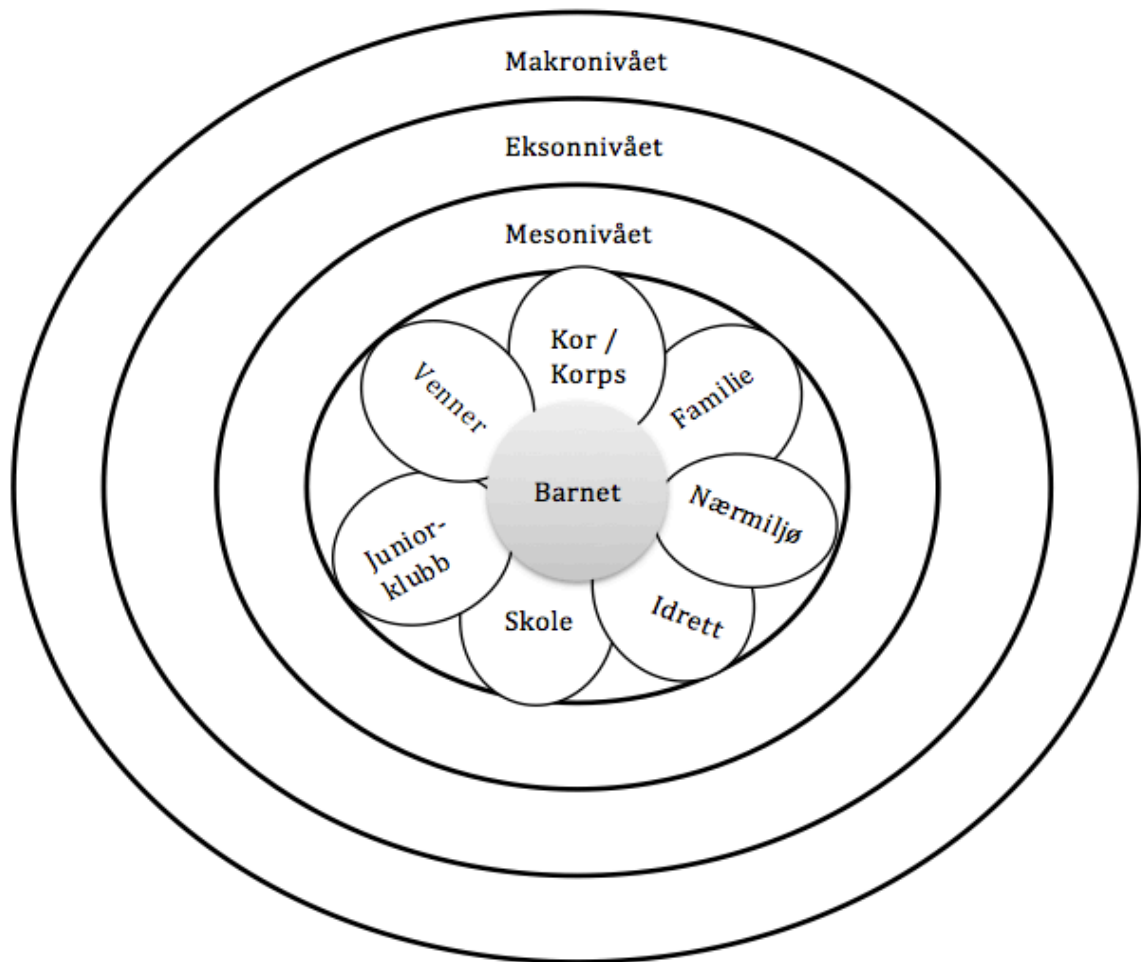
²⁹ <http://dannelsesreisen2014.wordpress.com/>

³⁰ <http://www.nrk.no/norge/kronprinsparet-tar-lang-ferie-1.7366450>

"<<Vi ønsker å reise og bruke tid sammen som en familie. Vi håper å vise barna våre litt av verden, at det finnes mange kulturer og mange måter å leve på, sier kronprins Haakon til NRK.>>

- Han kaller det en slags dannelsesreise for dem selv og barna."

Urie Bronfenbrenner (1917 – 2005), en russisk/amerikansk psykolog, utviklet det vi i dag kjenner som den utviklingsøkologiske modellen. Bronfenbrenner var en samfunnsorientert teoretiker og var svært inspirert av økologisk tenkning. Denne tenkningen brukte han også som en metafor for sammenhengene i oppvekstmiljøet (Aagre, 2003: s. 33). I likhet med Erikson er Bronfenbrenner opptatt av det *gjensidige* perspektivet i identitetsutvikling - en utvikler seg i forhold til noe annet. Men der hvor Erikson var mest opptatt av gjensidigheten med andre individer, var Bronfenbrenner også opptatt av de større samfunnsmessige strukturene. En utviklet seg ikke kun i samspill med individene rundt seg – men også i samspill med samfunnet i og på ulike nivåer. Bronfenbrenner satte dette opp i en modell, som senere har blitt kjent som et uttrykk for hans utviklingsøkologiske tankegang rundt identitetsdannelse. Modellen er en gjengivelse ifra Aagre (2003: s. 33), hvor jeg også har brukt noen få egne eksempler for å vise barnets samspill med sine nærmeste omgivelser.

Modell 4. Bronfenbrenners modell.

"Barnet" representert ved en gjennomsnittlig 12 åring.

Modellen viser 4 ulike nivåer, med "barnet" som sentral aktør i midten. Disse 4 ulike nivåene er (med utgangspunkt fra innerste sirkel): mikronivået, mesonivået, eksonnivået, og makronivået. Mikronivået består av mange små sosiale systemer - som Aagre kaller "mikrosystemer" (Aagre, 2003: s. 34). I dette nivået var det særlig tre ting Bronfenbrenner fokuserte på: rolle, relasjon og aktivitet. Disse tre tingene er gjennomgående i alle nivåer, men særlig innenfor mikronivået.

"Alt som handler om relasjoner til andre, sosialt samspill og rolleutforming i forhold til andre og de handlinger og aktiviteter en utfører sammen med andre i hverdagen, inngår i modellens mest <<personlige>> nivå, nemlig mikronivået." (Aagre, 2003: s. 34)

Alle disse mikrosystemene står i direkte relasjon med hverandre i form av aktøren og på samme måte kan alle mikrosystemene påvirkes av hverandre. Tar vi "barnet" som brukes som eksempel i modell 4, kan det tenkes at hvis barnet gjør det godt i idrett eller kor/korps vil barnet oppleve en mestringsfølelse som vil forsterke barnets selvfølelse. Dette kan videre føre til at barnet oppleves som mer selvstendig på hjemmebane, eller i sosiale situasjoner som juniorklubb. På samme måte kan det ha en negativ effekt på "barnet" hvis det opplever lite mestringsfølelse i et mikrosystem, som da kan ha en smitteeffekt til de andre mikrosystemer.

Mesonivået kan oppleves som en videreføring av mikrosystemene. Det er på mesonivået de ulike mikrosystemene kan møtes og skapes forbindelser (Aagre, 2003: s. 35). Kontakt mellom foreldre og skole er et godt eksempel på handlinger som skjer i mesonivået, som har direkte påvirkning på "barnet".

Eksempel 1: "Barnets" foreldre har sammen bestemt seg for å flytte – dette er en beslutning tatt på "barnets" mesonivå.

Eksonnivået vil for "barnet" i denne modellen være litt mer på avstand. Dette nivået omhandler litt større strukturer som kommunale bestemmelser, eller bestemmelser på foreldrenes arbeidsplass.

Eksempel 2: Arbeidsplassen til "barnets" foreldre flytter til en annen del av landet, på grunn av kontraktsforhold må "barnets" foreldre derfor flytte geografisk arbeidssted og "barnet" må da flytte. Dette vil være en beslutning tatt på "barnets" eksonnivå.

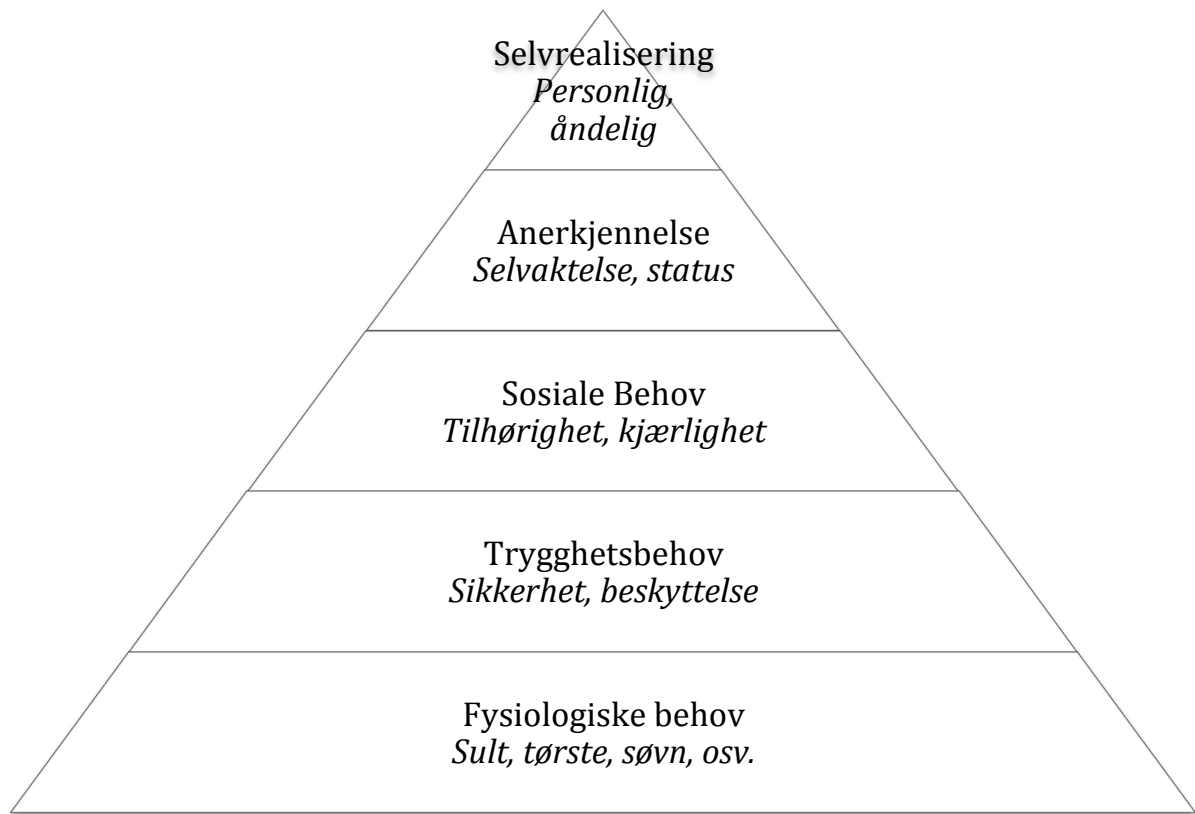
Hadde denne arbeidsplassen måttet flytte på grunn av kommunale retningslinjer ville det vært det kommunale organet som var foreldrenes eksonnivå.

Makronivået vil være den ytterste formen for påvirkning, men samtidig også den mest "førende". I dette nivået vil de formelle lovene og politiske beslutningene påvirke den sentrale aktøren, men også det verdisettet og de normer som finnes i samfunnet. Aagre bruker 11. September 2001 som et eksempel – hvor han påpeker at for noen førte angrepet på USA til en sterkere patriotisme, mens for andre kunne det føre til en hverdag hvor de i større grad opplevde økt fremmedfrykt og hverdagsrasisme mot seg selv (Aagre, 2003: s. 36). Dette kan i stor grad gjenkjennes fra tiden etter 22.07.11 – hvor verdier som samhold og fellesskap stod svært sentralt.

Totalt sett viser Bronfenbrenner hvordan de ulike samfunnsmessige og de litt nærere og personlige strukturer påvirker ens forhold for identitetsskapelse. Ser vi på Eriksons modell for identitetsskapelse ser vi at identitet er noe vi konstruerer igjennom hele livet. Vi vil aldri få en "komplett" identitet, men gjennom hele livet bygge på vår eksisterende identitet. Denne tankegangen står også sentralt hos Bronfenbrenner, men da med et perspektiv om at det er den vi er med gitte erfaringer og identitetskonstruksjon som utvikler seg basert på de ulike nivåene rundt oss. Med denne tankegangen om ulike samfunnsmessige nivåer som sentrale i egen identitetsskaping viser Bronfenbrenner hvordan en kan fokusere på helheten i den menneskelige utviklingen. Dette aspektet vil også være viktig å ta med seg videre, da noen av mine informanter i stor grad har opplevd store endringer både på makro- og eksosnivået som i stor grad har hatt en radikal påvirkning i deres hverdag. Her tenker jeg da hovedsakelig på to av mine informanter som måtte flytte fra sine hjemland i tidlig skolealder.

3.6 Maslows behovspyramide

Den amerikanske psykologen Abraham Maslow utviklet en teori om menneskelige behov som han har plassert i et behovshierarki. Denne teorien har fått navnet "Maslows behovspyramide" etter funksjonen av hans teori hvor grunnleggende behov må tilfredsstilles før en kan bevege seg oppover i pyramiden. Pyramiden er delt opp i 5 ulike kategorier av behov, og forholder seg til to hovedkategorier: mangelbehov og vekstbehov. Disse grunnleggende behovene går først på fysiologiske behov som sult, tørst, og søvn. Når denne gruppen med behov er dekket, kan en bevege seg videre opp i behovspyramiden, for å dekke et trygghetsbehov, som f. eks sikkerhet og beskyttelse. Videre kommer da sosiale behov, anerkjennelse og til slutt når alle behov er oppfylt: selvrealisering.

Modell 1. "Maslows behovspyramide"

Det nederste trinnet handler altså om fysiologiske behov. Får vi ikke disse dekket kan en ikke fungere skikkelig. Ens personlige behov vil først og fremst omhandle å få de grunnleggende behov dekket før en vil gå videre til å dekke behov som er lengre opp på listen. Det neste trinnet, "trygghet", handler i stor grad om sikkerhet og forutsigbarhet. Sikkerhet i den grad at en er trygg i sine omgivelser; trygg for krig, vold og overgrep. Samtidig som det er sikkerhet i forutsigbarhet; et sted å bo, jobb med tilhørende sikker økonomi, og faste holdepunkter i hverdagen. Stabile rammer rundt livsførsel minimerer i stor grad hverdagsstress og øker "sikkerhets"-følelsen. Det tredje trinnet i pyramiden, "sosiale behov" omhandler behovene for kjærlighet, respekt, aksept, forhold med omverden og det å høre til - enten det er på arbeidsplassen, sosiale situasjoner utenfor arbeid/studier eller andre steder. Disse tre nederste behovene er det Maslow omtaler som mangelbehov.

De to øverste (og i noen grad den tredje også) handler i størst grad om et vekstbehov. Dette er ikke grunnleggende behov for å overleve, men for å leve det mange i den vestlige verden i dag kaller "et meningsfullt liv". Et liv hvor en kan utvikle og forme seg

selv til det en ønsker å være eller fremstå som. Det er også i det fjerde trinnet en kan få bekreftet sin følelse av selvverd, og uten å få disse behovene dekket kan det føre til lav selvtillit eller utvikling av et mindreverdighetskompleks over tid. Disse to øverste trinnene kan altså ansees å være "overflods"-behov, altså behov som dekker kun det egoistiske (egeninteresse) og personlige ved en person.

Men Maslows behovspyramide er på ingen måte absolutt – det er ikke slik at et behov må være oppfylt for å "bevege" seg over til neste trinn. I de aller fleste tilfeller befinner en seg mellom flere trinn. For eksempel vil en person med spiseforstyrrelser ikke ha dekket sitt grunnleggende fysiologiske behov for mat og drikke, samtidig som en kan befinne seg i fjerde eller femte stadiet om aksept og selvutvikling. Eller en person som har vært igjennom alle fem trinn i pyramiden og dermed befinner seg på toppen, men mister jobben og ektefellen, vil derfor befinne seg mellom flere stadier. Dette har nok i stor grad sammenheng med hvor i verden en geografisk sett befinner seg i, og i hvilket samfunn en ser på. Det vestlige samfunnet kan i stor grad sies å befinne seg på toppen av behovspyramiden, mens det i mer fattige land først og fremst omhandler å dekke de grunnleggende behov fremfor behovet for aksept eller selvrealisering (Manger, mfl., 2009: s. 287-289).

Tar jeg utgangspunkt i Maslows behovspyramide, betyr dette altså at når jeg ser på religion som en faktor i ungdoms utdannings- og yrkesvalg, befinner jeg meg øverst i ungdommenes behovspyramide. Utdanningen og yrkesvalget er for dem et ledd i deres selvrealisering, og veien til å skape seg selv. I praksis betyr dette at jeg må ta hensyn til at ungdommen har vært igjennom alle 5 stadier i pyramiden, og derfor kan "tillate" seg selv å ta andre valg enn de normalt ville gjort om de befant seg i en annen del av behovspyramiden.

Jeg har valgt å sette litt oppmerksomhet på dette faktumet, da dette viser at vi (Norge / Vesten) står i en særstilling i forhold til valg av utdanning og yrkesvalg. Ungdommene står helt fritt til å velge etter egne interesser, og dermed kan de tillate seg selv å også ta hensyn til øvrige faktorer som egeninteresser, populære studiesteder, religion, eller samme studiested som venner.

4. Metode

I dette kapitlet vil jeg vise til hvordan jeg har jobbet meg frem til prosjektets forskningsdesign, gi et samlet bilde av prosjektets metode og innsamling av datamateriale. Metoden i dette prosjektet er utformet med et konkret mål om å utføre dybdeintervjuer med 12 ungdom i alderen 16-18år, som alle er aktive i religiøse trossamfunn for å kartlegge ungdommenes faktorer i valg av høyere utdanning/yrkesretning.

På grunn av vanskeligheter med å innhente informanter har det kun blitt intervjuet 6 informanter. Dette vil bli utdypet i 4.5.1 *"Utfordringer med rekruttering"*.

4.1 Valg av forskningsstrategi

For å kunne trekke frem noen klare funn som er relevante for oppgavens problemstillinger, har jeg sett det som nødvendig å trenge inn i dybden av temaet, heller enn å se på vidden. Jeg har derfor valgt en kvalitativ metode, og har gjennomført dybdeintervju med seks ungdommer slik at jeg har fått et spredt utvalg, men som allikevel er lite nok til at jeg har kunnet gått i dybden i hvert enkelt intervju. For å skape en mest mulig naturlig ramme rundt det å gå dypere inn i informantenes tanker rundt disse temaene, har jeg benyttet meg av semi-strukturert intervju.

4.2 Etiske retningslinjer

På grunn av informantenes alder, oppgavens tematikk og bruk av lydopptak under intervjusituasjon har oppgaven vært meldepliktig for Norsk Samfunnsvitenskapelig Datatjeneste (NSD).

Datamaterialet har blitt innsamlet på lydopptaker på min private iPhone, hvor intervjuet har blitt lagret i en passordbeskyttet skybasert mappe umiddelbart etter hvert intervju³¹. Så fort intervjuet vellykket har blitt overført til mappen i Dropbox, har lydopptaket på iPhoneen blitt slettet. Det trengs en spesifikk kode for å komme inn på iPhoneen, så datamaterialet har til enhver tid vært passordbeskyttet.

---

³¹ For denne oppgaven har jeg benyttet meg av skytjenesten "Dropbox".

Jeg har tatt noen notater underveis i intervjuene, hvor informantene har blitt identifisert ut ifra sin egen personlige kode som jeg har laget til dem i forkant av intervjuene. Notatene har blitt skrevet over på data i etterkant av intervjuene og lagret sammen med lydfilene i en passordbeskyttet mappe i en sky. Notatene i papirform har blitt makulert.

Informantene har i forkant av intervjuet fått et informasjonsskriv³² som har forklart mer inngående om prosjektet, klargjort oppgavens problemstilling og forklart hva deres deltakelse innebærer. Det ble også gjort klart at informantene har til enhver tid rett til å avbryte sin deltakelse, uten noen form for negative konsekvenser for informanten. Informasjonsskrivet ble underskrevet av samtlige informanter før intervjuet ble igangsatt. Disse samtykkene vil bli makulert ved prosjektets slutt, etter retningslinjer fra NSD.

4.3 Usynlige ulikheter

Under selve intervjuene, men også i særdeles stor grad under etterarbeidet med intervjumaterialet har jeg forsøkt å være svært bevisst på min rolle som både tolk og fagperson i min fortolkning av informantenes meninger og uttrykk. Jeg har forsøkt å se informantenes utsagt ut ifra deres egen kontekst og ikke ut i fra min egen personlige kontekst. I utgangspunktet er det lite som synlig skiller meg fra informantene, vi snakker samme talespråk, vi forholder oss generelt til de samme kulturelle koder og vi har alle en relativt lik forståelse av de normer og regler vi forholder oss til i vårt eksisterende samfunn.

Men dette er mye tilsynelatende og overfladisk. Mitt utgangspunkt er annerledes bare i den grad av at jeg møter dem som forsker og ikke som en venn. Jeg har et annet morsmål enn samtlige av intervjuobjektene og en annen etnisk bakgrunn. Mitt morsmål er norsk tegnspråk, da mine foreldre er døve, og min etnisitet er halvt norsk og halvt ungarsk. På grunn av mitt morsmål tolker jeg først og fremst kroppsspråk i samtaler med andre, og jeg er i større grad enn andre bevisst på det kroppslige språket fremfor det muntlige språket. Dette har gitt meg noen utfordringer i forhold til transkriberingen i etterkant, da jeg mistet en stor del av mitt personlige språk. Samtidig ga det meg en styrke i at jeg kunne lytte mer inngående istedenfor å fokusere så mye på kroppsspråk. I

---

³² vedlegg B.

samtaler med den muslimske gruppen var jeg svært bevisst på at både intervjuer (meg) og informantene snakket et annet språk enn sitt morsmål. Dette betyr ikke nødvendigvis at det ikke snakkes norsk flytende, men ord og begreper kan endres mellom ulike språk. Det ligger mye kultur i språk, og det har vært en utfordring å forsøke å avdekke sosiale og kulturelle koder i språket informantene benyttet seg av. Videre er samtlige informanter i en annen generasjon enn meg, vi snakker det samme grunnleggende språk, men deres språk tilhører en annen generasjon enn min. Ulikhetene er ikke store, men de er der. De er der i språket, de er der i kulturen, og de er der i religion.

"Forskjellige kulturer kan innebære ulike former for samspill med ukjente mennesker, både med hensyn til initiativ, direktehet, spørreformer og liknende. Når man utfører tverrkulturelle intervjuer, er det vanskelig å få en fornemmelse av de mange kulturelle faktorer som påvirker relasjonen mellom intervjuer og intervjuperson. En intervjuer i en fremmed kultur må ta seg tid til å bli fortrolig med den nye kulturen og lære noen av de mange verbale og nonverbale faktorene som kan være årsak til at intervjuere går seg vill."

.....

"Det kan også oppstå problemer med å erkjenne forskjellige språkbruk, ulike gester og kulturelle normer i forskerens egen kultur når han eller hun intervjuer på tvers av kjønn og generasjon, sosial klasse og religion. Slike forskjeller mellom subkulturer er kanskje ikke så uttalte som dem vi finner mellom forskjellige kulturer, men hvis forskeren implisitt antar at alle tilhører samme kultur, kan det være vanskelig å få øye på interkulturelle variasjoner."

(Kvale, Brinkmann, 2009: s. 156)

To (av tre) av de muslimske informantene kom til Norge i senere barneår (6-8 år), og uttrykte hvordan de opplevde å komme til Norge, møtet med en ny kultur og hvordan de jobbet for å innpasse seg til en ny hverdag, med nytt språk og nye kulturelle koder. I utgangspunktet var våre kulturelle koder relativt like, så mine tanker rundt disse forskjellene uttrykte seg først og fremst i de spørsmål jeg stilte, og hvordan jeg gikk frem når jeg forklarte spørsmål som kunne fremstå som uklare. Det var ikke kun i samtale med de muslimske informantene jeg var bevisst på dette, men jeg var nok noe mer bevisst denne rollen i samtale med de muslimske informantene enn med de kristne. Dette da på grunn av at jeg kunne lettere identifisere meg med en gruppe som har hatt

tilsynelatende lik oppvekst som meg selv og jeg kunne lettere kjenne igjen de tankemønstrene de viste under valg av høyere utdanning og fremtidig yrkesretning. Samtidig var jeg bevisst på å ha et åpent kroppsspråk, være oppmerksomme på dem og ikke notere eller se for mye på spørsmålsarket under intervjuet, slik at det føltes mer som en samtale enn et intervju med gitte rammer.

4.4 Innsamling av datamateriale

Jeg har hovedsakelig samlet inn data for de faktorene som er avgjørende i ungdoms utdannings - og yrkesvalg, men jeg har forsøkt å gå enda litt dypere for å forstå betydningen av de ulike faktorer, og hvorvidt det er faktorer som understøtter andre faktorer. For eksempel det å velge samme studieretning som bestevenn/venninne, hvor en underliggende faktor for dette er trygghet. Jeg har i særlig grad gått dypere for å forstå underliggende faktorer når det har vært snakk om verdier, som forhold til familie og samfunn, ønske om å hjelpe, utføre gode handlinger, og ønsket om å lære bort kunnskap. Dette har jeg gjort for å se om det kan være informantenes religiøse bakgrunn og livssyn som fungerer som en underliggende faktor for de litt mer åpenbare og "overfladiske" faktorer. Dette drøfter jeg gjennomgående gjennom hele kapittel 5, men går dypere inn rundt selve tematikken i 5.1.4. Jeg har også fulgt opp med spørsmål som omhandler forholdet mellom religion og arbeid, slik at det har vært mulig å danne seg et overordnet og grundig bilde av informantenes tankeprosesser og forstå de faktorene informantene legger til grunn i sine valg.

Først og fremst har jeg i samtale med informantene hatt fokus på å avdekke de konkrete avgjørende faktorer, som både vil være synlig i oppgaven i form av statistikk, men også i form av en litt mer inngående forklaring på de ulike faktorene og hvordan jeg opplevde at ungdommene vektla de ulike faktorene. Videre har jeg vektlagt tanker rundt religionens rolle på arbeidsplassen, forventninger, ønsker, og eventuelle håp om fremtidig arbeidssituasjon.

Da dette har vært en kvalitativ undersøkelse, har jeg kun hatt lydopptak og notater som datamateriale. Alle lydopptakene har blitt transkribert og gjennomgått i etterkant for å fange opp de ulike faktorer og tanker ungdommene uttrykte i intervjuet. Dette har blitt satt opp i skjematiske lister, slik at jeg på best mulig måte kunne skape oversiktlige

diagrammer til bruk i analysen. I intervjurundene var det ett spørsmål som aldri ble endret på, for å sørge for å kunne sette sammen en liste over faktorer, og se om det var noen statistiske sammenhenger med tidligere undersøkelser. Dette spørsmålet var; *"Kan du nevne de 5 viktigste faktorene i ditt valg av høyere utdanning/yrkesvalg"*. Samtidig har intervjuguiden vært bygget opp slik at det vil være mulig å trekke ut konkrete faktorer i ulike forhold, for å sette det inn i et skjema, slik at det kan være mulig å se om det kan være tegn på noen mønstre eller gjennomgående faktorer.

4.4.1 Semi-strukturert intervju

Intervjuene har vært semi-strukturerte, slik at det ville være muligheter for å gå dypere inn i informantenes tanker om egen religiøs situasjon i et fremtidig arbeidsliv.

I et semi-strukturert intervju er temaene for intervjuet fastlagt på forhånd, ofte med noen konkrete tematiske spørsmål, men som gir mulighet for å komme med tilleggsspørsmål til informanten eller endre på spørsmålenes rekkefølge, slik at intervjuet vil få en mest mulig naturlig flyt. I en slik intervjuform er det svært viktig med fleksibilitet, slik at intervjuet blir mer samtalepreget og ikke fremstår som et fastlåst spørreskjema informanten må svare på. Spørsmålene må da være utformet slik at det vil være mulig å komme med tilleggsspørsmål, eller endre ordlyden av et spørsmål – uten at det påvirker tematikken (Thagaard, 2009: s. 89). Denne intervjuformen viste seg å være svært effektiv under egne samtaler med informantene, da informantene ofte hadde ulik bakgrunn, og det fremkom informasjon underveis i intervjuet som førte til at samtalen tok en helt annen vei enn opprinnelig fastlagt av spørsmålene. I de situasjonene det skjedde kunne jeg holde meg til tematikken, men endre selve spørsmålslyden til å passe mer direkte inn i informantens situasjon.

I samtale med en av informantene mine kom det frem at informanten anså seg selv for å være ateist, til tross for at informanten var svært aktiv i kirken og jobbet frivillig som konfirmasjonsleder. Informanten ga uttrykk for å være i kirken mellom 2-4 ganger pr. uke, og deltok på ca. 1-2 gudstjenester i måneden. Dette overrasket meg ganske mye, spesielt også ettersom informanten anså seg selv om ateist, og ikke som agnostiker. Dette førte til at jeg måtte endre ordlyden kraftig i samtlige spørsmål som omhandlet personlig tro, men ettersom tematikken var fastlagt på forhånd hadde jeg klare rammer

å forholde meg til, noe som gjorde det noe lettere å stille relevante spørsmål som passet til informantens livssituasjon.

4.5 Undersøkelsens utvalg

Dalen sier om "egnede utvalg": *"Et utgangspunkt er at antallet informanter ikke kan være for stort fordi både gjennomføringen av intervjuene og bearbeidingen av dem er en tidkrevende prosess. Samtidig må intervjumaterialet en sitter igjen med være av en slik kvalitet at det gir tilstrekkelig grunnlag for tolkning og analyse"* (Dalen, 2011: s. 45)

På grunn av prosjektets størrelse og tidsomfang, vil det kun være et lite utvalg av ungdom – med bakgrunn ifra trossamfunn. Utvalget skulle bestå av totalt 12 ungdommer, i alderen 16-20 år. På grunn av utfordringer med rekruttering består utvalget i denne oppgaven av totalt 6 ungdommer. Utvalget består av tre muslimske og tre kristne ungdommer. Jeg har valgt å dele det opp i et slikt skille, slik at det kan være muligheter for å se variasjon eller eventuelle likheter innad og i mellom trossamfunnene, samtidig som det også vil være en mulighet for å se i hvilken grad det er den praktiserende tro som har betydning, kontra kulturen/praksisen ungdommene er oppvokst med.

Ungdommene i utvalget har måttet være aktive i et trossamfunn, og være i en posisjon hvor de i tiden rundt intervjuene måtte velge utdannings – og/eller yrkesretning. Det har ikke blitt stilt noen krav til hvordan disse ungdommene har deltatt i sitt trossamfunn, men at de er aktive deltakere – f. eks i form av deltakelse på gudstjenester, felles samlinger for bønn, korsang, bibel/koran studier, ungdomscafé etc. minst en gang i uken.

På grunn av prosjektets størrelse og omfang, ville det vanskelig latt seg gjøre å intervju et fullstendig dekkende representativt utvalg som gjelder for all ungdom. Det har derfor vært bevisst at jeg har gått direkte til ungdom som allerede er aktive i sine trossamfunn, da sannsynligheten for at disse ungdommene har reflektert rundt sin egen tro vil være større, enn om jeg skulle valgt "tilfeldige" ungdommer.

4.5.1 Utfordringer med rekruttering

I arbeidet med å innhente informanter møtte jeg på flere utfordringer. En av de største utfordringene var å komme i direkte kontakt med de nevnte trossamfunnene, da det var planlagt at utvalget ville bli rekruttert igjennom deres egne trossamfunn. Jeg kom ikke igjennom på telefon, og til dags dato har jeg kun fått tilbakemelding fra ett trossamfunn pr. e-post.

Planen var å personlig ta kontakt med en kontaktperson i hvert enkelt trossamfunn; Islamic Culture Centre, Det Mosaiske Trossamfunn, Oslo Kristne Senter og Arena for unge Hinduer gjennom Norges Hindu Kultursenter. Disse fire spesifikke trossamfunnene ble valgt da de fremstår med en tydelig profil for ungdom, og tilbyr ulike aktiviteter kun for ungdom. Gjennom disse kontaktpersonene ville jeg skape et samarbeid, hvor de kunne informere ungdommen om prosjektet og gi ungdommene min kontaktinformasjon. Det ville derfor vært fullstendig opp til ungdommen å ta kontakt med meg dersom de ønsket mer informasjon om prosjektet, eller om de ønsket å delta. Jeg tydeliggjorde også at jeg svært gjerne kunne delta på ungdomssamlinger og snakke direkte med ungdommene, slik at ungdommene selv kunne stille spørsmål rundt deltakelse, eller få mer utfyllende informasjon rundt prosjektet, i tillegg til at jeg tenkte personlig oppmøte ville senke ungdommens terskel for å delta i prosjektet. Det var også svært ønskelig for meg å møte ungdommene personlig, slik at de kunne melde interesse til meg – og ikke igjennom en kontaktperson, slik at deres anonymitet virkelig kunne blitt ivaretatt i gjennom hele prosjektet.

Dette viste seg å være en nokså optimistisk plan, og jeg opplevde flere ganger å måtte endre både strategi og fremgangsmåte i forhold til å komme i kontakt med potensielle informanter. Jeg kom frem til en delvis løsning med å aktivt ta i bruk mitt eget nettverk i større grad. Det poengteres her at det kun ble en delvis løsning, ikke fordi det ikke fungerte å ta i bruk eget nettverk – men delvis fordi jeg kun fikk tak i totalt seks ungdommer. Jeg tilnærmet meg alle jeg kjente som jeg anså ville være aktuelle kontaktpersoner, fortalte dem om prosjektet mitt og ba om muligheten for å sette meg i direkte kontakt med aktuelle ungdommer, eller sette meg i kontakt med andre aktuelle kontaktpersoner. På denne måten kom jeg i kontakt med flere ungdomsarbeidere, både i og utenfor kirken. Jeg ble invitert på temakvelder i kirken, hvor jeg kunne snakke direkte til ungdommene, og ble invitert inn i felles gruppesamtaler på Facebook med

flere ungdommer som passet inn i målgruppen. Utfordringen lå ikke lenger i å få ungdommen til å delta, men å få ungdommen til å faktisk møte opp – totalt åtte ganger opplevde jeg at ungdommene ikke møtte opp til avtalt samtale. Samtlige åtte ungdommer har blitt oppringt og kontaktet i etterkant – uten at det har gitt videre grunnlag for samtale. Det viser seg at det har vært lettere for ungdommen å si ja til deltakelse, uten at de har hatt et reelt ønske om å delta.

Jeg fikk altså et ”ja” angående deltakelse fra til sammen 14 ungdommer, men kun seks ungdommer valgte å faktisk gjennomføre.

Av disse ungdommene var det et relativt likt tall av både kristne og muslimske ungdommer.

Valget om å til slutt kun forholde seg til seks informanter ble vurdert svært nøye, og beslutningen ble ikke tatt før etter samtlige seks informanter var intervjuet, og alle samtalene var blitt transkribert og gjennomgått. Da fremkom det at totalen av data jeg hadde samlet inn var nok for denne type oppgave, med tanken på en masteroppgaves naturlige begrensninger innenfor tid og resurser. Det har allikevel vært viktig å tydeliggjøre at den opprinnelige intensjonen var 12 informanter, da jeg har gjort relevante funn i søken etter aktuelle informanter, som for eksempel følelsen av å ikke være ”religiøs nok” (dette vil jeg forklare nærmere i neste avsnitt), samtidig som det også viser hvordan en oppgave av denne art kan endre seg underveis i en slik prosess.

Et interessant funn når jeg selv tok direkte kontakt med potensielle informanter var deres egen vurdering av sin religiøsitet. Når jeg fremla prosjektet for dem, og forklarte dem i forenklete detaljer hva prosjektet mitt gikk ut på, fikk jeg en overveldende respons om at de ikke ønsket å delta i prosjektet da de ikke følte at de var ”religiøse nok”. Til tross for at de selv praktiserte sin tro i et trossamfunn minimum en gang i uken, og praktiserte de religiøse skikker deres religion inneholder, hadde samtlige bekymringer over at de ikke var riktig person å snakke med da de ikke anså at de var ”så religiøse”. De samme tendensene var gjennomgående også i Holmqvists undersøkelse *”Jeg tror jeg er lykkelig”*.

"Dersom man ser på hvilke av temaene ungdom er mindre interessert i, er det stort sett de som omhandler religion. Temaer som kommer nederst på listen er Koranen, Bibelen og abort, de forskjellige religionene og om Jesus har levd. Selv om ganske mange har oppgitt at de tror på Gud, er det tydelig at religiøse spørsmål ikke virker særlig interessante." (Holmqvist, 2007 s.87)

Dette tydeliggjøres også av statistikken jeg fremlegger i 2.2 *"tilhørighet uten tro"*, hvor det fremkommer at 69,1% av ungdommene i undersøkelsen tilhører et trossamfunn, men kun 11% av ungdommen svarer religiøs tro (Holmqvist, 2007: s. 84).

Det er samtidig viktig å merke seg at det ikke fremkommer underveis i undersøkelsen om det blir gjort rede for om de ungdommene som utgjør 69,1% er aktive medlemmer innenfor sitt trossamfunn, eller om de bare er medlemmer av trossamfunnet igjennom familie eller kulturell praksis. Det kan også vurderes hvorvidt ungdommene kan ha opplevd tematikken som "for følsomt" og derfor ikke ønsket å delta i en slik undersøkelse (Dalen, 2011: s. 46).

Jeg har på grunn av dette vurdert å endre oppgavens art og heller fokusere på ungdommenes verdier – men etter lange diskusjoner med både meg selv og veileder har jeg kommet frem til at jeg ville fastholde på religion som faktor, da det allerede finnes relativt aktuelle norske undersøkelser som omhandler de ulike verdier³³. Samtidig var grunnlaget som gjorde meg interessert i å skrive denne oppgaven sentrert rundt hvorvidt det var religion som ofte lå under punktet "annet" i slike undersøkelser, og hvorvidt religion faktisk kan tenkes å være en overordnet faktor som verdiene i f. eks utdanning.no sin undersøkelse bygger på. Men jeg har fokusert i stor grad på å "nedtone" religionens rolle i oppgaven, og i samtale med ungdommene har jeg fokusert på tematikk som utdanning, yrkesretning og tanker om fremtiden, med religion som en mindre faktor rundt selve undersøkelsen. Dette viste seg å fungere fint i selve rekrutteringsprosessen, men under selve intervjuene opplevde jeg at det var ungdommene selv som til stadighet tok frem de religiøse faktorene.

---

³³ Undersøkelse gjort for utdanning.no:

http://utdanning.no/sites/default/files/utdannings_og_yrkesvalg_2008_rapport.pdf

I tillegg til denne rapporten gjort for utdanning.no kommer også Ungdata (2014) inn på denne tematikken.

4.6 Intervjuguide

Intervjuguiden er bygget opp med tanke på to ulike forhold. Først og fremst måtte intervjuguiden bygges opp på en måte som føltes "flytende" i forhold til at intervjuene ville være semi-strukturerte. Dette var ikke hovedfokuset i intervjuguiden, men gjorde planleggingen av intervjuguiden og selve intervjuene noe lettere da det viste en naturlig oppbygning. Ettersom det ble brukt semi-strukturert intervjuform var det samtidig viktig at spørsmålene i intervjuguiden ikke baserte seg på hverandre, men også kunne stå fritt, slik at det var mulig å endre på spørsmålenes rekkefølge underveis uten at intervjuet opplevdes som rotete.

Selv om spørsmålene i intervjuguiden ikke nødvendigvis baserer seg på hverandre, og kan stå fritt, er spørsmålene allikevel oppbygd ut ifra "traktprinsippet" (Dalen, 2001: s. 26). Dette prinsippet går ut på at intervjueren først begynner med litt videre temaer, før intervjuet går nærmere inn på de litt mer dyptgående spørsmålene. Det vil for eksempel ikke være konstruktivt å begynne å stille direkte spørsmål om informantens personlige forhold til tro helt i begynnelsen av intervjuet, selv om selve tematikken er hovedkjernen i intervjuet. Med "traktprinsippet" vil det være mer konstruktivt å først kartlegge litt hvem informanten er: alder, interesser, hobbyer og tanker om fremtiden. Videre kan det spørres om informantens trostilhørighet og be dem om å selv beskrive hva de tenker rundt temaer som utdanning, fremtid, trostilhørighet og personlig religionsutførelse.

For å få "traktprinsippet" til å passe overens med mulighetene for å endre på spørsmålene underveis, har jeg innledende spørsmål i begynnelsen av intervjuet som ikke kan flyttes på. Dette er generelle spørsmål for å bli bedre kjent med informanten som person. Videre er alle spørsmålene bygget opp under ulike temaer, i økende grad ut ifra hvor dypt jeg ønsker å gå. Dette ble delt opp slikt:

Tema 1: Bli kjent med informanten, gå litt dypere inn i informantens tanker, drømmer og fremtidsplaner. Tema 2: forsøke å forstå informantens prosess rundt utdannings- og yrkesvalg, få en grunnleggende forståelse av avgjørende faktorer. Tema 3: bli kjent med, og gå dypere inn i, informantens holdninger og tanker rundt religion og potensiell egen trostilhørighet, utforske informantens forventninger til arbeidslivet. Tema 4: be informanten selv beskrive sine holdninger og tanker rundt religion, arbeid,

og fremtidsplaner. Tema 5: avslutte, be informanten ta ønskede temaer, stille avsluttende generelle spørsmål.

Det har altså vært nedskrevne konkrete intervju spørsmål for å komme frem til de konkrete forskningsspørsmål som har vært reflektert i de ulike temaene for intervjuguiden. Disse spørsmålene har blitt utformet på en mest mulig generell og fleksibel måte, slik at det kan stilles til alle informanter uavhengig av trostilhørighet, og har hatt evnen til å kunne endre ordlyd uten å miste spørsmålets egenskap (Brinkmann mfl., 2012: s. 29-31).

4.7 Gjennomføring av intervjuene

Samtlige intervju har blitt gjennomført ved informantenes egen skole, etter skoletid. Alle skoler har vært svært samarbeidsvillige til å låne ut grupperom når jeg har informert om at elever ved deres skoler vil være informanter i en masteroppgave. Informantenes anonymitet er ivaretatt i hele prosessen og de aktuelle skolene vet kun at informantene er elever ved deres skole, men har ikke fått oppgitt klasse, kjønn eller navn.

Det ble brukt i underkant av 5 minutter i begynnelsen av hvert intervju til å fortelle informanten mer inngående om hvem jeg er, hvilken utdanningsinstitusjon jeg hører til og litt om selve prosjektet/oppgaven. Samtlige informanter ble bedt om å underskrive et informasjonsskriv som informerte om hva deltakelse i prosjektet vil si, både i forhold til deltakelse, men også hvilken rettigheter informanten har om han eller hun ønsker å trekke seg i etterkant. Etter at formalitetene har blitt gjennomført, har lydopptaker blitt skrudd på for å begynne intervjuet. Alle intervjuene har blitt tatt opp på lydopptaker på min personlige iPhone. Lydopptakene har blitt overført til en passordbeskyttet mappe i Dropbox³⁴ umiddelbart etter intervjuet, og slettet fra iPhonen. Intervjuene har hatt en semi-strukturert form, som vil si at jeg har hatt ferdig konstruerte spørsmål innenfor konkrete temaer – men har fritt endret på rekkefølgen av temaer og spørsmål, og endret ordlyden i visse spørsmål for å tilpasse spørsmålet best mulig til den konkrete informanten.

---

³⁴ Internettbasert lagringstjeneste. Tjenesten er personlig, og krever et personlig brukernavn og passord.

Det ble i intervjuene stilt opptil flere spørsmål tilpasset hver enkelt informant som ledet deltakerne litt dypere inn på de ulike temaer. Slike spørsmål kunne omhandle festkultur innad på et fremtidig arbeidssted, tanker rundt rene muslimske skoler i Oslo, urettferdighet på arbeidsplassen og bedrifters samfunnsmessig deltakelse vs. bedrifter som ikke bidrar til samfunnsmessige forhold (f. eks sponning av lokale fotballag, eller støtte til ymse veldedige formål). Disse spørsmålene ble først og fremst stilt for å skape en grundigere forståelse rundt tematikken "*Forventninger til fremtidig arbeidsplass: etikk og moral*". Ved å stille grundigere spørsmål innad i de tematiske kategoriene skapte jeg også en grundigere forståelse av ungdommenes holdninger til eget fremtidig yrke og arbeidsplass, men også i hvilken grad det var religiøse og kulturelle koder og skikker som påvirket ungdommenes tanker og holdninger.

4.8 Validitet og relabilitet

Samtlige av informantene har vært bevisste på oppgavens tematikk, og det kan tenkes at informantene har vært bevisst på dette i sine uttalelser. Det kan også tenkes at ungdommene legger større vekt på religiøse faktorer når de vet de snakker med en som studerer religion.

Ettersom oppgavens utvalg har vært relativt lite, har det blitt lagt stor vekt på analytisk representativitet i analyser av intervjuene. Det har blitt vektlagt å se etter analytiske påstander som lar seg (evt. ikke lar seg) støtte opp under av annen forskning og/eller andre samfunnsmessige dokumenterte forhold.

Dette ble i stor grad synlig i samtale med mine muslimske informanter når de tok opp sine bekymringer rundt mulighet for fremtidig ansettelse på grunnlag av deres navn, utseende og bekledning. Her ble deres påstander rundt bekymringer om å møte diskriminering i arbeidsmarkedet og faktisk klare å anskaffe seg en jobb etter endte studier støttet opp med publiserte forskningsrapporter fra STAMI (2009) og Amnesty International (2012).

I 5.3.4 "Utseende som faktor" diskuterer jeg dette mer inngående.

Jeg har forsøkt å ha et gjennomgående fokus på analytisk representativitet i kapittel 5.

5. Analyse og drøfting

I dette kapitlet vil jeg gjøre rede for de ulike faktorene som viste seg å ha en betydning i ungdoms utdannings og yrkesvalg i min undersøkelse. Dette vil jeg gjøre ved å belyse de ulike funn i fra samtalene med mine informanter, og se på analytisk representativitet i forhold til informantenes uttalelser. Videre gjør jeg rede for mine informanters prosess i valg av utdannelses- og yrkesvalg, eksterne påvirkningsfaktorer, forventninger til arbeidslivet, tanker rundt fremtiden og hvordan informantene forholder seg til religiøs praksis på arbeidslivet.

5.1 Inndeling av materiale

I forkant av intervjuene var jeg spent på om det ville vise seg noen klare inndelinger av informantene. Jeg var forberedt på at det kunne vise seg noen merkbare inndelinger, men jeg ble overrasket under arbeidet med datamaterialet da det faktisk viste seg frem store tydelige skiller mellom informantene, først og fremst på bakgrunn av deres trostilhørighet. På grunnlag av den klare inndelingen av datamaterialet på grunnlag av informantenes trostilhørighet så jeg meg nødt til å dele informantene inn i to grupper: *"kristen informantgruppe"* og *"muslimsk informantgruppe"*.

Begge gruppene inneholdt informanter av ulike kjønn og ulike trosretninger: den muslimske informantgruppen inneholdt både sunni- og sjiamuslimer, mens den kristne informantgruppen bestod av en ateist, en agnostiker som ikke ønsket å kalle seg selv kristen og en informant med tilhørighet fra kristen familie – men som ikke selv begynte å kalle seg for kristen før voksen alder. Jeg vil gå dypere inn i dette om hver enkelt gruppe. Det er i hovedsak *"kristen informantgruppe"* som har overrasket mest i forhold til trostilhørighet og informantenes bakgrunn om hvordan de kom inn i kirkemiljøet – på grunn av dette har jeg måttet gå dypere inn i beskrivelsen av denne gruppen.

Da mitt datamateriale ikke har gitt noen holdepunkter for å si noe om kjønn som faktor har jeg valgt å ikke vektlegge denne tematikken. Med et større informantutvalg er det mulig det hadde åpenbart seg større skille basert på kjønn. I denne undersøkelsen har det vært en helt jevn fordeling mellom jenter og gutter, tre gutter og tre jenter totalt.

5.1.1 Presentasjon av informantene

For å skape en nærhet og forståelse av materialet i denne analysen har jeg valgt å gi hver enkelt informant et navn og alder. For å beskytte mine informanter er det kun alderen som er reell. Jeg har vurdert hvorvidt jeg også skulle knytte hver enkelt informant til land også, men da det kun er 2 informanter som ikke er født i Norge har jeg valgt å ikke ta med dette punktet av hensyn til anonymiteten til mine informanter, samtidig som det ikke har fremkommet noen faktorer som viser et behov for å vektlegge opprinnelsesland.

Jeg vil i 5.1.2 og 5.1.3 gå dypere inn i hver enkelt gruppe.

Det kristne informantutvalget består av:

- Per, 18 år. Per går siste året på videregående skole ved en yrkesfaglig rettet linje. Han ønsker derimot ikke å gå ut i læretid etter endt skolegang, men heller bygge på med allmennfaglig påbygning for å oppnå generell studiekompetanse.
- Camilla, 16 år. Camilla går siste året på ungdomskolen, og har søkt et yrkesfagligrettet studie på videregående. Dette vil inkludere 2 år læretid etter 2 års videregående utdanning.
- Nina, 18 år. Nina går studiespesialisering siste året ved videregående skole, dette vil gi henne studiekompetanse.

Det muslimske informantutvalget består av:

- Mohammed, 18 år. Mohammed går studiespesialisering siste året ved videregående skole, dette vil gi ham studiekompetanse.
- Karim, 18 år. Karim går studiespesialisering siste året ved videregående skole, dette vil gi ham studiekompetanse.
- Maryam, 19 år. Maryam går studiespesialisering siste året ved videregående skole, dette vil gi henne studiekompetanse.

5.1.2 Kristen informantgruppe

Jeg kom i kontakt med alle informantene i den kristne informantgruppen (fra nå av forkortet til KIG) gjennom Den norske kirke. Samtlige informanter er konfirmasjonsledere, selv konfirmert i kirken, deltar i aktiviteter gjennom kirken minst 2 ganger i uken og deltar på minst en gudstjeneste i måneden. Ettersom alle informantene er konfirmasjonsledere og svært aktive i kirken, tok jeg utgangspunkt i at samtlige av ungdommene så på seg selv om kristne og praktiserte kristen tro. Ved spørsmål om trostilhørighet under informantsamtalene ble jeg derfor svært overrasket av at det kun var én av tre informanter som omtalte seg selv som kristen, og at dette var noe informanten, Per, nylig hadde begynt å omtale seg selv som, selv etter 2 år som konfirmasjonsleder og aktiv deltakelse i kirken. Nina, den eldste informanten i denne gruppen har vært konfirmantleder i 5 år, deltar på gjennomsnittlig 1 gudstjeneste i måneden og anslo selv at egen deltakelse på ulike kirkeaktiviteter (inkludert oppgaver i forbindelse med konfirmasjonsundervisning) forholdt seg til ca. 2-4 ganger i uken. Men ved spørsmål om trostilhørighet ble det gjort svært tydelig at hun anså seg selv om ateist. Ved videre oppfølgingsspørsmål om hun anså det som en konfliktfylt rolle å være ateist, men samtidig være leder for kristen konfirmasjonsundervisning, ga hun til uttrykk for at det ikke oppleves konfliktfylt, da hun selv ikke har ansvar for kristendomsundervisning og vektlegger at det handler mye om egen læring og interesse selv om egen tro ikke er i fokus.

Utdrag fra Ninas intervju rundt forholdet om å være ateist og jobbe som konfirmasjonsleder:

"Konfirmantene velger jo selv å ha en kristen konfirmasjon og konfirmere seg i kirken. Og jeg har jo ikke noe imot kristendommen, jeg bare tror ikke på det selv. Jeg syns jo religion generelt er interessant, så jeg liker konfirmantundervisningen. Dessuten er det mye jeg ikke vet fra før, som jeg lærer igjennom konfirmasjonsundervisningen. Jeg har f. eks lært å slå opp i bibelen." (Nina, 18 år)

Det viste seg i denne gruppen (KIG) at det var gjennomgående for alle tre informanter at de ikke hadde en grunnleggende kristen tro i det de begynte som konfirmasjonsledere. To av informantene begynte som konfirmantledere direkte etter egen konfirmasjon i kirken, mens den tredje informanten, Per, begynte 1 år etter egen konfirmasjon, etter et svært tilfeldig møte med kirken gjennom en venn. Ved spørsmål om kirkedeltakelsen

har endret hans livssyn sier han: *"Jeg sier jo mer nå at jeg er kristen, enn det jeg gjorde før. Før sa jeg at jeg var ateist, så sånn sett har jeg endret meg fra å være ateist til kristen."* (Per, 18 år)

Samtlige informanter forteller at de har brukt mye tid på å tenke over og diskutere tro med andre venner ifra kirken og har gjort seg opp mange ulike tanker rundt egen tro. Camilla velger å kalle seg agnostiker, uten å selv karakterisere seg som kristen, men med en dypere tro på at det som hun selv beskriver som *"det finnes noe mer mellom himmel og jord"*. (Camilla, 16 år)

Det påfallende med denne gruppen er altså at til tross for svært aktiv deltakelse i kirken og aktiviteter igjennom kirken, er det kun én som anser seg selv om kristen. Ingen av informantene ga til uttrykk for at religion var en faktor for sitt utdannings- og yrkesvalg, ettersom de selv var usikre på sin egen religiøse tro. Informantene la derimot større vekt på at de hadde kjent på sine indre verdier i prosessen med å velge utdanning og yrkesretning, og samtlige av informantene ga til uttrykk for at disse verdiene i større grad hadde blitt tilegnet og tilpasset informanten igjennom deltakelsen i kirken. Verdiene som gikk igjen hos samtlige informanter omhandlet i stor grad omtanke for andre mennesker, familie, toleranse og et ønske om å gjøre noe bedre/hjelpe – enten i form av å lysne menneskers hverdag som ellers kan være mørk og grå, menneskers livssituasjoner, eller generelt skape glede for omgivelsene rundt seg og i samfunnet for øvrig.

Personlig har jeg hatt stor glede og nysgjerrighet rundt denne tematikken og har funnet det svært interessant at det har vært så påfallende at 3 tilfeldige informanter, i svært ulike aldersgrupper har en så aktiv deltakelse i kirken - uten at de i utgangspunktet har hatt en tro, eller et ønske om å delta i religiøse samhandlinger.

Ungdommens kirkemøte (UKM) hadde i 2011 et direkte mål om å rekruttere flere unge til kirken³⁵, ved å oppfordre aktive deltakere i kirken til å ta i bruk eget nettverk og invitere ungdommene til kirken. Den samme oppfordringen har ungdomstinget 2012 kommet med³⁶, med bakgrunn fra UKM2011. Bakgrunnen for dette er å få flere unge inn

---

³⁵ www.gammel.kirken.no/?event=downloadFile&FileID=211167

³⁶ www.bd.kirken.no/stavanger/index.cfm?event=downloadfile&famid=273748

i kirken, først og fremst for å dekke yrkesstillinger, men også for å øke andelen av unge som bruker kirken. Dette viser at kirken har en bevisst holdning til rekruttering av ungdommer til kirken, og det vil derfor på grunnlag av dette kunne tolkes i den retningen av at de som har kommet inn i kirken gjennom venner, har blitt rekruttert til kirkelig deltakelse – mens de som har deltatt videre på kirkelige aktiviteter etter konfirmasjon har blitt rekruttert gjennom konfirmantleder-programmet.

Det er således viktig å poengtere at ettersom denne gruppen ikke i utgangspunktet tilkjente seg kristendommen og hvor to av informantene ikke anser seg selv som kristne så kan dette ha hatt en annet utfall på mine tall, enn om jeg hadde funnet informanter som i utgangspunktet tilkjenner seg kristendommen og som har praktisert sin kristne tro over lengre tid. Samtidig vil denne gruppen med ungdommer bli betegnet som kristne (religiøse) om jeg ser på Smarts syv dimensjoner. Her kan det tydelig sees at ungdommene faller inn under både den rituelle, erfaringsmessige, sosiale, materielle og i noen grad den etiske dimensjon. Ungdommene tar del i gudstjenester, befinner seg flere ganger i uken innenfor kirkerommene, har størsteparten av sitt sosiale nettverk innenfor kirken, og samtlige av ungdommene trekker frem at de snakker om både verdier og etikk i de ulike konfirmasjonssamlingene. Det er derfor nærliggende å forstå at innenfor Smarts teori vil disse ungdommene betegnes som kristne, til tross for at de ikke tilkjenner seg de dogmatiske syn.

5.1.3 Muslimsk informantgruppe

Jeg kom i kontakt med alle informantene i den muslimske informantgruppen (fra nå av forkortet til MIG) gjennom nettverk sentralt i en moske. Samtlige informanter er aktive i sin moske og er praktiserende muslimer. I motsetning til KIG var dette en relativt forutsigbar informantgruppe. Det var ingen opplysninger knyttet til trostilhørighet eller livssyn som skilte seg ut, alle 3 informantene ga til uttrykk for at de var praktiserende muslimer, hvorav den kvinnelige informanten også ikledde seg hijab.

To av informantene i denne gruppen, Mohammed og Karim, flyttet til Norge når de var rundt 6-8 år. Begge informantene husker overgangen fra sine hjemland til Norge, men brukte lite tid på å utdype dette noe særlig under våre samtaler. Jeg har derfor valgt å

ikke fokusere noe på dette, da det ikke har hatt noen direkte målbare påvirkninger på dette prosjektet. Den samme vurderingen tok jeg innenfor informantenes trosretning. Mohammed er sjiamuslim, mens Karim og Maryam er sunnimuslimer. Etter å ha gått igjennom samtlige intervjuer har jeg ikke oppdaget noen spesifikke målbare ulikheter mellom disse tre informantene og jeg har derfor ikke vektlagt dette noe videre i analysen.

I den grad det ble diskutert verdier i samtaler med informantene, ble det enten slått fast av informantene at de aktuelle verdiene var grunnleggende verdier innenfor Islam, eller det de anså som grunnleggende menneskelige verdier, som for eksempel behandle mennesker med respekt og vise godhet mot andre. Av verdier de anså var sentrale innenfor Islam, tok de først og fremst frem verdien i å lære bort egen kunnskap til andre³⁷ og det å være en resurs for eget samfunn. Informantene var i denne gruppen opptatt av å kategorisere disse verdiene som sentrale verdier gjennom Islam og at dette var sentrale verdier for dem fordi de anså dette for Islamsk lære.

5.1.4 Verdier som skillelinje

Det er imellom skillelinjene mellom KIG og MIG at jeg har funnet mange spennende nyanser. Slik jeg ser det er informantene i KIG mer opptatt av det som kan anses for "grunnleggende verdier" - verdier som læres fra tidlig alder og igjennom oppveksten. Eksempler på disse verdiene er nestekjærlighet, åndsfrihet, likeverd og solidaritet. Dette er verdier som står svært sentralt i vår kultur og blir derfor også prioritert i undervisningsopplegget både i barnehagen og på skolen³⁸. Det kan diskuteres rundt hvorvidt slike verdier i utgangspunktet kan sies å komme fra en kristen kultur med bakgrunn fra en grunnleggende kristen kulturarv i Norge.

"....samfunnets verdier ikke er abstrakte, men lades med innhold av en rekke kulturelle og religiøse tradisjoner som både påvirker hverandre og er i stadig utvikling."
(Leirvik, 2008: s. 9)

---

³⁷ Dette kan minne om "da'wah" – et arabisk uttrykk innenfor islam som i all hovedsak betyr å dele egen tro med andre, men i samtale med informantene i MIG oppfattet jeg dette også som å "lære bort" som en generell verdi.

³⁸ Dette er hentet ifra barnehageloven:

http://www.regjeringen.no/nb/dok/lover_regler/lover/barnehageloven.html?id=115281

Leirvik diskuterer i sin bok "Verdier" (2008) rundt nettopp dette temaet, men legger til grunn at når de konkrete verdibegrepene faktisk skal tolkes og skape en felles forståelse rundt begrepet, så er det først og fremst de moralske og politiske sidene som skaper uenighet, og ikke forholdet til de ulike livssynene.

"Når de³⁹ skal konkretiseres løser den tilsynelatende enigheten seg opp i moralsk og politisk uenighet om hva de sterke verdiene som flagges, skal bety i praksis. Da blir det også tydelig at de reelle verdikonfliktene i samfunnet ikke følger tros- eller livssynsgrensene, men går helt på tvers av disse. Kristne blir uenige med kristne, muslimer med muslimer, og humanetikere med humanetikere – med tilsvarende muligheter for konservativ, liberal eller radikal alliansebygging omkring sterke verdier og den konkrete tolkningen av disse." (Leirvik, 2008: s. 9)

Vi kan altså ut ifra dette legge til grunn at de verdiene som informantene gir til uttrykk for er "grunnleggende verdier", er verdier som er forankret i vårt samfunn, ikke på bakgrunn av religiøsitet (da særskilt kristendommen her i Norge), men på grunnlag av den felles moralske og politiske oppfatningen verdibegrepene har blitt tillagt i samfunnet. Det er derfor svært spennende at samtlige informanter fra begge grupper påpeker hvordan religion har vært med å forme deres verdisyn, både i mindre og større grad.

Samtlige i KIG argumenterer for at kirken har spilt en stor rolle i utviklingen av deres verdisyn og hvordan deres oppfatning av samfunnet rundt seg har endret seg.

Informantene i denne gruppen gir til grunne for at de opplever seg selv som "bedre mennesker" etter å ha vært aktive i kirken over lengre tid. Ved spørsmål om det er verdiene som har påvirket grunnlaget for valg av utdanning og yrkesvei, svarer Nina i KIG slikt: *"Ja, jeg vil nok påstå at det har noe med verdiene mine å gjøre. Jeg har hatt en god ungdomstid, og vil gjerne gi noe tilbake."* Ved oppfølgingsspørsmål om verdiene Nina her legger til grunn er verdier hun har tatt med seg ifra kirken eller om dette er verdier hun anser å ha med seg fra oppvekst/miljø utenfor kirken: *"Absolutt. Vi snakker ikke bare om kristendommen, men også mye om verdier, etikk, og hvordan man burde behandle andre. Det har hatt stor påvirkning på hvordan jeg utvikler meg. Jeg har jo vært konfirmantleder i 5 år, så jeg har vært igjennom disse samtalene flere ganger... Jeg ser ikke akkurat på meg selv som en helgen, men jeg føler at deltakelsen som konfirmantleder har gjort meg til et bedre menneske."* (Nina, 18 år.) En annen informant er enig i at

---

³⁹ "de" menes her som begrepene. Dette blir gjort tydeligere i hele utdraget fra Leirvik, 2008: s.9.

deltakelsen i kirken har skapt endringer, men vektlegger det sosiale og menneskelige:
”Jeg har nok endret meg litt som person, men det må nok være mest på grunn av personlighetene jeg møter i kirken. Jeg føler ikke kirken i seg selv har vært en medvirkende faktor.” (Per, 18 år)

Mens KIG legger kirkens rolle til grunn for deres verdivalg, legger MIG islamsk praksis til grunn for deres verdivalg. Samtlige av informantene i MIG påpeker at det finnes flere verdier som er felles forankret i samfunnet, slik som omtanke for andre mennesker, godhet, å behandle mennesker med en grunnleggende respekt. Men de verdiene som har hatt særskilt stor betydning i deres valg av utdanning og yrkesretning har vært verdier med forankring i Islamsk etikk og kultur. Det kan også tenkes at dette oppleves noe annerledes for muslimer generelt, da de i realiteten lever i to ulike samfunn; tilhørigheten til en muslimsk kultur og det samfunnet som befinner seg innenfor det og tilhørigheten til den norske kulturen og det samfunnet som springer ut der (Fuglerud mfl., 2007: s. 80-84).

”Min religion sier at du skal ta den utdanningen som du ser at folk i dag mangler, eller trenger. Trengs det leger – så må du bli lege. Du er sendt her for å hjelpe andre, og ikke bare for å glede din egen vilje. Min religion spiller en utrolig stor rolle, men jeg vet ikke om jeg gjør det riktig i forhold til hva religionen min sier. Jeg vet ikke hva som mangler mest her i samfunnet. Jeg ser at det norske samfunnet ikke sliter så veldig, de har det veldig bra.” (Mohammed, 18 år)

Selv om Mohammed her legger religionen til grunn begrunner han det med svært verdiladete begreper. Samtidig oppfatter jeg ut i fra det informantene sier at det handler om å gi tilbake til samfunnet og det å være til nytte. Allikevel kan en se at det er noe mer nyansert enn det. MIG er svært opptatt av fremtidige jobbmuligheter og baserer valget sitt på langt flere verdiladete faktorer enn KIG. Ett eksempel på dette er muligheten for å stifte en familie. MIG er opptatt av å skape trygge rammer for å oppdra familie, som de karakteriserer som mann/kone og flere barn. Det handler om å ha en jobb som legger til rette for en stabil økonomi og trygge rammer. Innenfor KIG er de også opptatt av familieperspektivet, men da hovedsakelig det å finne seg en partner, uten noe særskilt fokus på fremtidige barn.

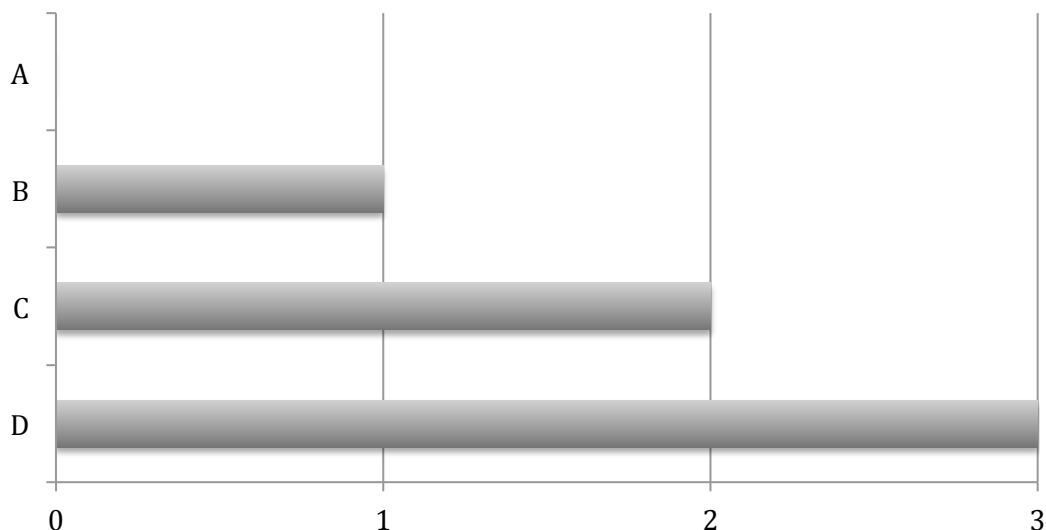
Det viser seg totalt at KIG velger noe mer verdiladede yrker og begrunner det ut i fra oppfatninger og erfaringer i fra kirken som blir ”bygd på” eksisterende verdigrunnlag. Mens MIG velger yrker mer praktisk rettet, mot yrker de vet de som muslimer kan få seg en jobb innenfor. MIG er allikevel opptatt av det store bildet og at det skal være en balanse, men overordnet oppfatter jeg at det er vissheten om å faktisk få en jobb etter endte studier som står aller høyest.

Interessen råder i alle tilfeller, både for KIG og MIG, men der KIG lar eget verdisett avgjøre, må MIG stille seg selv spørsmålet om dette er en yrkesgruppe som passer overens med islamsk etikk og deretter se verdispørsmålene i et større bilde. MIG er også i langt større grad opptatt av hvorvidt arbeidsmiljøet i de aktuelle yrkesgruppene er fremstilt, og hvorvidt det fremstilles som om det er et inkluderende miljø hvor de som muslimer kan føle seg akseptert.

5.2 Diagrammer

Jeg bruker diagrammer aktivt i denne analysedelen for å skape et visuelt bilde av de faktorer og forhold som ble diskutert og dratt frem under informantsamtalene. Hvert enkelt diagram inneholder informasjon om faktorer i loddrett posisjon og antall personer som har svart i vannrett posisjon. I de tilfeller det er 3 personer som har svart har jeg merket diagrammet med hvilken gruppe i overskriften. I de tilfellene det er 6 personer som har svart er dette den totale informantgruppen. Jeg vil her gi et eksempel på hvordan disse diagrammene leses:

I diagrammet som følger vises A med 0 personer, B med 1 person, C med 2 personer og D med 3 personer. Jeg har ikke rangert faktorene i diagrammene, men i noen tilfeller har jeg plassert visse faktorer øverst da dette har vært gjennomgående for alle informanter.

5.3 Gjennomgående faktorer

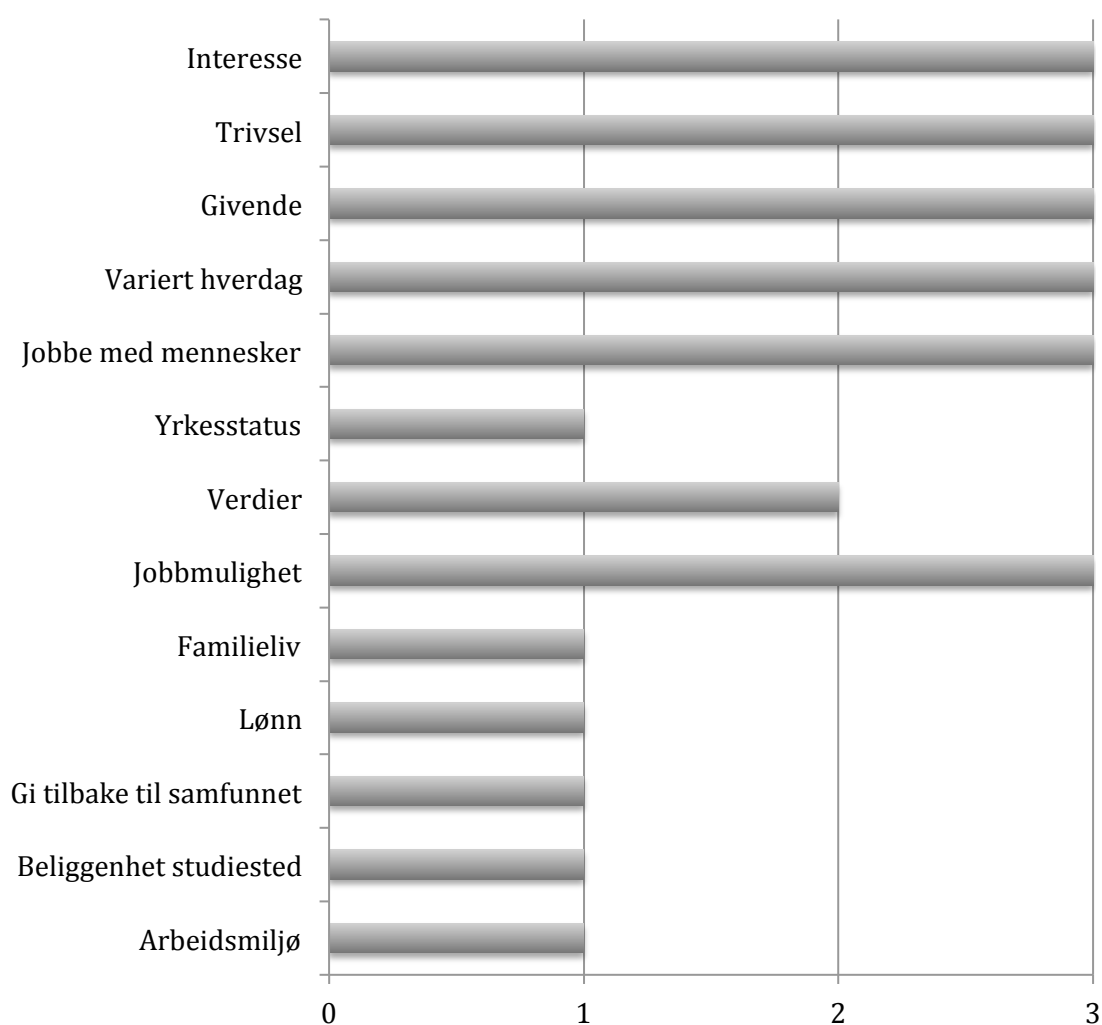
I samtlige intervjuer ble informantene stilt spørsmålet om de mest sentrale faktorene som lå til grunn for deres valg av utdanning og yrkesretning. Spørsmålet ble stilt to ganger, på to ulike måter. Første gang var i begynnelsen av intervjuet hvor fokuset var å snakke lett rundt temaet for å sette i gang tankeprosessen hos hver enkelt informant. På denne måten kunne informanten bli oppmerksom på egne tanker rundt informantenes valg, og de faktorene som viste seg å være avgjørende. Andre gang spørsmålet ble stilt var mot slutten av intervjuet, etter å ha snakket mye om fremtidsønsker, tanker om arbeidsmiljø og tanker rundt egen arbeidssituasjon i fremtiden. Da ble spørsmålet mye mer konkret og informantene ble bedt om å liste opp minst 5 av de viktigste faktorene de anså spilte en stor rolle i deres valg. Ved å bruke en slik tilnærming hadde jeg et ønske om at ungdommene selv kunne reflektere litt mer rundt temaene verdier, livssyn og et eventuelt ønske/behov for å praktisere egen religion på arbeidsplassen underveis i selve intervjuet. Men det viste seg at dette var områder de aller fleste informantene allerede hadde tenkt godt over og det ble mer overfladiske ting som ble avdekket ved å stille spørsmålet to ganger. I nærmest alle intervjuer ble temaet lønn avfeid som uviktig i valg av utdanning og yrkesretning, men ved intervjuets slutt – når ungdommene igjen måtte oppsummere sine valg innså

ungdommene selv at lønn faktisk var en betydelig større faktor enn de selv ga uttrykk for i begynnelsen av intervjuet.

Da det åpenbarte seg noen tydelige skiller mellom KIG og MIG, har jeg valgt å sette opp en liste over de 5 viktigste faktorene ut i fra de ulike gruppene. Informantene ble bedt om å liste opp minst 5 faktorer, men flere av informantene har oppgitt flere.

5.3.1 Faktorer i valg av utdanning og yrke – Kristen informantgruppe

Diagram 1. "Faktorer i valg av utdanning og yrke - Kristen informantgruppe"

Samtlige i KIG la størst vekt på at interesse var den faktoren de i størst grad la til grunn for valg av utdanning og yrkesretning. Med interesse la informantene til grunn at det måtte være en utdanning eller et yrke som de selv synes virket interessant og hvor utdanningsløpet for å nå det endelige målet også måtte være av en slik grad at de kunne gjennomføre uten at de selv skulle synes det var "kjedelig".

Samtlige av informantene oppga at det var svært viktig å ha en jobb hvor de kunne "jobbe med andre mennesker", men motivasjonen for å jobbe med mennesker var ikke i hovedsak med fokus på å nødvendigvis hjelpe, men møte ulike problemstillinger og livssituasjoner slik at yrkeshverdagen ikke fremsto som ensformig. Dette betyr ikke at KIG ikke hadde et ønske om å også hjelpe mennesker som en del av denne faktoren, men at det ikke var det overordnede fokuset.

I første omgang hvor jeg spurte om faktorer, var det ingen av informantene som oppga "lønn" som en faktor. Samtidig har alle 3 informantene påpekt at en middels god til god inntekt er svært viktig for å legge grunnlaget for en god fremtid. Samtlige informanter bruker betegnelsen "*ønsker ikke mangle noe*" (Per, 18 år) og "*ønsker ikke å snu på krona*" (Camilla, 16 år), noe som indikerer at lønn reelt er en faktor. Det var kun en informant som oppga lønn som faktor i andre spørsmålsrunde om faktorer og det var etter at informanten selv innså hvor mye det ble snakket om penger og betydningen av en god lønn. Personlig har jeg tolket at samtlige av informantene anser lønn som en faktor, men at dette ikke samsvarer med deres eget selv bilde av hvordan de utfører sine utdannings- og yrkesvalg. Jeg har derimot valgt å ikke sette opp min tolkning i tabellen, da to av informantene ikke ønsket å oppgi det som en faktor og jeg ønsker å være så tro til selve samtalene og innholdet i samtalene som mulig når det gjelder de spesifikke tallene fremfor egen tolkning.

Informantene i denne gruppen la i all hovedsak vekt på svært "egoistiske" faktorer, i den grad at deres utdanningsløp og yrkesvei har tatt utgangspunkt i at skal være noe som vil gagne dem selv og bidra til deres egen selvrealisering.

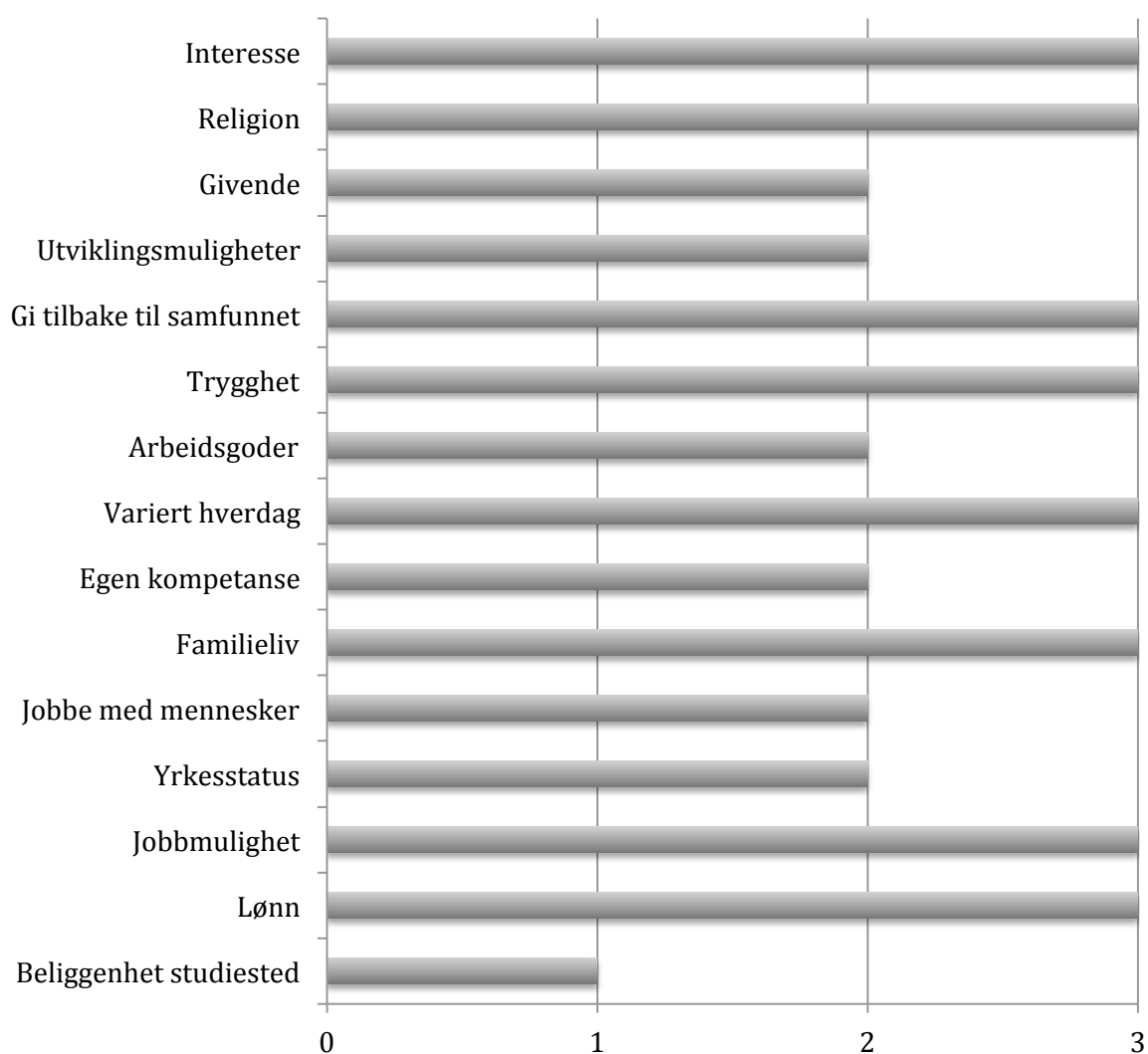
Det var gjennomgående at samtlige av informantene la vekt på faktorer som interesse, at det var et utdanningsløp og yrke som de anser at de kan trives i, at det var givende for dem selv og at de faktisk fikk jobb etter endte studier som høyeste og

viktigste faktorer. Ved spørsmål om litt dypere og meningsfulle faktorer, slik som hjelpe mennesker og gi tilbake til samfunnet, la informantene vekt på at dette var faktorer de anså som "bonuser" i deres valg, men som ikke fungerte som markører for deres valg. Dette viser i svært høy grad at ungdommene innenfor denne gruppen befinner seg på toppen av Maslows behovspyramide, hvor det er fokus på den personlige selvrealiseringen.

"Jeg vil at hver dag skal være en glede å gå på jobb . For det er veldig mange som må jobbe fordi de må, men jeg vil jobbe fordi jeg har lyst!" (Camilla, 16 år)

5.3.2. Faktorer i valg av utdanning og yrke – Muslimsk informantgruppe

Diagram 2. "Viktigste faktorer i valg av utdanning og yrke – Muslimsk informantgruppe"

Det var også i denne gruppen "interesse" som var mest gjennomgående hos alle informantene. Men det var påfallende at MIG i større grad la vekt på at de flere ganger hadde vurdert sine interesser og veid det opp mot mer tradisjonelle valg deres foreldre ønsket for dem. En av informantene la allikevel til grunn at valget som ble tatt ikke nødvendigvis var hovedinteressen, men innenfor informantens interessefelt da hovedinteressen ikke nødvendigvis ville være et så trygt yrkesvalg som de andre potensielle mulighetene informanten hadde.

Påfallende var det i denne gruppen at religion spilte en stor rolle for samtlige informantene. Alle informantene oppga at de ønsket en jobb hvor det var mulighet for å utføre bønn og hvor det var halalmat tilgjengelig – men disse punktene var kun en bonus i yrkeslivet og ikke en faktor i seg selv. Religion som en faktor i dette tilfellet omhandlet hvordan ungdommen selv vurderte sin fremtid og sin situasjon som muslim i Norge. Utseende var en svært betydelig faktor og samtlige av informantene oppga at de var bekymret for å bli diskriminert på grunnlag av hudfarge og utseende. Jeg går mye dypere inn i denne tematikken i 5.3.4.

I samtale om hvordan ungdommen anså at religion var en stor faktor i deres valg av utdanning og yrkesretning, oppga samtlige av informantene at det i all hovedsak omhandlet islamsk etikk og de verdier de har med seg fra sin muslimske oppdragelse. Samtlige av informantene ga til uttrykk for at det handlet om å gi tilbake og gjøre seg til en verdifull del av samfunnet. Ungdommen la i stor grad vekt på at deres fremtidige yrke måtte være noe hvor deres kunnskaper og egenskaper ble brukt på en god måte, slik at de kunne føle seg som en ressurs.

Informantene ga også uttrykk for at "trygghet" var en svært viktig faktor for dem. I dette la de at de hadde valgt yrkesgrupper de har kjennskap til, enten det er voksne forbilder i de ulike yrkesrollene, eller ved å ha deltidsjobber ved siden av skole. Videre utdypet de at trygghet omhandlet å slippe diskriminering på arbeidsplassen, føle seg trygg til å utøve sin muslimske tro og praksis, og følelsen av aksept. Samtlige av informantene hadde voksne rollemodeller de så opp til og som de hadde hatt samtaler med i forkant av deres valg av utdanning og yrkesretning hvor de alle hadde fått positive tilbakemeldinger i forhold til yrkesretningen de hadde valgt.

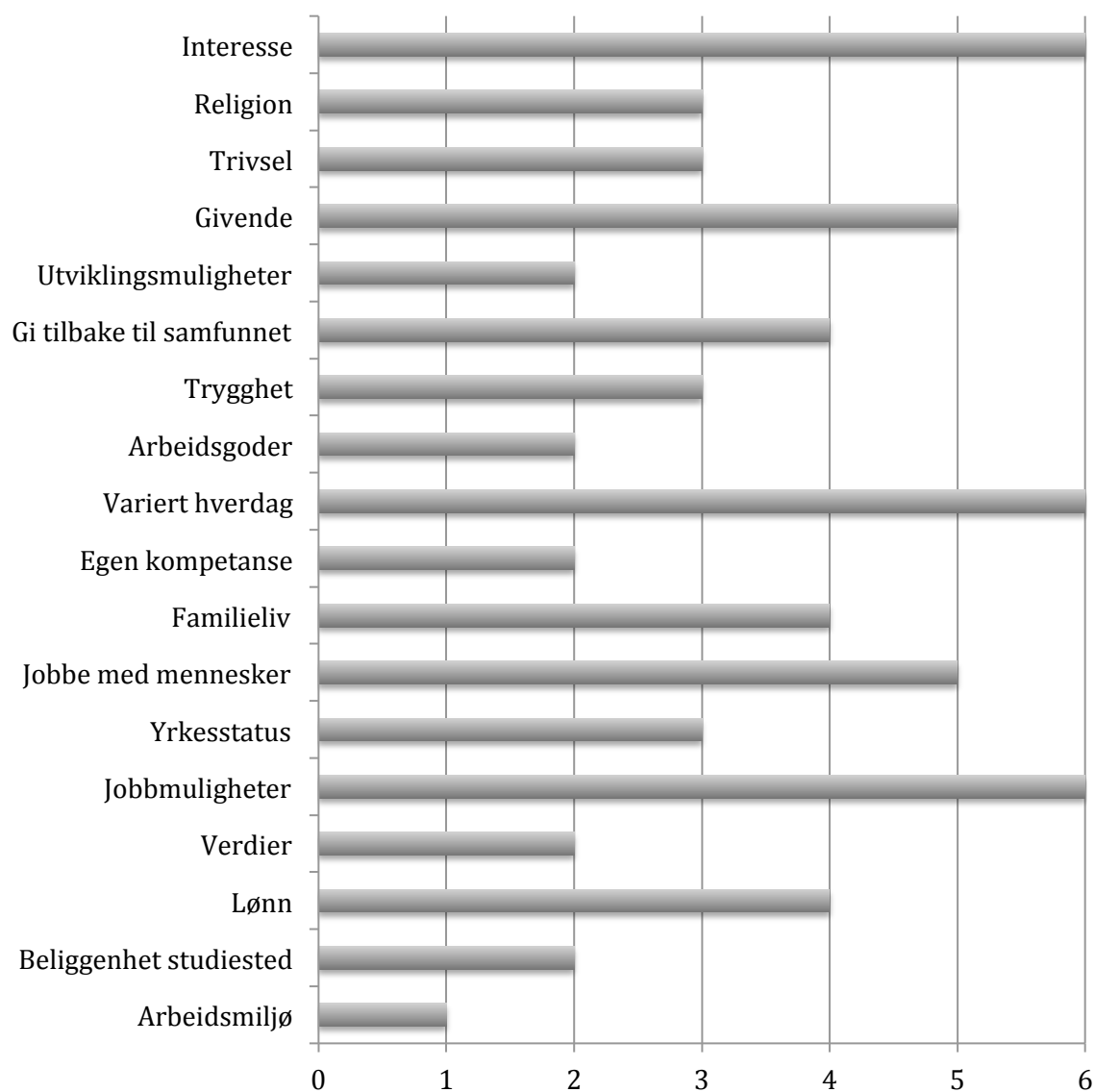
Det ble i denne gruppen lagt stor vekt på fremtidig familieliv og informantene ga klart uttrykk for at både utdanning og yrkesvei var valgt med tanke på et fremtidig familieliv. Det ble vektlagt aspekter som arbeidstid, lønn for å skape en god fremtid, muligheter for å ta lengre ferier og at jobben generelt var overkommelig med familieliv. "Arbeidsgoder" ble også nevnt som en faktor i forbindelse med dette, hvor informantene la til grunn goder som lange ferier, fridager, kortere arbeidsdager, fleksitid og mulighet for hjemmekontor.

Også i denne gruppen var det store indikasjoner på at selvutvikling i tråd med Maslows behovspyramide var i fokus, men i noe lavere grad enn i KIG. Dette kan tenkes ha bakgrunn i at andre grunnleggende behov som sosiale behov og anerkjennelse ikke er helt møtt, i forhold til å kjenne tilhørighet og inneha en sosial status i sitt samfunn. Dette kommer til syne når disse ungdommene gir uttrykk for at de er redde for å bli diskriminert ved et fremtidig arbeidssted.

"Jeg tenker det hadde vært fint med en "dressjobb", men jeg tenker jo også på veien videre ettersom jeg er utlending. Derfor må jeg passe på at jeg er sikret jobb når jeg blir ferdig med å studere." (Mohammed, 18 år)

5.3.3 Faktorer i valg av utdanning og yrke – samlet informantgruppe

Diagram 3. "Viktigste faktorer i valg av utdanning og yrke"

Som tidligere nevnt er interesser gjennomgående for begge grupper. Men til tross for tilsynelatende likheter finnes det flere nyanser av ulikheter. KIG legger egen interesse til grunn og deres endelige valg blir avgjort av det området de er mest interessert i. Valget blir tatt på rene egoistiske årsaker, hvor informantene legger egen interesse og fremtidig trivsel til grunn. Interesse er en stor faktor innenfor MIG også, men her fungerer interesse som en pekepinn mot endelig beslutning. Informantene i MIG jobber seg frem til et utvalg av muligheter basert på langt mer verdiførende faktorer, som fremtidig familieliv, religion: arbeidets nytteverdi, etikk, gi tilbake til samfunnet og

informantenes egne vurderinger om jobbmuligheter etter endt studieløp. Etter en total vurdering av sine muligheter vil det til syvende og sist være interesse som avgjør også for MIG. Det viser seg altså ut ifra samtale med mine informanter at det er interesse som er den overordnede faktoren i valg av utdanning og yrkesvei – men prosessen frem til den beslutningen utføres ulikt.

Fredag 12. September 2014, ble det arrangert et felles seminar om rekruttering, mangfold og talentutvikling i fremtidens arbeidsliv av Virke og Finans Norge⁴⁰. Ett av temaene som ble tatt opp under dette seminaret var unges utdanningsvalg, gjennom en undersøkelse gjennomført av Respons Analyse. Undersøkelsen ble besvart av 500 personer i alderen 18-24 år og ett av spørsmålene omhandlet hvorfor de valgte den utdannelsen de gjorde.

Denne statistikken ble samme dag presentert i Dagens Næringsliv⁴¹:

- Interesse for faget: 78%
- Tror det blir lett å få jobb senere: 49%
- Jeg har gode evner/karakterer i faget: 30%
- Tror det vil gi god lønn senere: 23%
- Skolen har godt rykte: 16%
- Har bestemt meg for yrke senere og må velge utdannelsen: 13%
- Anbefaling fra familie: 8%
- Gir status: 6%
- Det er lett å komme inn: 4%

Oversikten viser at det er relativt godt samsvar mellom hva totalen av mine informanter har oppgitt som årsak til utdannings- og yrkesvalg og resultatene som ble presentert av Virke gjennom Respons Analyse.

---

⁴⁰ <http://www.virkepluss.no/kunnskap/aarsoversikten/Sider/Seminar-om-rekruttering,-mangfold-og-talentutvikling-i-framtidens-arbeidsliv.aspx>

⁴¹ <http://www.dn.no/talent/2014/09/12/1804/Utdannelse/derfor-velger-de-unge-studiene-de-gjr?>

5.3.4 Utseende som faktor

Det var påfallende i samtaler med MIG at utseende og bekledning var en betydelig faktor i valg av yrkesretning. Samtlige av informantene var bevisste på sitt eget utseende, enten det var i form av hudfarge, bekledning som f. eks lange skjørt og hijab eller skjegg. I form av konkrete faktorer som informantene oppga, kom dette innunder faktorene "trygghet", "arbeidsmiljø" og "religion".

Informantene ga til uttrykk for at eget utseende var noe de hadde tenkt over i stor grad, i forhold til å kunne være en reell kandidat for de potensielt aktuelle yrkene. Informantene ga til uttrykk for at de i noe grad hadde valgt "tryggere" utdannelser, som førte til et yrkessegment de allerede visste var åpne for muslimer. Den kvinnelige informanten i MIG, Maryam, ga til uttrykk for at hennes valg i stor grad var basert på hennes mulighet til å jobbe et sted hvor hun fremdeles kunne ikle seg hijab og lange skjørt. Informanten ga til uttrykk for at hun hadde lenge vurdert religionens rolle i dette valget, og kommet frem til at religionen for henne var tett knyttet til hennes fremtoning og bekledning og hun besluttet derfor å søke utdannelser som førte til konkrete yrker der hun kunne "utnytte" hennes posisjon som muslimsk kvinne i Norge.

Utdrag fra samtale om hennes grunnlag for å oppgi religion som en faktor:

"Jeg har ikke lyst til å studere noe hvor jeg senere ikke får jobb innen. Så da måtte jeg vurdere om religion har en såpass stor plass i livet mitt i forhold til hva jeg ønsker og velge, og hva jeg evt. må prioritere bort. For jeg vil ikke studere noe, og så ikke få en jobb fordi jeg har på meg et klesplagg på hodet, eller har en annerledes klesstil. Så derfor tenker jeg at den lille planen jeg har, om at jeg vil hjelpe innvandrerkvinner og barn – da slipper jeg å tenke på at jeg ikke er egnet utseendemessig til den jobben." (Maryam, 19 år)

I samtale om arbeidsmiljø, sier en mannlig informant det på denne måten:

"Forhåpentligvis vil jeg trives på et fremtidig arbeidssted. De må godta meg for den jeg er som muslim, for jeg har jo skjegg – og det håper jeg jo er greit." (Mohammed, 18 år)

Samtlige av informantene i MIG oppgir altså bekymringer over eget utseende hvor den kvinnelige informanten kler seg i hijab, og de to mannlige informantene har fyldige skjegg. Kles-/utseendekoder som i utgangspunktet kan ansees å knyttes til en muslimsk kultur eller religion.

Ansiktshår er i større grad blitt mer og mer populært, og i 2008 ble det ved Northumbria University gjennomført en undersøkelse for å se om det fantes noen mønstre i de oppfatningene kvinner har av menn ansiktshår. Undersøkelsen ble gjennomført ved å vise et utvalg av kvinner mellom 18 – 44 år datamanipulerte bilder av menn med ulike grad av skjeggvekst. Skjeggveksten ble vist i varierende grad, helt fra glattbarbert, lett skjeggvekst (skjeggstubber), kort skjegg, helt til fyldig skjegg. Undersøkelsen siktet riktig nok inn på å avdekke i hvilken grad ansiktshår gjør menn mer tiltrekkende for kvinner og i hvilken grad ansiktshår gjør mannen til en potensiell partner – men jeg oppfatter allikevel undersøkelsen relevant til dette tema, hvor det i stor grad påviser en generell oppfatning av menn med skjegg. Undersøkelsen viste at de glattbarberte mennene ble oppfattet som minst dominerende og minst maskuline. Og mens de med fullskjegg ble fremstilt som de minst tiltrekkende partnerne, konkluderer undersøkelsen med at menn med skjegg (her skiller de ikke mellom lett skjeggvekst eller fullskjegg) blir oppfattet som mest maskuline, dominerende og innehar høyere sosial status.

Det er derfor interessant at muslimske menn og/eller menn med arabisk utseende selv opplever at de blir diskriminert på grunnlag av sitt skjegg. Slik sett kan en muligens tolke det slik at det finnes én oppfatning av menn med vestlig utseende med skjegg og en helt annen oppfatning av menn med arabisk utseende med skjegg. Det må bemerkes at dette er på grunnlag av hva informantene selv føler, uten at de kan fremlegge eksempler på at de faktisk har blitt diskriminert. Samtidig støttes informantenes påstander av en rapport utgitt av Amnesty International (2012), som i sin rapport bekrefter at muslimer i Europa blir diskriminert på bakgrunn av bekledning, ansiktshår eller andre uttrykk av deres religiøse og kulturelle tro. Rapporten baserer seg hovedsakelig ut ifra landene Sveits, Nederland, Spania, Belgia og Frankrike, men Fakhra Salimi, leder for Mira-senteret i Oslo, påpeker at de eksemplene som fremlegges i denne rapporten like gjerne kunne vært eksempler fra Norge⁴².

---

⁴² <http://www.aftenbladet.no/nyheter/politikk/--Jobbtrobbel-for-menn-med-muslimsk-skjegg-2963113.html>

Det er liten tvil om at utseende er en svært viktig faktor i dagens jobbmarked. Aviser og magasiner trykker til stadighet nyhetsartikler om hvordan det er en klar sammenheng mellom utseende og yrkessuksess⁴³, hvordan man bør kle seg til jobbintervjuet⁴⁴ eller hvilken skjønnhetsrutiner en bør legge seg til for å ha best mulig forutsetninger for å få jobben⁴⁵. Det er derfor ikke overraskende at fremtidige arbeidssøkere har gjort seg opp noen tanker rundt sitt eget utseende. Men i samtale med KIG var det ingen tegn på at utseende spilte inn som en faktor. Samtlige informanter i KIG var etnisk norske og ingen av informantene tok opp tematikken rundt utseende eller bekledning som en faktor eller bekymring for fremtidig ansettelse. Det er derfor svært betenkelig at det kun er MIG som kjenner på frustrasjonene over eget utseende og det fremstår som de anser seg selv å "avvike" fra normalen som massemediene gir uttrykk for at er nødvendig i dagens jobbmarked. Hvis det er slik at disse funnene er gjennomgående for flere muslimske ungdommer som skal inn på arbeidsmarkedet er dette er svært bekymringsverdig. Både i forhold til ungdommenes egen selvfølelse og følelse av selvvverd i det norske samfunn, samtidig som det kan fungere som en følelse av diskriminering og følelse av å bli skilt ut i fra samfunnet.

5.4 Prosess

Å velge utdanning og dermed også fremtidig yrkesvei er for mange en vanskelig og omfattende prosess, hvor det er flere viktige forhold som må vurderes og tas hensyn til. Interesse, fremtidige jobbmuligheter, egne evner, hensyn til familie og tilrettelegging av egen fremtid er noen få av de faktorene som ungdommene i denne undersøkelsen tenker igjennom ved valg av høyere utdanning.

I 2.3 "*Identitet og beslutningsmønster*", gikk jeg inn i Birkemo sin artikkel om utdannelsesvalg som en prosess gjort i stadier. Her tydeliggjør Birkemo hvordan utdannings – og yrkesvalget er en integrert del av individets identitetsutvikling i ungdomsalderen. Birkemo beskriver dette valget som en dynamisk utviklingsprosess med flere trinn hvor ungdommen kan gjennomgå disse trinnene i ulik hastighet og på ulike måter. Noen ungdommer går igjennom alle trinnene i voldsom fart, andre tar seg langt bedre tid, mens andre igjen opplever at de må gå igjennom den samme prosessen

---

⁴³ <http://karrierestart.no/jobbintervju/274-utseendet-kan-pavirke-ansettelser>

⁴⁴ <http://www.dn.no/karriere/2012/11/26/klestabbene-som-kan-koste-deg-jobben>

⁴⁵ <http://www.klikk.no/mote/kamille/moteogskjonnhet/article815911.ece>

opptil flere ganger før de lander på et endelig valg. Felles for alle er at det er en prosess de går igjennom for å klare å ta en gjennomtenkt og veloverveid beslutning og anskaffe seg et godt vurderingsgrunnlag før en gjennomfører et valg. Prosessen består av tre ulike stadier: Første trinn omhandler ungdommens egen orientering mot et utdannings- og yrkesvalg. I det andre trinn må ungdommen aktivt vurdere de aktuelle utdannings- og yrkesmulighetene. I det siste trinnet, trinn tre, må ungdommene ta et valg basert på de vurderingene de har gjort seg opp gjennom de to forrige trinnene. Her i det siste trinnet vil ungdommen bestemme seg for et endelig valg – eller begynne prosessen på nytt.

Det har vært interessant å se at samtlige av mine informanter har fulgt disse stadiene, og gjennom informantsamtalene har jeg hatt muligheten til å kartlegge hvor ungdommene har befunnet seg i disse stadiene, ut i fra hva de forteller om hvordan de kom frem til en endelig beslutning. Det jeg da også har merket meg er at disse stadiene ikke gjennomføres som en statisk prosess, men ungdommene velger ofte selv hvilket stadiet de begynner på. En av informantene hadde fra tidlig alder bestemt seg for å bli barnevernspedagog, men når tiden kom for å søke høyere utdannelse måtte informanten begynne å søke opp informasjon på aktuelle skoler og hva et slikt studie egentlig innebærer. Her oppdaget informanten at dette studiet ikke var aktuelt allikevel og valgte derfor å søke opp informasjon om et annet yrke som informanten hadde tenkt på tidligere. Ser vi dette i tråd med Birkemo sine stadier, befant informanten seg da først på trinn tre, så i trinn en, så i trinn to, og så i trinn en igjen.

Ser en dette opp mot Erikssons teorier om utvikling i trinn vil ikke dette passe inn i en slik tankegang – da det i en slik teori ville bli sett på som et tilbakeblikk å skulle gå tilbake for å innhente informasjon å beslutte seg på. Samtidig kan en se på selve valget i sin helhet som et trinn i seg selv og Birkemo sine stadier som et verktøy.

5.5 Påvirkningskraft

Ved spørsmål om hvem som kan ha påvirket ungdommens utdanning- og yrkesvalg svarer et flertall av ungdommene at til tross for at de har oppsøkt råd fra familie og venner er det først og fremst deres egen interesse og motivasjon som har ført dem frem til en endelig beslutning.

Informantene i MIG har i noen grad lagt større vekt på at familien har spilt en rolle i deres valg av fremtidig yrkesvei, men har samtidig lagt stor vekt på at selv om familien har lagt noen føringer så er selve valget helt opp til dem og informantene har ikke følt seg presset mot en retning de ikke selv har vært interessert i. Med dette legger samtlige av informantene i MIG til grunn at familien er en ledende aktør i deres liv og deres meninger betyr derfor svært mye for dem. Det har derimot vært ulikt hvem i familien informantene har henvendt seg til. Noen har lagt stor vekt i å søke råd fra storebrødre, mens en annen informant har hatt sin mor som sin viktigste støttespiller i valget av høyere utdanning og yrkesretning. Jeg oppfatter det slik i samtaler med MIG at dette handler mer om tillit og kjennskap til hverandre mer enn at det er "familiens ønske". Ved spørsmål om det er noen som har påvirket informantens valg rundt høyere utdanning og yrkesretning svarer en av informantene i MIG slik:

"Familien min: mamma og pappa vil jo at jeg skal bli lærer, og det er for så vidt noe jeg har lyst til selv. Men det er jo av og til jeg tenker "er virkelig dette noe for meg?". Det virker jo som et spennende yrke, men jeg har nok gått litt imot det mamma og pappa vil, ettersom jeg aller helst ønsker å studere psykologi. Og de er helt åpne for det, men de har jo egentlig mest lyst til at jeg skal bli lærer. Pappa er lærer selv, og han ser på det å være lærer som noe veldig dyrebart. For han har det veldig stor betydning. Jeg er fra Pakistan, og der er det forskjell på hvordan en lærer blir sett på, enn en lærer her i Norge."

(Maryam, 19 år)

Informanten her hadde altså søkt på begge studier, men hadde ikke enda rangert en prioritert ønskeliste i samordnet opptak. Informanten ga til uttrykk i samtalen vår at det først og fremst var psykologi som fremstod som mest interessant, men vurderte også læreryrket sterkt, da det var et stort ønske om det ifra familien. Informanten ga til uttrykk for at det nok mest sannsynligvis ville bli rangert psykologi på første plass og lærerstudiet på andre plass slik at hun først gikk etter egen interesse og så familiens interesse i andre omgang.

Informantene i KIG vektla familie i stor grad de også, men på en helt annen måte enn MIG. Der hvor MIG bruker familien som "veivisere", bruker KIG familien som rådgivere og henter ofte erfaring fra sin familie. En av informantene i KIG uttrykte at de valgmulighetene som nå var aktuelle hadde kommet frem fra et ønske om å ikke være slik som sine foreldre. Samtidig hadde denne informanten snakket mye med sin mor og far angående sitt valg – da det ofte råder usikkerhet, og da er det godt å ha en mor og far som kan gi råd og innspill.

"Pappa er bilmekaniker og mamma har ikke tatt noe utdannelse etter videregående og sitter bare på kontor. Det kan jeg virkelig ikke tenke meg!" (Nina, 18 år)
Samtidig uttrykte en annen informant i KIG at inspirasjonen kom direkte fra sine foreldre, da deres yrke fremstod som svært spennende.

"Jeg kunne gjerne tenke meg å bli ortoped. Mest av alt er det nok moren min som har påvirket meg, hun er ortoped selv." (Per, 18 år)

Dette viser at det kan være store variasjoner rundt hvordan ungdommen bruker sine foreldre og øvrig familie som "inspirasjon".

Nesten alle informantene oppgir at de har søkt etter råd i sitt trossamfunn. Det er kun én informant fra MIG som oppgir at det ikke har vært behov å søke etter råd i sitt trossamfunn, da informanten først og fremst har søkt råd hos sin familie. Ungdommene vektlegger at de først og fremst søker etter informasjon i sine trossamfunn fordi det er her de har et nettverk og ofte befinner seg blant likesinnede. En informant i KIG uttrykker det slik ved spørsmål om hvem som kan ha påvirket valget rundt høyere utdannelse: *"De som er konfirmasjonsledere sammen med meg. Jeg begynte i gruppen etter at jeg konfirmerte meg selv, og det er flere der som har valgt samme yrkesområde som jeg nå vurderer. De har ikke det samme yrket som jeg ønsker meg, men de er i samme fagfelt. Jeg hører så mye bra om det, og det de forteller virker som det passer meg ganske godt."* (Camilla, 16 år)

Ved samme spørsmål uttrykker en informant i MIG dette: *"Jeg snakket mye med folk i moskeen faktisk, for der samles mange forskjellige mennesker, både leger og politikere. Og det er jo ikke sånn som hjemme, hvor det bare er oss 4 gutta og alle vil bli det samme."* (Karim, 18 år)

Begge informantene vektlegger her at det er menneskene i seg selv og deres erfaringer som er av betydning. Det er selve nettverket som er viktig, mer enn at de er deltakere i selve trossamfunnet. Dette viser at mine informanter som er aktive i trossamfunn i like stor grad søker etter informasjon fra eget trossamfunn, så vel som fra egen familie.

Med utgangspunkt i Holmqvist, finner jeg det noe påfallende at venner er den påvirkningsfaktoren som betydde minst for ungdommen, sett bort fra rådgiver som er obligatorisk ved ungdomsskolen, og frivillig ved videregående skole. I Holmqvist sine undersøkelser kommer det fram at venner var helt avgjørende ved valg av fritidsaktiviteter, og 89% oppgir at det viktigste ved en fritidsaktivitet er å være sammen med venner (Holmqvist, 2007: s. 30). Videre legger Holmqvist vekt på at dagens ungdomsgenerasjon er en generasjon som først og fremst vektlegger de relasjonelle forhold, hvor den viktigste relasjonen er venner og ikke kjæreste (Holmqvist, 2007: s. 33). Jeg hadde på grunnlag av dette gjort meg noen tanker rundt venner som den største påvirkningskraften i ungdommenes valg av utdannings- og yrkesretning. Det var derfor noe overraskende å se at i dette valget var det først og fremst informasjon ungdommene fant frem selv på internett som skapte selve grunnlaget, før de så videre hadde samtaler med sine foreldre og helt til sist i denne prosessen diskuterte de med sine venner.

Samtlige av ungdommene oppgir at de har brukt internett som deres hovedkilde til informasjon om de ulike studiemulighetene. Det har vært stor variasjon i hvilken nettsider ungdommene har oppsøkt, men det mest gjennomgående er de aktuelle skolenes egne nettsider og nettsiden tautdanning.no. Det kan altså derfor fremstå slik at det er her ungdommene gjør sine første vurderinger på hva som er interessant og jobber videre med dette etter råd, eller i felleskap med, familie og/eller trossamfunn og i noen mindre grad med venner.

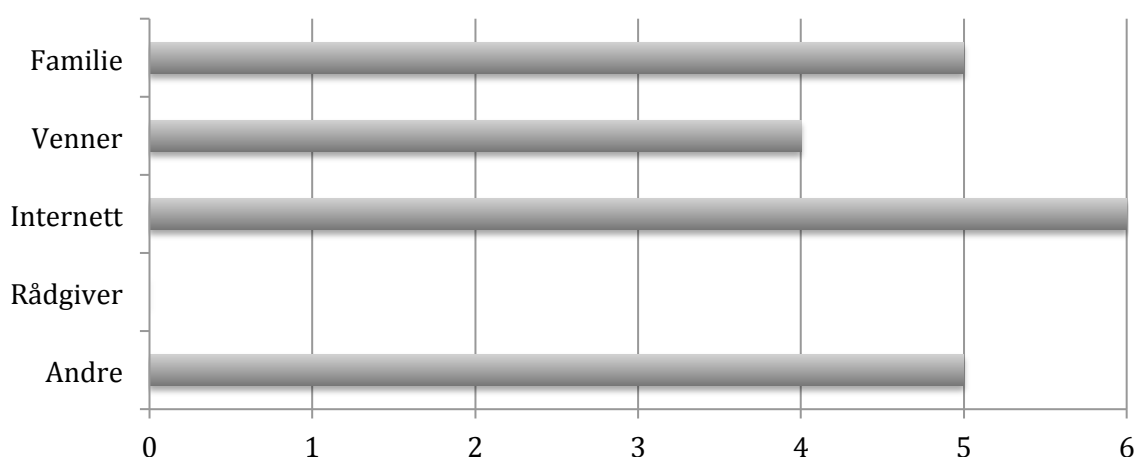
"Jeg og mamma satte oss ned og søkte rundt på nettsider, leste blogger og erfaringer og vi så at det vi leste om var akkurat det jeg ville." (Camilla, 16 år)

"Jeg var veldig mye på nettsiden "tautdanning.no", for der får du all info om høyere utdanning på høyskoler og universiteter. Der har jeg lest om hver enkelt skole og sett på ulike studieretninger. I tillegg har de fleste folkehøyskoler egne nettsider hvor man kan lese mye om hver enkelt studieretning og sånn." (Nina, 18 år)

"Jeg tror jeg har spurt nesten hver eneste person jeg kjenner: "hva tror du jeg ville passet som?", så har jeg fått veldig mange av de samme tingene og vurdert det samme. Jeg har spurt lærere hva de tror, familien min og venner jeg omgås med på skolen og i fritiden. Så har jeg jo også på egenhånd søkt på forumer og hva folk syns om utdanninger de har tatt og hvordan arbeidsmulighetene er. Jeg har til og med sendt inn sånn spørsmål på en nettside med en utdanningsekspert og jeg har søkt veldig mye rundt på nettet og orientert meg mye mer på nettet enn jeg trodde jeg ville gjøre." (Maryam, 19 år)

Samtlige av ungdommen avviser at de har hatt noe behov eller nytte av rådgiver. Det er kun en informant i denne undersøkelsen som har snakket med rådgiver, da fordi informanten (Camilla, 16 år) går på ungdomsskole og derfor er pliktet til å ha en samtale med rådgiver. Informanten forteller at samtalen med rådgiver ble tilbudt alt for sent i prosessen, og dermed hadde samtalen med rådgiver lite til ingen betydning.

Diagram 4. "Hvem kan påvirke din beslutning?"

5.6 Forventninger til arbeidslivet

Underproblemstillingen i denne oppgaven har bestått i å se om det er samsvar mellom informantenes forventninger til arbeidslivet i forhold til de valg de selv tar for å kunne møte de forventningene. Samtaler med informantene viser at samtlige av informantene har tatt godt gjennomtenkte valg og har selv vurdert sin egen yrkesfremtid i forhold til de tanker og forventninger de har til arbeidslivet både i forhold til deres egne tanker rundt arbeidsmiljø, deres egen rolle som arbeidstaker og deres tanker rundt hvordan egen religiøs praksis kan innpasse i en arbeidshverdag. I samtale med informantene har jeg hatt ett eget tema rundt ungdommenes forventninger til arbeidslivet, hvor jeg har stilt dem spørsmål som omhandler egne forventninger til fremtidig arbeidsplass, hva de anser kan utgjøre et godt arbeidsmiljø, hvorvidt det er viktig at ens fremtidige arbeidsplass har en etikk og moral som passer overens med ens egen, og spørsmål som omhandler religiøs praksis – både generelt i arbeidslivet, men også på det personlige nivå.

5.6.1 Et annerledes navn – en utfordring

Det mest påfallende ut i fra samtalene med mine informanter er ulikhetene mellom KIG og MIG i forhold til hva de anser er de mest vesentlige faktorer for å skape/inneha et godt arbeidsmiljø. Samtlige i KIG vektlegger arbeidsmoral og profesjonalitet som konkrete faktorer for å skape et god arbeidsmiljø, mens samtlige i MIG vektlegger aksept og likeverd som de mest vesentlige faktorer. Ved spørsmål om "hva er et godt arbeidsmiljø for deg?" svarer en av informantene i KIG slik: *"Først og fremst at man kommer tidsnok til det man skal. Det handler jo om arbeidsmoral. Det må være en god arbeidsmoral for å ha et godt arbeidsmiljø. Og så syns jeg det er viktig at folk er motiverte. Det bør også være god stemning, ikke surt og tilpasset. Og så håper jeg det er et profesjonelt arbeidsmiljø."* (Camilla, 16 år)

En informant i MIG svarer dette, på det samme spørsmålet: *"Jeg håper jo at jeg vil trives der, og at de godtar meg som den jeg er; som muslim. Jeg har jo skjegg, og det må også være greit. Jeg leser i avisen og sånt at utlendinger blir diskriminert på arbeidsmarkedet. Jeg har hørt at det ikke er så overdrevent som media fremstiller det, men man blir jo litt redd for fremtiden."* (Karim, 18 år)

STAMI (statens arbeidsmiljøinstitutt) utga i 2009 en rapport med et utgangspunkt i tall fra statistisk sentralbyrås levekårsundersøkelse blant innvandrere i 2005/2006⁴⁶.

I denne rapporten fremkommer det at innvandrere har nær seks ganger så stor sannsynlig for å ha et yrke uten krav til utdanning og at innvandrere er underrepresentert i høyskoleyrker, akademiske yrker og lederyrker. Én av ti innvandrere opplever å bli plaget eller ertet av en arbeidskollega en gang i måneden eller oftere, det er en høy grad av opplevelse av å bli styrt av maskiner, teknisk utstyr eller samleband og det er en større grad av innvandrere enn yrkesbefolkningen generelt som føler at de har lite eller ingen påvirkning på egen arbeidsdag.

"Innvandrere opplever gjennomgående dårlige psykososialt arbeidsmiljø, rapporterer høyere forekomst av mekaniske eksponeringer og oppgir en nær tre ganger større forekomst av ulykker enn hele yrkesbefolkningen. De opplever i mindre grad å ha kontroll over eget arbeid, de rapporterer høyere forekomst av plaging og erting, og de opplever i langt større grad arbeidet som en psykisk påkjenning." (STAMI, 2009: s. 6)

Med utgangspunkt i denne rapporten, er det derfor noe bekymringsverdig at samtlige av informantene av utenlandsk opprinnelse i denne oppgaven gir til uttrykk for at de er bekymret over å bli akseptert på sin arbeidsplass før de i det hele tatt har funnet veien inn i et aktivt yrkesliv. Samtidig er ungdommene i MIG stort sett optimistiske med tanke på fremtiden og et fremtidig arbeidssted, til tross for at de har gjort seg opp noen tanker og bekymringer over et fremtidig arbeidsmiljø.

I år 2000 ga Utlendingsdirektoratet/Integreringsavdelingen ut tre hefter: *"Etnisk mangfold i arbeidslivet – argumenter og tiltak"*, *"I all verden – rekruttering av innvandrere i norsk arbeidsliv"*, og *"flerkulturelle arbeidsplasser – råd til arbeidsgivere og fagforeninger"*. Heftene hadde et mål om å skape innsikt i problemer knyttet til integrering, deltakelse og likestilling av innvandrere i norsk arbeidsliv. Heftene ble utgitt i ledd med regjeringens handleplan mot rasisme og diskriminering (1998 – 2001) og disse tre heftene skulle føre til en mer aktiv rekruttering av innvandrere i norsk arbeidsliv. Heftene hadde hovedsakelig et fokus på bevisst og/eller ubevisst diskriminering av innvandrere i rekrutteringsprosessen. Heftene ble laget for både den offentlige og private arbeidsgiver, men kunne også være et verktøy for fagforeninger. I

---

⁴⁶ http://bilder.bibits.no/stami/STAMI-rapp/2009/STAMIrapp6_2009.pdf

all hovedsak skulle heftene fungere som konkrete verktøy for å øke andelen ”språklige og etniske minoriteter” på norske arbeidsplasser⁴⁷.

I 2009 utga Likestillings- og diskrimineringsombudet (LDO) ”Religion på arbeidsplassen” en håndbok for arbeidslivet⁴⁸. I denne håndboken tar LDO opp temaer som bønn, religiøse hodeplagg og symboler, religiøse helligdager, ramadan, misjonering og arbeidstakers plikter. Håndboken er altså en relativt enkel sammenfattet oversikt over de rettigheter og plikter som gjelder for både arbeidstaker og arbeidsgiver, samtidig som de forsøker å komme med gode forslag for hvordan det kan skapes et godt arbeidsmiljø, fritt for konflikter og diskriminering på grunnlag av religion. Med denne håndboken blir altså etnisk bakgrunn mindre viktig og det er fremfor alt religionen som er i fokus.

I 2013 blir rapporten *”Etnisk mangfold og likestilling i arbeidslivet – en kunnskapsstatus”* utgitt av FAFO på oppdrag av Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet (BLD)⁴⁹. Rapporten er en kunnskapsoppsummering om rekruttering for økt mangfold og likestilling i arbeidslivet – med bakgrunn i innvandreres arbeidsdeltakelse i det norske samfunnet. Rapporten bekrefter at det er vanskeligere for personer med ikke-vestlig minoritetsbakgrunn å få jobb i Norge (FAFO, 2013: s. 24) og at den generelle arbeidshverdagen var usikker og preget av midlertidige stillinger som f. eks ekstravakter og vikariat (FAFO, 2013: s. 25).

Det kom også frem at minoritetsspråklige opplevde et dårlige arbeidsmiljø, liten påvirkningskraft over egen arbeidshverdag og flere psykiske og fysiske problemer (FAFO, 2013: s. 31). Disse siste forholdene er hentet direkte fra STAMI sin rapport utgitt i 2009, som jeg har gått dypere inn i tidligere. Rapporten konkluderer med at det er dokumentert at det forekommer diskriminerende ansettelsespraksiser mot innvandrere i det norske arbeidsmarkedet, men det er foreløpig svært begrenset med forskning og kunnskap om *hvorfor* arbeidsgiverne diskriminerer.

Disse 3 eksemplene på utgitte publikasjoner viser at til tross for at diskriminering av innvandrere og etniske minoriteter har vært en aktuell prioritet for regjeringen og

---

⁴⁷ s. 5 - http://www.imdi.no/Documents/BrosjyrerHefterHaandbok/etnisk_del1.pdf

⁴⁸ http://www.ldo.no/globalassets/brosjyrer-pdf/handbok_oktober2011.pdf

⁴⁹ Rapporten finnes i sin helhet ved: <http://www.fafo.no/pub/rapp/20301/20301.pdf>

samfunnsinstanser som sådan over en svært lang periode, er det fremdeles en lang vei igjen å gå. Dette forsterkes også i samtale med en av informantene i MIG: *"Jeg søker etter jobb ved siden av studiene nå, og har søkt på mange jobber – men dessverre får jeg alltid avslag. Mange av vennene mine opplever det samme. Vi diskuterer det ofte, og av og til tuller vi om at vi burde bytte navn til Thomas eller Per. Jeg vet ikke helt hvor sant det er, men jeg tror nok at bakgrunn og navn har litt med det å gjøre. Det er litt urettferdig."* (Mohammed, 18 år)

Rapportene fra STAMI og FAFO er representative for de utsagnene min informant her uttrykker. Det finnes også flere konkrete hendelser som også bekrefter at det å endre navn har hatt stor effekt på arbeidsmarkedet.

Lido Dominquez og Eduardo Alfaro er begge menn med utenlandsk opprinnelse som søkte arbeid i Norge. Lido med bakgrunn fra Paraguay, og Eduardo med bakgrunn fra Chile. Begge velutdannede menn, med lang tids praksis og arbeidserfaring. Etter flere år uten jobb og mange avslåtte jobbsøknader endret Lido navn til Nils Myrland og Eduardo til Edvard Andreassen. Etter kort tid var begge mennene ansatt i jobber de var utdannede til. Nils som miljøterapeut og Edvard som oljeingeniør (Sandal, 2009: s. 79-80). Det finnes også mange slike eksempler i mediebildet; "Fidel byttet navn til Espen – fikk jobbintervju"⁵⁰, "Navnet hindrer jobb"⁵¹, "Fikk jobbintervju da han fornorsket navnet sitt"⁵², "Mahad fikk NEI, Mads fikk JA"⁵³.

Det tydeliggjøres altså gjennom både eksisterende forskning, rapporter og mediebildet at det forekommer en diskriminering av innvandrere på arbeidsmarkedet – samtidig som arbeidsmiljøet for innvandrere også er dokumentert å være dårligere enn for den gjennomsnittlige arbeidstaker. Dette fremstår som om informantene i MIG langt på vei kjenner på allerede, selv om ingen av dem faktisk er ute i det norske arbeidsmarkedet enda. Det kan derfor undres over om dette kan være en medvirkende faktor til at ungdommene i MIG tar noen ekstra runder med seg selv i prosessen med å beslutte seg for utdannings- og yrkesretning og samtidig vektlegger religionens rolle i

---

⁵⁰ <http://www.vg.no/nyheter/innenriks/fidel-byttet-soekernavn-til-espen-fikk-jobbintervju/a/10075201/>

⁵¹ <http://www.aftenposten.no/jobb/--Navnet-hindrer-jobb-5565979.html>

⁵² <http://www.aftenposten.no/nyheter/iriks/Fikk-jobbintervju-da-han-fornorsket-navnet-sitt-7055131.html>

⁵³ <http://www.vg.no/nyheter/innenriks/mahad-fikk-nei-mads-fikk-ja/a/562642/>

sitt valg for å forsøke å velge en jobb hvor de i minst mulig grad blir en del av "statistikken" som er presentert gjennom de ulike rapporter fra STAMI og FAFØ. Dette blir derimot ren gjetning fra min side.

Et interessant forhold rundt dette blir dermed de noe motstridende svarene som ble gitt mellom KIG og MIG. I samtaler med KIG ble det ikke uttrykt noe bekymring i forhold til fremtiden og fremtidig arbeidsplass, og optimismen for å komme seg raskt ut i arbeid etter endt utdanning var høy. KIG vektla først og fremst arbeidsmoral og profesjonalitet som de mest vesentlige kriterier for å skape et godt arbeidsmiljø, i tillegg til et stort fokus på det sosiale mellom kollegaer, mens MIG vektla mer personlige faktorer som aksept, respekt og inkluderende kollegaer. Det kan derfor kanskje være verdt å stille spørsmål om det er den kulturelle forståelsen av arbeidsmiljø som er ulik, og om dette kan være et element som bidrar til det skillet som ut ifra STAMI og FAFØS rapporter at eksisterer i dagens arbeidsmarked. Men dette vil fremdeles kun være et enkelt element i et stort og komplekst bilde. Dette demonstreres også ved UDIs utgivelser av de 3 heftene i 2000, og LDOs utgivelse av håndbok for religion på arbeidsplassen i 2009. Totalen av dette bildet blir et alt for stort og komplisert tema til å forsøke å løse i denne oppgaven, men samtidig er det et enormt viktig tema å ta opp, da det viser seg at disse mønstrene allerede er iboende i mine informanter som enda ikke er aktive på arbeidsmarkedet. Det viser derfor at denne tematikken ikke bare er aktuell i selve arbeidslivet, men også når en er på vei inn i arbeidslivet og i tiden før.

Diagram 5. "Forventninger til fremtidig arbeidsmiljø – Kristen informantgruppe"

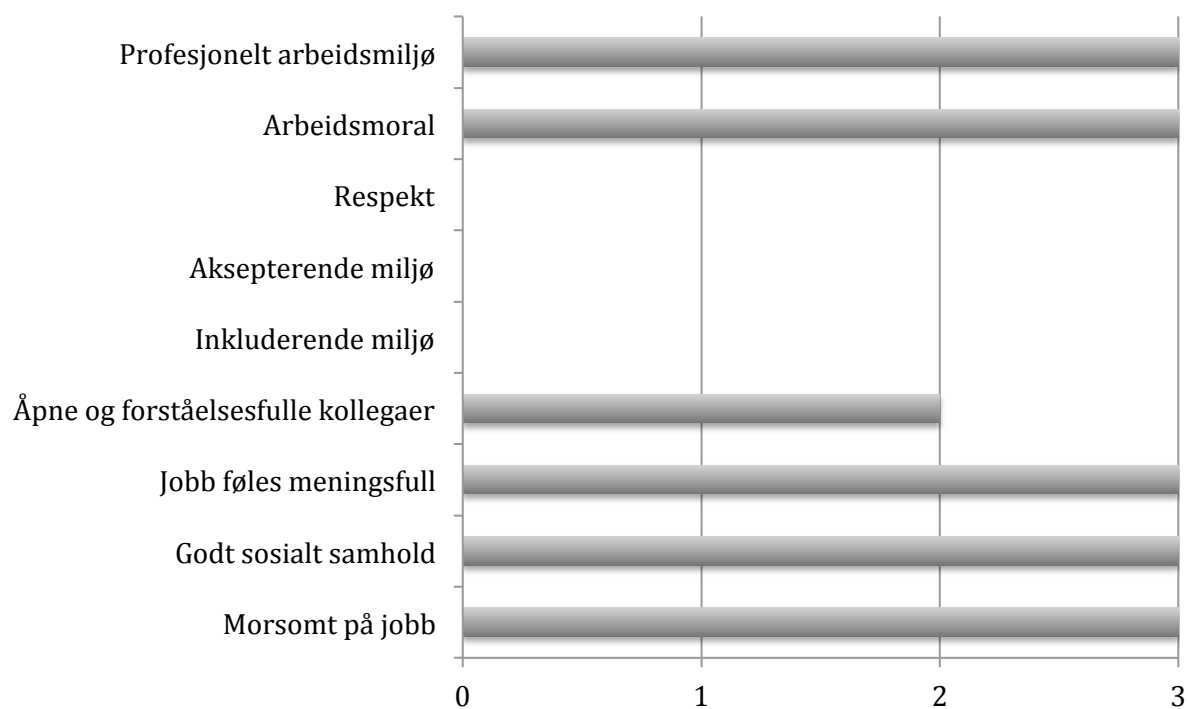
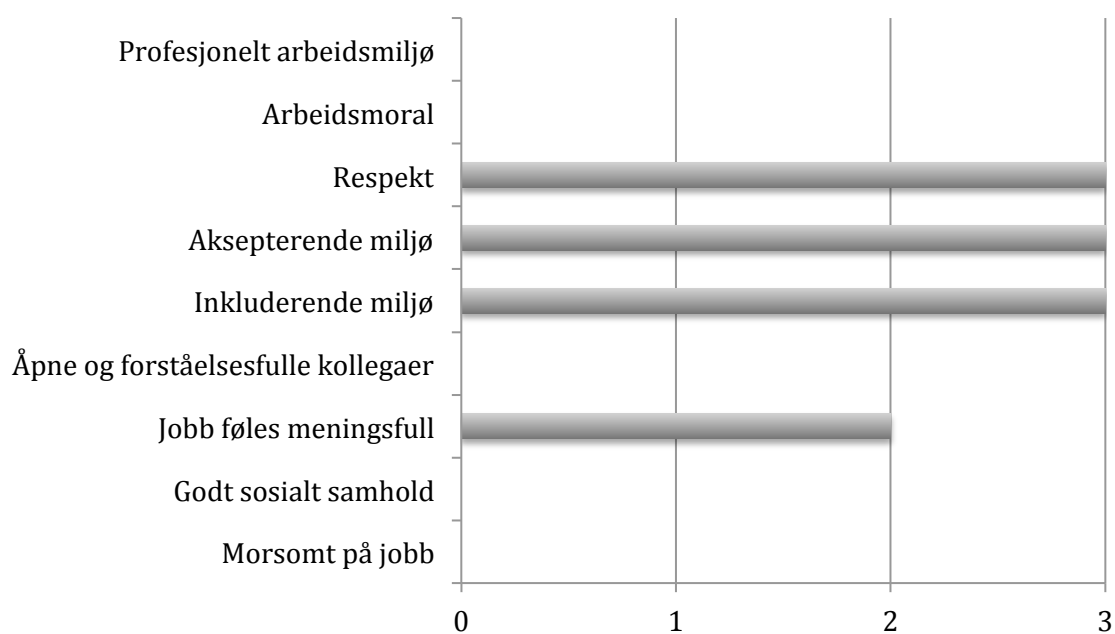

Diagram 6. "Forventninger til fremtidig arbeidsmiljø – Muslimske informantgruppe"

5.6.2 Religion på arbeidsplassen

Ved spørsmål om det burde være lov å praktisere religion ved arbeidsplassen, svarer samtlige av informantene ja – men med et forbehold. I forbeholdet legger et flertall av informantene inn et tidsperspektiv. Det må være *tid* til religiøs praksis. Informantene tar her utgangspunkt i at arbeidet må komme i første rekke og aller helst bør de praksisene som trenger tid, som f. eks bønn, gjennomføres i en pause. Når informantene her har forholdt seg til tematikken ”religiøs praksis” har det blitt tydeliggjort av informantene selv at de i all hovedsak tenker på bønn, men også praktiserer som halalmat og bekledning/utseende. Det er altså de mest grunnleggende og tydelige praksisene som her blir trukket frem – selv også innad i MIG.

”Religion er jo praksis! Men jeg skal ikke akkurat ha et teppe på bordet.”

(Mohammed, 18 år)

Informantene ble stilt spørsmål som omhandlet eget behov for å praktisere sin religion på arbeidsplassen, og spørsmål som omhandlet religion på arbeidsplassen generelt. Ved spørsmål om behov for å praktisere egen religion på en fremtidig arbeidsplass, var det utelukkende de muslimske deltakerne som uttrykte et behov for dette.

Deltakerne i KIG var svært åpne for at det måtte være rom og plass for å praktisere religion på arbeidsplassen, så lenge det ble gjort med noen forbehold, som f. eks at det ikke måtte ta tid fra arbeidet og at det ikke måtte være til sjenanse for andre arbeidstakere. Dette var også punkter informantene i MIG ga til uttrykk for at de også hadde tenkt over og var opptatt av at den religiøse praksisen ville være noe som kom i tillegg til jobben og ikke istedenfor.

”Ja, jeg tror jeg vil ha behov for å praktisere min religion når jeg går ut i jobb. Her på skolen så har vi allerede avtalt med lærerne at vi kan ta 5 minutter for å gå ut og be. De fleste lærere er jo åpne for det og vet jo at vi ikke gjør noe annet. Men som lærer selv – vel, du har jo friminutter! Det er noe jeg har tenkt på, siden jeg selv ønsker å bli lærer, at jeg har friminuttene til å gjøre det jeg trenger å gjøre og da kan jeg utføre religiøs praksis som bønn da.” (Karim, 18 år)

"Jeg syns det er greit så lenge det ikke påvirker arbeidet. Hvis du utfører en bønn når du har tid til det, f. eks i lunsjen eller mellom to møter eller lignende, eller hvis man sitter med papirarbeid og ligger langt foran." (Per, 18 år)

En av de største motsetningene jeg har kommet over i samtalene med mine informanter er deres holdninger til bekledning/utseende som viser ens religiøse tilhørighet.

Informantene ble da spurt om de personlig syns det var ulikheter mellom å ikke seg hijab, eller gå med korssmykke. Samtlige av informantene i KIG ga til uttrykk for at de anså det for å være en stor forskjell, fordi en kunne skjule et korssmykke. I den grad en ikke kunne skjule korssmykke var det ingen ulikheter mellom hijab og korssmykke. Her la altså ungdommene vekt på forskjellen i det som kan synes og det som ikke kan synes. Men også innad i KIG var det ulikheter om deres oppfatninger av dette, en av informantene ga til uttrykk for et ønske å bli lege og la derfor stor vekt på det hygieniske perspektivet. Informanten begrunnet at selv om smykker også kan være uhygieniske er det med hijab et større stykke tøy som er mer eksponert for omgivelsene. Slik sett anså ikke informanten selve hijaben som problematisk på grunn av hva hijaben kan symbolisere, men fordi informanten personlig mente at hijab på et sykehus kan innebefatte en større helsemessig risiko.

"Når en går inn på operasjonssalen, så er det veldig viktig at det skal være så rent som mulig og du kan ha steamet hijaben rett før du går inn, men det er allikevel mye tøy og du vil aldri få det helt rent. Det vil aldri bli sånn som de hettene en bruker som blir strålet!" (Per, 18 år)

En annen informant i KIG som også ønsket seg inn i helsesektoren la helt annet vekt på samme problemstilling, her la informanten vekt på at hijaben i seg selv var et svært tydelig symbol og informanten følte selv at det de siste årene har vært så mye snakk om bruken av hodeplagg på kvinner at informanten nå anså hijaben som et symbol først og fremst for kvinneundertrykkelse.

"Det er blitt så mye oppstyr rundt hijab at det har mistet litt hva det egentlig handler om og da anser jeg det bare for å være veldig kvinneundertrykkende. Da blir det bare støtende og mer oppstyr. Hvis man ikke kan gå med hijab, så bør man ikke få gå med kors heller – selv om jeg mener at det er en forskjell." (Camilla, 16 år)

Jeg har ikke tenkt å skape en videre diskusjon ut i fra disse tankene informantene delte med meg, men jeg har her trukket det frem for å vise hvor ulike nyansene mellom informantene er - selv innenfor samme gruppe, til tross for at dette er innenfor en tematikk samtlige informanter er enige om. Alle informantene har uttrykt at det burde gis rom for religiøs praksis på arbeidsplassen, mens samtlige av informantene i KIG samtidig uttrykker en skepsis mot svært synlige plagg som viser religiøs tilhørighet – dette kommer til syne i informantenes samtaler først og fremst som hodeplagg og da særlig hodeplagg for kvinner. Mens den kvinnelige informanten i MIG da vektlegger at hennes største behov for å selv utøve religion på arbeidsplassen nettopp består i det å kunne ikle seg sin hijab.

Jeg har gjort noen personlige refleksjoner i etterkant av samtalene med informantene og lurt litt på hvorfor det nettopp var kvinnelige hodeplagg – da i størst hovedsak hijab, som var det første informantene i KIG tok opp. Som ungdommer i dagens Norge kan det tenkes at hijab er det ungdommen først og fremst forbinder med ”religiøse hodeplagg” – da dette er hva som er mest synlig i deres omgivelser. Det hender jeg ser noen ikle seg turban og enda sjeldnere menn i kalotter, mens jenter og kvinner i hijab er noe jeg kan observere daglig. Jeg har derfor ikke lagt noe videre vekt på at det var akkurat hijab informantene i KIG assosierte med religiøse hodeplagg, da dette trolig var den referanserammen de hadde et størst (mest synlig) forhold til.

Ved spørsmål om bønn på arbeidsplassen svarte samtlige av informantene at dette bør det være rom for – gitt at det ikke tar tid fra selve arbeidet.

Ved spørsmål om det bør opprettes egne bønnerom på arbeidsplassen, gir informantene i MIG klart uttrykk for at dette er svært ønskelig – men at det ikke burde gis merkelappen ”bønnerom”. En informant i MIG uttrykker dette: *”Jeg synes det burde være tilgang til stillerom på alle arbeidsplasser, men samtidig synes jeg det må være rettferdig. Det er ikke slik at bare muslimene burde få et rom, men også alle de andre.”* (Karim, 18 år)

En annen informant i MIG uttrykker det slik: *”Akkurat som noen er avhengig av å røyke, er jeg avhengig av å be. Jeg personlig ser ikke noe problem i å ta en 5 minutters pause for å be, så lenge det ikke går ut over arbeidsoppgavene mine. Men jeg blir jo veldig frustrert når folk mener at røykepauser er greit, men ikke bønnepauser. Det skader ingen, og så lenge jeg ikke gjør det midt i et offentlig rom – så bør det ikke plage noen heller.”* (Maryam, 19 år)

Akkurat dette er noe forsikringsselskapet Tryg har tatt tak i. I 2010 etablerte Tryg ved konsernhovedkontorene i Danmark og Norge det de har valgt å kalle "Refleksjonsrom". Dette rommet er ment å skape rom for hver enkelt medarbeider, hvor medarbeiderne kan trekke seg tilbake *"for refleksjon og ettertanke også på arbeidsplassen"*.

Tryg melder at rommene brukes aktivt, og da også til de ulike religiøse behov⁵⁴.

Rommet fremstår som helt nøytralt og inneholder ingen religiøse symboler. Det blir ikke registrert hvem som bruker rommet, men det lyser en rød lampe utenfor når rommet er i bruk for å signalisere at rommet er opptatt⁵⁵. Arbeidsgiveren er ikke pålagt å tilrettelegge for bønn i arbeidstid, eller tilby de ansatte egne bønnerom. Men de kan altså slik som Tryg her har gjort tilby et rom som er åpent for alle ansatte, hvor de ansatte selv kan velge hva de ønsker å bruke disse rommene til – enten det er bønn eller hvile.

Som nevnt tidligere var det kun informantene fra MIG som uttrykte et behov for å utøve sin religion på arbeidsplassen. Derimot var det en informant fra KIG som anså bønn som "en samtale i hodet" – ved spørsmål om informanten vurderte det som sannsynlig at det var behov for utøvelse av religion på arbeidsplassen, ga informanten dette til uttrykk:

"Nei, det føler jeg ikke. Men hvis vi ser på hva en bønn er så er det jo en samtale i hodet, og det har jo de fleste ganske ofte. Det kan ikke påvirke arbeidet – men jeg er nok ganske sikker på at jeg kommer til å avlegge noen bønner ubevisst." (Per, 18 år)

Jeg finner dette ganske interessant, da det viser hvordan informanten forholder seg til sin religiøse praksis som noe "ubevisst" og vektlegger at det ikke er et behov for utøvelsen.

Samtlige av informantene ble stilt spørsmål om deres fremtidige arbeidssted må ha en etikk og moral som samsvarer med deres idealer og overbevisninger. Det var noe overraskende at flere var svært usikre på dette og det var noe varierende på tvers av gruppene. Totalt var det 2 informanter i MIG og 1 informant fra KIG som ga til uttrykk for at det var av betydning.

Informantene som oppga at dette ikke var av betydning la allikevel vekt på at hvis det avvek alt for mye med egne idealer ville de vurdere å bytte jobb – men at de da først

---

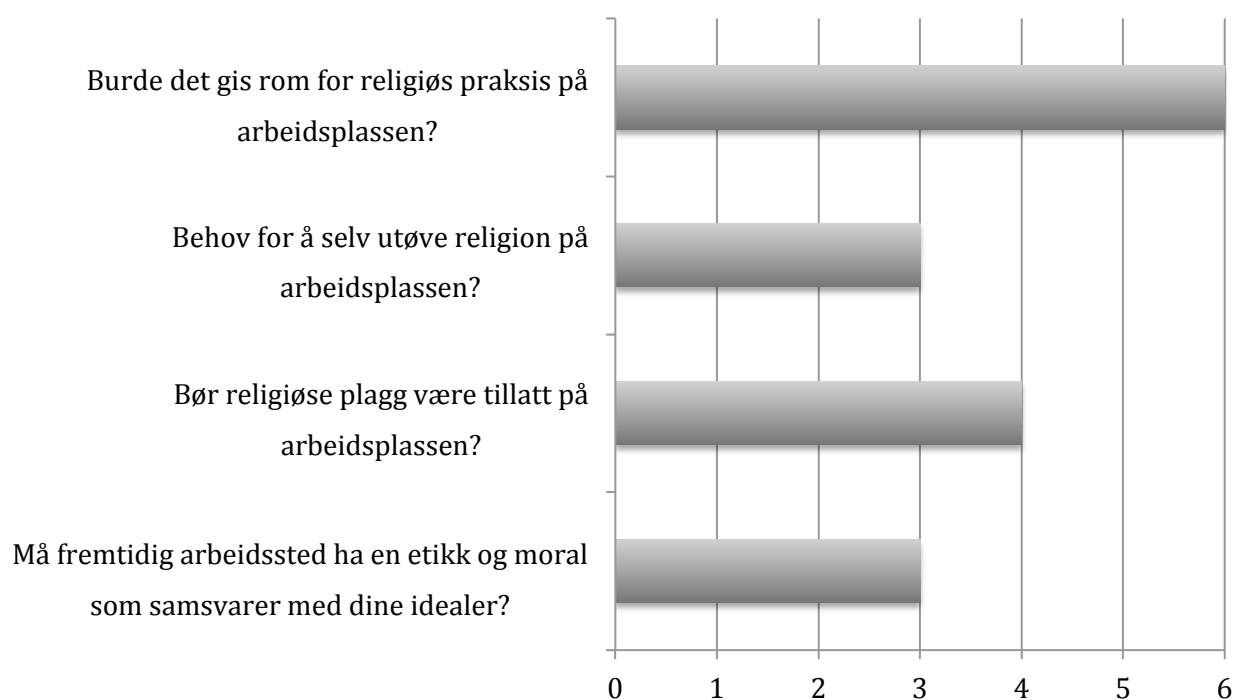
⁵⁴ <http://www.tryg.no/om-tryg/samfunnsansvar/trivsel/index.html>

⁵⁵ <http://www.bt.no/jobb/Med-rom-for-stillhet-2567179.html>

ville forsøke å endre kulturen innenifra og forhåpentligvis endre de strukturene de ikke kunne eniges om ved det fremtidige arbeidsstedet. Dette gjaldt hovedsakelig de informantene som ønsket seg inn i helsesektoren, hvor deres mål om å hjelpe mennesker ble møtt i selve helsevesenets utgangspunkt. Slik sett kan en si at disse informantene også la vekt på at deres fremtidige arbeidssted måtte imøtekomme deres etiske og moralske idealer – men ved mer utspørrende spørsmål rundt f. eks aktiv dødshjelp og grov forsømmelse på eldrehjem, var informantene svært åpne til at de kunne jobbe ved slike arbeidssteder til tross for at det gikk imot deres egne etiske og moralske retningslinjer.

Av informantene i MIG var det hovedsakelig samfunnsperspektivet til deres fremtidige arbeidssted som var av betydning. Ved spørsmål om de ville akseptert et arbeidssted med sterk fest/drikkekultur, var informantene åpne på at dette ikke var noe de ville satt pris på – men fremfor å stille seg utelukkende negative til det, ville de heller forsøke å fremme sosiale aktiviteter de også kunne, og ville, deltatt på. Informantene var svært åpne på at slike sosiale sammenkomster som "lønningspils" ikke må bli avlyst på grunnlag av muslimske medarbeidere og at de også kunne vurdert å delta på slike samlinger så lenge de ikke ble utsatt for drikkepress. Ved samfunnsperspektiver ble det vektlagt at et fremtidig arbeidssted måtte ha en god sosial profil, som la vekt på å bidra i samfunnet fremfor å kun ha et sterkt økonomisk motiv. Dette samsvarte også i stor grad med ungdommenes utdannings og yrkesvalg. Den ene informanten i MIG som ikke la vekt på dette punktet ønsket å utdanne seg til siviløkonom og uttrykket at selv om det ville vært positivt å jobbe i en bedrift som fungerte som et godt samfunnsbidrag, så var dette på ingen måte en avgjørende faktor. Denne informanten la derfor først og fremst vekt på det indre arbeidsmiljøet, og at det var hvorvidt informanten selv trivdes på jobb som var avgjørende.

Diagram 7. "Religiøs praksis på arbeidsplassen"

5.6.3 Fremtid

For å skape et totalt inntrykk av informantenes tanker rundt fremtidig yrkesaktivitet, stilte jeg dem spørsmål om hvordan de så for seg en god fremtid. Dette gjorde jeg for å skape et totalbilde av hva som faktisk er viktig for ungdommene og i større grad forstå de valgene de har tatt. Ved å snakke med informantene om deres tanker rundt fremtiden har jeg sett at samtlige av informantene har tatt svært gjennomtenkte og veloverveide valg. Det har vært en svært god samkjøring av de tanker de har gjort seg opp, mot de reelle valgene som er blitt tatt. Ungdommene viser totalt sett en optimisme mot fremtiden og selv om de fleste av informantene har tatt opp temaer som lønn, arbeidsledighet og diskriminering på arbeidsplassen uttrykker samtlige av informantene at de har en stor tiltro til egne evner og muligheter og samfunnet som helhet for å unngå slike situasjoner i sin fremtid.

Dette bekreftes også gjennom Ungdata undersøkelsen fra 2014, som er en oppdatering av den første nasjonale rapporten fra Ungdata, utgitt i 2013. Undersøkelsen er blitt besvart av over 60.000 ungdommer i alderen 13-16 år fra over

hele landet, hvor de har blitt stilt spørsmål om de ulike sidene ved deres liv og livssituasjon. Gjennom denne undersøkelsen kommer det frem at ungdommene generelt er mer optimistiske med tanke på fremtiden og over halvparten av ungdommene som deltok i undersøkelsen tror de kommer til å fullføre høyere utdanning. Få av ungdommene i undersøkelsen tror de kommer til å bli arbeidsledige, og tre av fire tror de kommer til å få et godt og lykkelig liv (Ungdata, 2014: s. 3).

Under tematikken "Hvordan tror du at din fremtid vil bli" svarer hele 73% at de tror de vil komme til å få et godt og lykkelig liv. 24% svarer vet ikke og kun 3% svarer nei. Ved spørsmål om ungdommene tror de noen gang kommer til å bli arbeidsledig svarer 14% ja, 46% nei og 41% vet ikke. Ungdommene ble også stilt spørsmålet om de tror de kommer til å bli boende i Norge når de blir voksne og her svarte 54% av ungdommene ja, 11% nei og 35% vet ikke (Ungdata, 2014: s. 33).

Jeg stilte ikke mine informanter de samme spørsmålene fra ungdata undersøkelsen – da denne rapporten ble utgitt noen måneder etter at jeg hadde fullført alle samtaler med mine informanter. Under informantsamtalene la jeg mer vekt på at ungdommene selv kunne fortelle hva de selv la i å ha en god fremtid. Slik sett kan jeg vanskelig sammenligne de konkrete tallene fra ungdata med mine informanter – men det er gjennomgående at samtlige informanter er optimistiske mot fremtiden og vektlegger at en av de viktigste komponentene i å ha en god fremtid innebærer at de har en jobb de kan trives i og med.

Det var også under denne tematikken store ulikheter mellom gruppene i hvordan de så for seg en god fremtid. Det var noen store strukturelle likheter, men det var nyanserte forskjeller som gjør at jeg her velger å sette opp to ulike tabeller for gruppene for å gi et mest mulig korrekt bilde av deres tanker rundt fremtiden. De strukturelle likhetene bestod i å ha en jobb de kunne trives i og med, og det å ha en partner å dele livet med. Innenfor KIG bestod dette hovedsakelig i å ha en jobb og hverdag som føltes meningsfull og en partner å dele livet med – da kun med kjærligheten som motiv. Innenfor MIG bestod dette av å inneha en jobb hvor de følte det var bruk for dem og hvor informantene kunne føle at de var til nytte for samfunnet. Det var også viktig å ha en

partner å dele livet med, der også på grunnlag av kjærlighet – men der var familieperspektivet langt viktigere enn det å kun ha en livspartner.

"Når jeg snakker med vennene mine om fremtiden, så sier de "Jeg må ha penger! Jeg må ha en fin bil!", men når jeg tenker på det så tenker jeg at kanskje jeg finner noen å leve med, en familie å være sammen med, kontakt med søsken og foreldre, og bo der jeg er oppvokst. Da vil jeg være lykkelig da." (Karim, 18 år)

Noe av det jeg har funnet mest interessant med dette temaet, har vært hvor likesinnede ungdommene har vært i sine uttalelser om hva de anser en god fremtid for dem er. Det har vært de samme temaene og områdene som har kommet opp i våre samtaler, uten at jeg på noen måte har "ledet" ungdommen. Jeg har kun stilt dem spørsmålet "Hvordan tenker du en god fremtid for deg ser ut" og latt dem svare helt selv på spørsmålet, uten noe videre oppklaring eller "drahjelp".

Dette blir rene spekulasjoner fra min side, men det kan vurderes om dette kan ha rot i den kulturen og det samfunnsmønsteret ungdommene befinner seg i og at de derfor gjenspeiler dette ved et slikt spørsmål. Dette vil i så fall være i tråd med Bronfenbrenners teorier rundt identitetsskaping hvor samfunnet er med på å skape en forståelse av det individuelle selvet. Dette vil da altså være klare indikasjoner på hvordan både meso- og eksonnivået påvirker enkeltindividene og konstruksjonen av egen selvforståelse.

Diagram 8. "Hvordan ser en god fremtid ut for deg – Kristen informantgruppe"

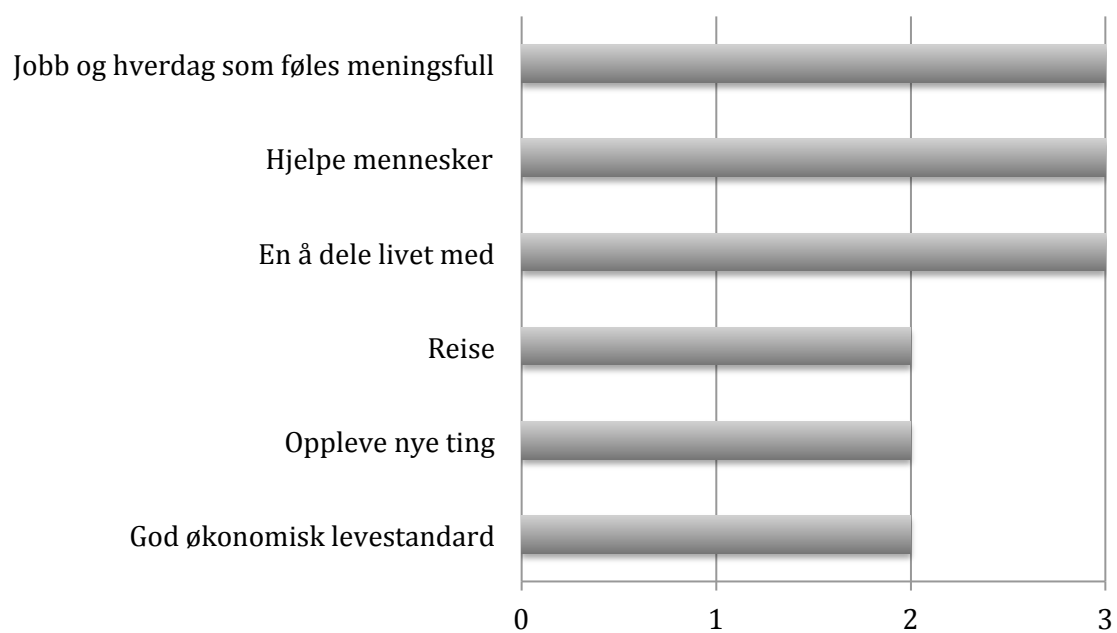
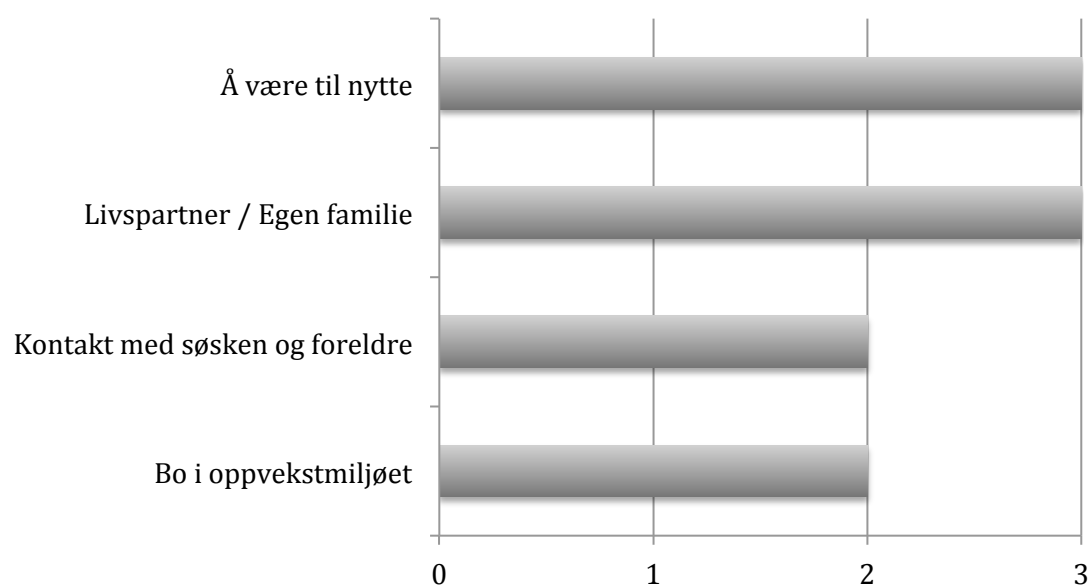

Diagram 9. "Hvordan ser en god fremtid ut for deg – Muslimske informantgruppe"

6. Konklusjon

I dette kapittelet har jeg valgt å dele mine problemstillinger inn i tre underkapitler. Dette har jeg gjort for å skape en mest mulig ryddig konklusjon, da det har vært en hovedproblemstilling og to underproblemstillinger.

Målet med denne oppgaven var å undersøke om religion kunne sies å være en faktor i ungdoms utdannings- og yrkesvalg. Som jeg viste i 2.1 kan det vurderes om religion i dag anses å gå under punktet "annet" i spørreundersøkelser som omhandler faktorer for ungdoms utdannings- og yrkesvalg, noe som dermed kan skape et dårligere grunnlag for å forstå de valgene ungdommene tar.

Jeg gikk inn i dette prosjektet med en hypotese om at religion er en svak, eller en lite betydningsfull faktor i selve valget av utdanning- og yrkesretning, men at det er ungdommenes etikk og moral som spiller direkte inn på ungdommenes valg. Jeg hadde også en antakelse om at ungdommene hadde store forventninger og krav til sine fremtidige arbeidsplasser, uten at disse forventningene og kravene sto i samspill med de valgene de faktisk tar.

6.1 Er religion en faktor i ungdoms valg av utdannings - og yrkesretning?

Etter å ha intervjuet totalt 6 informanter: 3 ungdommer fra et kristent trossamfunn og 3 ungdommer fra et muslimsk trossamfunn, kan jeg fastsette at interesse er den mest vesentlige faktoren når det kommer til valg av høyere utdanning og yrkesfremtid for mitt informantutvalg. Det har vært mange overordnede likheter i arbeidet med datamaterialet, men etter å ha gått dypere inn i hver enkelt samtale har jeg sett at det ligger store nyanseforskjeller i de ulike trosretningene.

Den kristne informantgruppen (KIG) tar sitt valg på rene egoistiske årsaker, og det er interesse som er hovedfaktoren for deres valg. Dette kan oppfattes som en direkte konsekvens av at ungdommene i KIG alle uttrykker at de befinner seg i toppen av behovspyramiden og dermed er i et stadium hvor selvrealiseringen står høyest. Den muslimske informantgruppen (MIG) tar sitt valg hovedsakelig basert på en fremtidsrettet tankegang, hvor de tar hensyn til grunnleggende behov som anerkjennelse, kjærlighet og selvverd i sitt valg. Dette betyr rent konkret at MIG bruker

interesser som en veileder, og avgjør ut i fra store verdispørsmål som f. eks *"er dette en jobb jeg vil bli akseptert i?"*, *"vil jeg med et utenlandsk utseende og annerledes navn få jobb?"*, *"er dette forenelig med familieliv?"*, og/eller *"hva kan jeg gi tilbake til samfunnet ved et slikt yrke?"*.

Informantene gir til uttrykk for at religionen har vært en betydelig faktor for dem i deres valg av høyere utdanning og yrkesvalg, da særskilt i forhold til de verdiladede og sosiale valg. Deres største tankekors ved utdannings- og yrkesvalget har vært eget utseende, hvor de har vært redde for å møte diskriminering på arbeidsmarkedet. Informantene i MIG har bestått av 2 mannlige informanter med fyldige skjegg og en kvinnelig informant som ikler seg hijab og store formløse klær.

I forhold til mitt spørsmål i 3.1.1 – *"Kan religion og kultur skilles fra hverandre"*, konkluderte jeg med at jeg som fagperson vanskelig kan skille mellom religion og kultur da jeg først og fremst ser de sosiale og kulturelle praksisene ungdommene har tatt med seg fra sin religion, og hvordan dette påvirker hverandre begge veier. I kapittelet diskuterer jeg hvordan ungdommene i Bjørnhaug Johansens masteroppgave (2007) forsøker å løsrive seg fra en felles forståelse og hvordan ungdommene i hennes oppgave selv påpeker viktigheten av å oppleve kulturen som noe adskilt fra sin religion. Dette opplever jeg ikke at ungdommene i mitt informantutvalg har vært spesielt opptatt av, men jeg har opplevd at ungdommene i KIG har vært svært opptatte av å tydeliggjøre for meg at de ikke opplever seg som kristne. Her er unntaket Per, som nylig har begynt å omtale seg som kristen. Men jeg opplever at også Per er opptatt av å tydeliggjøre at hans meninger, tanker og verdsett ikke har blitt skapt ut ifra hans deltakelse i kirken over de siste årene.

Ser vi på Ninian Smarts teori om religion som syv dimensjoner, ser vi at ungdommene i KIG kan defineres som kristne tilhengere ut i fra deres deltakelse ved de rituelle, erfaringsmessige, sosiale, materielle og i noen grad den etiske dimensjon. Noe lignende kan vi også finne hos Baumann, som omtaler seg selv som en *"katolikk gjennom sin kultur"* men påpeker at han selv ikke tror på noen gud (Baumann, 1999: s. 23).

Underveis i undersøkelsen min åpenbarte det seg at jeg måtte forholde meg til to svært ulike informantgrupper. En muslimsk informantgruppe som ikke presenterte noen store overraskelser i forhold til sin religiøse trospraksis, og en kristen informantgruppe som ut i fra et religionssosiologisk ståsted kan defineres som kristne, men som ikke faller inn under kristne i et dogmatisk perspektiv.

Dette har vært noe krevende i forhold til å utforme et svar på den overordnede problemstillingen min: *Er religion en faktor i ungdoms valg av utdannings - og yrkesretning?*

Det viser seg tydelig at religion er en vesentlig faktor for de muslimske informantene, men da de sosiale og etiske dimensjonene. Verdier og indre etikk er viktig, men informantene vektlegger at deres religion først og fremst kommer til syne ved en grunnleggende bekymring over å bli akseptert for egen estetisk fremtoning. Informantene har også gitt til uttrykk for at de har vektlagt grunnleggende verdier for dem som muslimer, hvorav den viktigste er følelsen av å gi tilbake til samfunnet. I den kristne informantgruppen fremstår ikke religion som en faktor overhodet. Her er det fremfor alt egen interesse som råder, og informantene i denne gruppen fremstår som om det er selvrealiseringen som først og fremst er deres endelige mål.

Samtidig oppgir begge informantgrupper at de har henvendt seg til sine trossamfunn for å be om råd og hjelp til deres valg, eller for å diskutere tanker og meninger de har rundt det aktuelle yrket de vurderer.

Innledningsvis i denne oppgaven tok jeg for meg tre-trinnsmodellen til Birkemo (2007), som fremlegger data på at ungdom tar valg i tre ulike trinn. Trinnene består av informasjonshenting, vurderingsrunder og endelig beslutning. Jeg gjenkjente alle disse trinnene hos mine informanter, men la merke til at trinnene ikke ble fulgt i rekkefølge. Særlig en informant som fortalte om sitt valg viste at disse trinnene kunne variere i enorm rekkefølge, hvor informanten selv begynte på trinn tre, så trinn en, trinn to, og tilbake til trinn en igjen. Her viser samtlige av informantene i MIG at religion har vært en sentral del av trinn to, mens ingen av informantene i KIG har oppgitt at religion eller eget verdisyn har hatt betydning i denne prosessen.

En avsluttende konklusjon på denne problemstillingen vil altså være at religionen er en vesentlig og avgjørende faktor for de muslimske informantene i valg av høyere utdanning og yrkesvalg, mens religion som faktor har liten eller ingen betydning for utdannelses- og yrkesvalget til det kristne informantutvalget. Dette kunne vært annerledes om samtlige av mine tre kristne informanter faktisk anså seg selv som kristne.

6.2 Ser ungdommen et behov for å praktisere egen tro på arbeidsplassen?

Ved spørsmål om det burde gis rom for religiøs praksis ved arbeidsplassen svarer samtlige av informantene ja. Samtidig gir også samtlige av informantene til uttrykk for at selv om det burde gis rom for religiøs praksis – må det være *tid* til det. En muslimsk informant som har søkt lærerutdanning viser til friminuttene som en tid til f. eks bønn, slik at informanten selv får utført sin praksis uten at det går utover undervisningen.

Ved spørsmål om informantene selv ville ha et behov for å praktisere sin religion ved en fremtidig arbeidsplass svarer samtlige i MIG ja, og samtlige i KIG nei.

MIG begrunner dette behovet med bakgrunn i bekledning/utseende, som skjegg, hijab eller løse klær. Videre gir de uttrykk for at det er ønskelig å kunne utføre bønn i arbeidstiden, men at arbeidet alltid vil komme først. Med dette legger de altså selv til grunn at arbeidet vil være prioritert foran egen religiøs praksis som kan utføres etter endt arbeidsdag.

Det er her motstridende meninger blant informantene om det bør tillates å bruke eller ikke seg religiøse plagg og/eller symboler på arbeidsplassen. Hvor dette blir et viktig holdepunkt for MIG, er flere av informantene i KIG skeptiske – men da på ulikt grunnlag. En informant begrunner det med hygieniske årsaker, mens en annen informant legger manglende kunnskap og forståelse til grunn. Informanten påpeker i samtale at på grunn av en enorm mediedebatt rundt bruken av hijab over de siste årene, opplever informanten personlig at hijaben i seg selv blitt et symbol med negative konnotasjoner.

6.3 Er det samsvar mellom ungdommens forventninger om egen praksis av religion på arbeidsplassen, og det arbeidsplassen kan tilrettelegge for?

Informantene i min undersøkelse viser at det er et godt samsvar mellom de forventninger de har til arbeidslivet og hvilken innsats de selv legger ned for å oppnå dette. Samtlige informanter viser at de har tenkt igjennom hvordan de ønsker at fremtiden skal bli, og har satt seg klare målsetninger for å oppnå dette. Dette motbeviser min hypotese om at ungdommenes krav og forventninger ikke sto i samspill med de aktuelle valg.

Samtlige informanter vektlegger trygg økonomi, en jobb med variert arbeidsinnhold, og familie som hovedkriterier for en god fremtid. Jeg opplever at alle mine informanter har gitt svært veloverveide svar på spørsmål om fremtiden, og tolker det derfor i en retning at dette er en tematikk ungdommene har tenkt på og/eller diskutert tidligere.

Litteratur

Leirvik, Oddbjørn & Røthing, Åse (red.). (2008) *Verdier*, Oslo, Universitetsforlaget

Mjeldheim Sandal (red.). (2009) *Kulturelt mangfold på arbeidsplassen – Utfordringer og virkemidler*, Bergen, Fagbokforlaget

Holmqvist, Morten (red.). (2007) *Jeg tror jeg er lykkelig – Ung tro og hverdag*, Oslo, Kloster Forlag

Aagre, Willy. (2003) *Ungdomskunnskap; Hverdagslivets kulturelle former*, Bergen, Fagbokforlaget

Erikson, H. Erik. (2000) *Barndommen og samfunnet*, Oslo, Gyldendal Akademisk

Davie, Grace. (2000) *Religion in Modern Europe – A Memory mutates*, Oxford, Oxford University Press

Beyer, Peter. (2006) *Religions in Global Society*, London, Routledge

Dalen, Monica. (2011) *Intervju som forskningsmetode – en kvalitativ tilnærming*, Oslo, Universitetsforlaget

Brinkmann, Svend & Tanggaard, Lene (red.). (2012) *Kvalitative metoder – empiri og teoriutvikling*, Oslo, Gyldendal Akademisk

Thagaard, Tove. (2010) *Systematikk og innlevelse – en innføring i kvalitativ metode*, Bergen, Fagbokforlaget (3. Utgave)

Kvale, Steinar & Brinkmann, Svend. (2009) *Det kvalitative forskningsintervju*, Oslo, Gyldendal Akademisk (2. Utgave)

- Sælid Gilhus, Ingvild & Mikaelsson Lisbeth. (2007) *Hva er religion*, Oslo, Universitetsforlaget
- Bourdieu, Pierre. (1999) *Meditasjoner: meditations pascaliennes*, Oslo, Pax Forlag
- Manger, Terje & Lillejord, Sølvi & Nordahl, Thomas & Helland, Turid. (2009) *Livet i Skolen 1 – Grunnbok i pedagogikk og elevkunnskap*, Bergen, Fagbokforlaget
- Baumann, Gerd. (1999) *The Multicultural Riddle: Rethinking National, Ethnic and Religious Identities*, New York, Routledge
- Fuglerud, Øyvind & Hylland Eriksen, Thomas (red.). (2007) *Grenser for kultur? Perspektiver fra norsk minoritetsforskning*, Oslo, Pax Forlag
- Prieur, Annick. (2007) Ulykkespunkter i kulturtrafikken. I: Fuglerud, Øyvind & Hylland Eriksen, Thomas. *Grenser for kultur? Perspektiver fra norsk minoritetsforskning*. Oslo, 2007, s. 27-52
- Gressgård, Randi. (2007) Det beste fra to kulturer: Frihet og fellesskap. I: Fuglerud, Øyvind & Hylland Eriksen, Thomas. *Grenser for kultur? Perspektiver fra norsk minoritetsforskning*. Oslo, 2007, s. 80-110
- Øia, Tormod & Fause, Halvor. (2010) *Oppvekst i Norge*, Oslo, Abstrakt forlag (2. Utgave)
- Rian, Dagfinn & Eidhamar, Levi Geir. (1999) *Jødedommen og Islam*, Kristiansand, Høyskoleforlaget (2. Utgave)
- Aadnanes, M. Per. (2002) *Livssyn*, Oslo, Universitetsforlaget (3. Utgave)
- Kvamme, Ole Andreas & Lindhardt, Eva Mila & Steiniger, Agnethe. (2013) *I samme verden: religion og etikk*, vg3, Oslo, Cappelen Damm
- NOVA (2014). Ungdata. Nasjonale resultater 2013. NOVA Rapport 10/14. Oslo: NOVA

Birkemo, Asbjørn. (2007) *Utdannings- og yrkesvalg i ungdomsalderen*, Norsk Pedagogisk tidsskrift, 3.utg

Neave, Nick and Shields, Kerry (2008) *The effects of facial hair manipulation on female perceptions of attractiveness, masculinity, and dominance in male faces*. Personality and Individual Differences, 45 (5). s. 373-377

Amnesty International (2012) *Choice and Prejudice – Discrimination against muslims in Europe* [Internett], Amnesty International. Tilgjengelig fra:
<<http://www.amnesty.org/en/library/asset/EUR01/001/2012/en/85bd6054-5273-4765-9385-59e58078678e/eur010012012en.pdf>>[Sist lest 28. November 2014]

FAFO (2013) *Etnisk mangfold og likestilling i arbeidslivet – En kunnskapsstatus* [Internett], På oppdrag fra: Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet. Tilgjengelig fra: <<http://www.fafo.no/pub/rapp/20301/20301.pdf>>[Sist lest 28. November 2014]

Utlendingsdirektoratet (2000) *Etnisk mangfold i arbeidslivet – argumenter og tiltak* [Internett], Utlendingsdirektoratet. Tilgjengelig fra:
<http://www.imdi.no/Documents/BrosjyrerHefterHaandbok/etnisk_del1.pdf>[Sist lest 28. November 2014]

Utlendingsdirektoratet (2000) *I all verden – rekruttering av innvandrere i norsk arbeidsliv* [Internett], Utlendingsdirektoratet. Tilgjengelig fra:
<http://www.google.no/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=1&ved=0CB8QFjAA&url=http%3A%2F%2Fwww.idebanken.org%2F_attachment%2F189958%3Fdownload%3Dtrue&ei=vX14VOPPN6vOygOE14KwBA&usg=AFQjCNEeB0YekWnM_mbgq2C0RaMWbz7GrQ&sig2=bwgnXlRL0VHAcGIT14UiuA&bvm=bv.80642063,d.bGQ>[Sist lest 28. November 2014]

STAMI (2009) *Arbeidsmiljø blant innvandrere – slik et utvalg innvandrere fra Asia, Afrika, Sør-Amerika og Sørøst-Europa opplever det* [Internett], Statens Arbeidsmiljø institutt. Tilgjengelig fra: <http://bilder.bibits.no/stami/STAMI-rapp/2009/STAMIrapp6_2009.pdf> [Sist lest 28. November 2014]

Likestillings- og diskrimineringsombudet (10.09.2009) *Håndbok for arbeidslivet – Tips og sjekklister for arbeidsplassen* [Internett], Likestillings- og diskrimineringsombudet. Tilgjengelig fra:<http://www.ldo.no/globalassets/brosjyrer-pdf/1/ldo_haandbok-10-09-09.pdf> [Sist lest 28. November 2014]

Likestillings- og diskrimineringsombudet (16.02.2010) *Religion på arbeidsplassen* [Internett], Likestillings- og diskrimineringsombudet. Tilgjengelig fra:<<http://www.ldo.no/globalassets/10-01-27-religionshandbok.pdf>> [Sist lest 28. November 2014]

Opinion (02.2009) *Ungdomsundersøkelse: Utdannelses- og yrkesvalg* [Internett], Utdanning.no. Tilgjengelig fra: <http://utdanning.no/sites/default/files/utdannings_og_yrkesvalg_2008_rapport.pdf> [Sist lest 4. Desember 2014]

Vedlegg

Vedlegg A. "Intervjuguide"

INTERVJUGUIDE

INNLEDNING:

Jeg studerer ved UiO, på et program som heter "Religion og Samfunn" hvor fokuset er å se religionens rolle i samfunnet, i et samfunnsperspektiv.

Jeg skriver en masteroppgave om faktorer som ligger til grunn for ungdoms utdannings- og yrkesvalg, og har en problemstilling som forsøker å avdekke om ungdommenes tro/religion er en medvirkende faktor. Og hvilke forventninger som ligger til grunn for å delta i arbeidslivet, og hvorvidt det også her kan ha tro/religion som medvirkende faktorer.

Deltakelse er frivillig, og du kan trekke deg til enhver tid uten grunn.

Intervjuet tas opp på lydbånd for å sikre mest mulig korrekt gjengivelse av det som blir sagt. Jeg vil også ta notater underveis, hvis jeg har noe å supplere til det som blir sagt her i intervjuet.

Lydopptakene vil bare være tilgjengelig for forskeren og evt. veilederen ved UiO, og de vil bli slettet umiddelbart etter prosjektslutt.

Eventuelle notater som blir tatt vil også bli makulert ved prosjektslutt.

Det vil ikke bli registrert noe direkte person-gjenkjennbart, slik som f. eks navn, eller personnummer. Jeg vil kategorisere hele utvalget ut ifra trostilhørighet, kjønn, og alder, så du vil være helt anonym under hele prosessen.

1. Innledende spørsmål

1.1 Alder/Klasse

1.2 Trostilhørighet

1.3 Kan du fortelle litt om deg selv?

Interesser, drømmer, etc.

1.4 Har du noen tanker rundt hva du ønsker å jobbe med i fremtiden?

1.5 Har du tenkt å søke høyere utdanning/yrkesrelatert utdanning?

I så fall, hvorfor/hvorfor ikke?

2. Tema: Faktorer i ungdoms utdannings- og yrkesvalg

2.1 Vil ditt valg av utdanning og/eller yrkesretning være preget av interesse, eller de fremtidige yrkesmulighetene?

2.2 Hvilke faktorer er viktig for deg når du velger utdanning/yrke?

2.3 Er det noen andre som kan påvirke ditt utdannings- og yrkesvalg?

I så fall på hvilken måte?

- 2.4 *Hvordan har du jobbet med din prosess rundt det å komme frem til en beslutning rundt utdanning og/eller yrkesvalg?*
- 2.5 *Hva tenker du en god fremtid for deg selv er?
(Og hvordan oppnå dette?)*
- 2.6 *Kan du rangere de 5 viktigste tingene som spiller inn når du velger utdanning/yrke?
Klarer du rangere 10?*
- 2.7 *Hvor søker du råd for å få mer informasjon, eller diskutere valgmulighetene dine?*

3. Tema: Forventninger til arbeidslivet

- 3.1 *Hvilken forventninger har du personlig til ditt fremtidige arbeidssted?*
- 3.2 *Hva utgjør et godt arbeidssted for deg?*
- 3.3 *Hva utgjør et godt arbeidsmiljø for deg?*
- 3.4 *Bør det gis rom for religiøs praksis på arbeidsplassen?*
- 3.5 *Hvor viktig er det at ditt fremtidige arbeidssted har en moral og etikk som passer overens med din egen?*
- 3.6 *Tror du selv at du vil ha behov for å praktisere din religion på din fremtidige arbeidsplass?
I så fall, hvordan? Er dette noe du vil følge opp før tiltredelse av stilling, eller ta opp etter ansettelse?*

4. Tema: Utdanning, arbeid, og tro

- 4.1 *Er din tro noe som spiller inn på valg av utdanning, og/eller yrke?*
- 4.2 *Er tilgjengelighet til trossamfunn/gruppe viktig for deg i valg av utdanning og/eller yrkessted?
I så fall, er det avgjørende?*
- 4.3 *Hvilken tanker har du rundt din egen tro og aktiv deltakelse i student- og arbeidslivet?*

5. Avslutning

- Er det noe du vil fortelle som ikke er blitt tatt opp?*

Forespørsel om deltakelse i forskningsprosjektet

"En jobb med høyere mening? Religion som faktor i ungdoms utdannings -og yrkesvalg"

Bakgrunn og formål

Målet med prosjektet er å kartlegge hvorvidt religion virker inn som en faktor i ungdommers utdannings/yrkesvalg, uavhengig av faktorens størrelse.

Prosjektet har en hovedproblemstilling: "Er religion en faktor i ungdoms valg av utdannings - og yrkesretning?", og to underproblemstillinger:

"Ser ungdommen et behov for å praktisere egen tro på arbeidsplassen?", og "Er det samsvar mellom forventninger om egen praksis av religion på arbeidsplassen, og arbeidsplassen praksiser?".

Prosjektet har et formål om å øke forståelsen om religion som en faktor i utdannings- og yrkesvalg, da feltet mellom (ungdom/)Religion/arbeid er svært lite forsket på.

På grunn av prosjektets størrelse, vil det kun være et lite utvalg av ungdom - med bakgrunn i fra trossamfunn. Utvalget vil bestå av ungdommer i alderen 16 - 18 år.

Ungdommene i utvalget må være delaktige i et trossamfunn, og være i en posisjon hvor de i nærmeste fremtid skal velge utdannings- og/eller yrkesretning.

Hva innebærer deltakelse i studien?

Deltakelse i studien krever ett intervju på ca. 1-2 timer, hvor det vil bli stilt spørsmål om deltakerens tanker rundt studie og yrkesvalg, faktorer som påvirker dette, og tanker rundt arbeid, og en fremtidig arbeidsplass.

Intervjuene vil utføres en til en, og intervjuet vil bli tatt opp på en lydspiller. Lydbåndet vil bli lagret i en passordbeskyttet mappe, hvor det kun er forsker og veileder som vil ha tilgang. Alle lydbånd vil bli slettet ved prosjektets slutt. Eventuelle notater som blir tatt under intervju vil makuleres.

Hva skjer med informasjonen om deg?

Alle personopplysninger vil bli behandlet konfidensielt igjennom hele prosessen.

Målet er at alle deltakere skal være anonyme igjennom hele oppgaven også, men hvis det er bekymringer om gjenkjennelse ut ifra beskrivelser eller fortellinger, har alle deltakere i dette prosjektet mulighet til å lese oppgaven før publisering hvis ønskelig, det må da gis beskjed til forsker (masterstudent) pr. e-post.

Prosjektet skal etter planen avsluttes 07.08.2014.

Alt innsamlet datamateriale vil bli slettet/makulert.

Frivillig deltakelse

Det er frivillig å delta i studien, og du kan når som helst trekke ditt samtykke uten å oppgi noen grunn. Dersom du trekker deg, vil alle opplysninger om deg bli slettet/makulert umiddelbart

Dersom du ønsker å delta eller har spørsmål til studien, ta kontakt med forsker (/masterstudent) Claudia Madeleine Lorentzen, 976 89 850, cmlorentz1@gmail.com, eller veileder Birgitte Lerheim, birgitte.lerheim@teologi.uio.no.

Studien er meldt til Personvernombudet for forskning, Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste AS.

Samtykke til deltakelse i studien

Jeg har mottatt informasjon om studien, og er villig til å delta

-----
(Signert av prosjektdeltaker, dato)